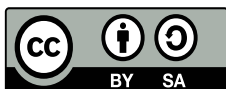

ALATI ZA AKTIVNO SUDJELOVANJE:

PRIRUČNIK ZA FACILITATORE GRAĐANSKOG ANGAŽMANA

[HTTPS://CREATIVECOMMONS.ORG/LICENSES/BY-SA/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

AUTORI:

Gražina Čiuladienė, Gintarė Žemaitaitienė, Jolanta Pivorienė - Sveučilište Mykolas Romeris, Litva
Joanna Kurowska-Pysz, Karolina Mucha-Kuś, Lubomira Trojan - Sveučilište WSB, Poljska
Magdalena Weinle, Lizett Samaniego - Visoka škola medija (Hochschule der Medien), Njemačka

U SURADNJI S:

Le Quang Son, Ho Long Ngoc, Le Thi Hong Oanh - Sveučilište u Danangu, Vijetnam
Dario Marmo, Sara Barbieri - Zsdruga LAMA, Italija
Emira Brkić Karninčić, Nenad Antolović - Riječka razvojna agencija Porin, Hrvatska

Co-funded by
the European Union

Sufinancirano od strane Europske unije. Stavovi i mišljenja izraženi u ovom dokumentu isključivo su stavovi autora i ne odražavaju nužno stavove Europske unije niti Zaklade za razvoj obrazovnog sustava. Ni Europska unija ni tijelo koje dodjeljuje sredstva ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Sveučilište Mykolas Romeris, Litva
WSB Sveučilište, Poljska
Visoka škola medija (Hochschule der Medien), Njemačka

Sveučilište u Danangu, Vijetnam
Zadruga LAMA – socijalno poduzeće, Italija
Riječka razvojna agencija Porin, Hrvatska

Mykolas Romeris
universitetas

Akademia WSB
WSB University

SADRŽAJ

Uvod	4
Odabrani alati za podršku provedbe participativnih projekata	15
Storytelling	25
Mapa dionika	30
Prostorno mapiranje	35
Persona	39
Dijagnostička anketa	44
Promatranje	50
Izazovi i prilike	54
Charrette	58
Generiranje ideja	62
Prototipiranje	68
Sažetak	74
Dodaci	78

UVOD

Suvremena društva sve više cijene važnost participacije – aktivnog uključivanja stanovnika i dionika u procese donošenja odluka. U eri produbljivanja nejednakosti, globalnih kriza i rastuće distance između institucija i građana, stvaranje prostora za dijalog i suradnju postaje imperativ. Građanska participacija postala je jedan od ključnih stupova suvremenog javnog upravljanja i društvenog života. Učinkovita participacija omogućuje otvorenije, uključivije i djelotvornije djelovanje u različitim područjima života, uključujući prostorno planiranje, revitalizaciju zapuštenih urbanih područja i jačanje društvenih odnosa u post-COVID razdoblju.

Ne samo lokalne vlasti i nevladine organizacije, već i visokoobrazovne institucije, škole i kulturne ustanove igraju ključnu ulogu u stvaranju snažnih lokalnih zajednica u kojima se rješenja razvijaju zajednički, najbolje odgovarajući na stvarne potrebe zajednice. Predstavnici tih organizacija danas nisu samo sudionici u ovom procesu, već i njegovi prirodni animatori. Upravo u obrazovnim okruženjima često nastaju nove ideje, prakse i kompetencije ključne za izgradnju društva temeljenog na zajedničkom donošenju odluka, empatiji i odgovornosti.

Uvjerene u važnost obrazovanja i pripreme studenata i školske mladeži da budu aktivni članovi participativnih procesa, proveli smo projekt HEIs as Innovative Triggers of Sustainable Development in European Cities in Post Covid-19 era

(HEIsCITI, Erasmus+ projekt). Cilj projekta HEIsCITI bio je poduprijeti suradnju između sveučilišta, lokalnih vlasti i stanovnika, kao i ojačati ulogu sveučilišta i studenata u urbanom razvoju. Još jedan važan aspekt projekta bio je razvoj alata koji bi bili učinkoviti u osmišljavanju rješenja za zapuštene urbane prostore, kao i u poticanju društvenog života i veza oslabljenih pandemijom COVID-19.

Projekt HEIsCITI donio je tri dokumenta, uključujući i ovaj Priručnik. Zajedno s Metodologijom za sveučilišni kolegij pod nazivom „Upravljanje participacijom: alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice“ te Active Participation Tools: A Handbook for Civic Engagement Facilitators, stvoren je skup materijala koji olakšava provođenje participativnih procesa i obrazovanje u ovom području. Alati za poticanje participacije te scenariji predavanja i radionica predstavljeni u Priručniku namijenjeni su da inspiriraju akademske i školske sredine na kreiranje obrazovnih kolegija u ovom području.

U OVOM PRIRUČNIKU PREDSTAVLJAMO:

- ODABRANE ALATE KOJI PODUPIRU
PROVEDBU PARTICIPATIVNIH
PROJEKATA,**
- UVODNE SCENARIJE PREDAVANJA O
PARTICIPACIJI (DODATAK BR. 1),**
- SCENARIJE PARTICIPATIVNIH RADIONICA
O IZAZOVIMA S KOJIMA SE ZAJEDNICE
SUOČAVAJU U POST-COVID 19 ERI, KOJE
SE MOGU PROVODITI U SKLOPU RAZLIČITIH
OBRAZOVNIH KOLEGIJA (DODATAK BR. 2),**
- OPISE DOBRE PRAKSE – PARTICIPATIVNE
PROCESE PROVEDENE U ITALIJI,
HRVATSKOJ I VIJETNAMU (DODATAK BR. 3).**

ALATI

Alati su testirani unutar projekta HEIsCITI u pilot participativnim procesima provedenima 2024. u tri zemlje: Poljskoj, Litvi i Njemačkoj. Procesi su se odvijali u sklopu sveučilišnih kolegija na trima sveučilištima: Hochschule der Medien (Njemačka), Mykolas Romeris University (Litva) i WSB University (Poljska).

Procesi su provedeni tijekom jednog semestra akademske godine i sastojali su se od dvije faze: uvodnih predavanja, koja su pripremala studente za teorijske aspekte participativnog procesa, i radionica.

Uvodna predavanja o participaciji držali su akademici s gore navedenih sveučilišta i praktičari iz Zadruga LAMA – socijalno poduzeće (Italija) i Riječke razvojne agencije Porin (Hrvatska).

Radionice su moderirali sveučilišni nastavnici. Program radionica temeljio se na dvjema metodama: design thinking i učenje temeljeno na problemima (PBL). Projektne timove činili su studenti koji su radili na izazovima identificiranim u svojoj okolini, u konkretnim urbanim prostorima označenima kao zapušteni u trima gradovima: Cieszyn (Poljska), Stuttgart (Njemačka) i Joniškis (Litva).

Scenarije uvodnih predavanja u sklopu projekta HEIsCITI razvili su sveučilišni predstavnici i praktičari, a zatim ih održali studentima iz Njemačke, Litve i Poljske. Uvodna predavanja pružaju dobru početnu točku, omogućujući sudionicima da nauče pravila, metode i najbolje prakse. Ona olakšavaju razumijevanje ciljeva procesa, podupiru timski rad i olakšavaju korištenje participativnih alata predstavljenih u sljedećem poglavlju.

1. „Uključivanje građana u razvoj općina i gradova“

Predavanje koje pokriva osnovna pitanja vezana uz sudjelovanje stanovnika u procesima donošenja odluka na lokalnoj razini. U predavanju se uvodi pojam participativnih aktivnosti i njihova uloga u podržavanju civilnog društva. Revitalizacija napuštenih područja – jedan od najčešćih primjera intervencija koje zahtijevaju uključivanje lokalne zajednice – služi kao podloga za analizu različitih participativnih procesa, metoda i alata. Poseban naglasak stavlja se na dijagnosticiranje problema uz korištenje različitih participativnih metoda, uključivanje različitih skupina dionika i komunikaciju prilagođenu njihovim potrebama.

2. „Participacija za javni angažman“

Ovo predavanje objašnjava važnost građanske participacije za javni angažman. Predstavlja različite modele participacije i raspravlja o njihovim načelima i praktičnoj primjeni, kao i o sociološkim i političkim aspektima uključivanja građana u procese donošenja odluka. Predavanje uključuje Arnsteinovu i Hartovu ljestvicu participacije, Tresederove stupnjeve participacije, Shierove putove prema participaciji i druge priznate modele. Kroz popratnu analizu studije slučaja (ili edukacijsku igru), sudionici uče prepoznati razinu participacije u konkretnim situacijama.

3. „Iza okvira: prvi koraci na putu do uspjeha“

Pregled najčešće korištenih pristupa i metoda u inovacijskim procesima, uključujući design thinking, osobito u istraživanju problema i razumijevanju publike. Predavanje prikazuje glavne pretpostavke otvorenih inovacija i raspravlja o važnosti preciznog i otvorenog formuliranja izazova, s naglaskom na otkrivanje i provjeru potreba korisnika. Također se iznose istraživačke metode koje podupiru učinkovito istraživanje potreba.

4. „Prihvaćanje otpornosti: inovativne participativne metode u post-COVID eri“

Predavanje koje omogućuje razumijevanje kako se sudjelovanje u društvenom životu promijenilo nakon pandemije COVID-19. Obraduje se kako prilagoditi tradicionalne participativne metode, nove alate i tehnologije za daljinsko i hibridno uključivanje građana, te etički izazovi povezani s digitalnim participativnim praksama. Predavanje prikazuje etička pitanja, strategije izgradnje otpornih zajednica kroz participaciju i studije slučaja uspješnih participativnih praksi nakon COVID-a. Također naglašava ulogu inkluzivnosti i raznolikosti u participativnim pristupima, uključujući strategije za osiguravanje jednakog sudjelovanja stanovnika.

5. „Participacija u praksi – studija slučaja, alati i metode“

Prezentacija odabrane studije slučaja koja sudionicima omogućuje upoznavanje sa skupom alata koji dobro funkcioniraju u participativnim procesima. Ova vrsta predavanja također nudi priliku za rad s ekspertom za participaciju, raspravu o mogućim poteškoćama, suradnju s različitim dionicima, definiranje izazova projekta, provođenje istraživanja, mapiranje dionika i identificiranje izazova i prilika. Predavanje pruža i praktične savjete o provođenju radionica tehnikom World Café, pripremi prezentacija rješenja i razvoju komunikacijske strategije procesa.

Svako predavanje zamišljeno je kao poziv na razgovor, suradnju i istraživanje puteva koji vode do učinkovitih, praktičnih procesa. Pojedinačni scenariji predavanja nalaze se u Dodatku 1

NEKOLIKO SAVJETA ZA PREDAVANJA

- 1.** Vrijedi započeti mapiranjem znanja sudionika, pitajući ih s čim povezuju građansku participaciju, kakva su njihova iskustva i očekivanja.
- 2.** Interaktivni elementi poticajni su – kratka brainstorming sesija, online glasanje, mentalna mapa ili kviz uključit će grupu i aktivno započeti predavanje.
- 3.** Studije slučaja mogu poslužiti kao glavna narativna osovina – pokazujući konkretne primjere lakše je izgraditi razumijevanje i potaknuti raspravu.
- 4.** Vrijedi potaknuti refleksiju i dijeljenje vlastitih iskustava – svaki sudionik donosi nešto vrijedno.
- 5.** Predavanje se može zaključiti otvorenim pitanjima – ona će potaknuti daljnje djelovanje i uvesti u radionicu.

SCENARIJI RADIONICA

Scenariji radionica koji prate Priručnik (Dodatak 2) temelje se na iskustvima iz pilot-procesa, koriste alate preporučene u Priručniku i spremni su za provedbu. Mogu se koristiti u obrazovne svrhe na sveučilištima i u školama, kao i od strane institucija, organizacija i lokalnih vlasti koje planiraju provoditi participativne procese u svojim zajednicama.

Program kolegija oblikovan je iskustvima partnerskih organizacija: Zadruga LAMA – socijalno poduzeće (Italija), Riječka razvojna agencija Porin (Hrvatska) i Sveučilište u Danangu (Vijetnam). Partneri su doprinijeli znanjem i vještinama te predložili set alata, koji su zatim testirani unutar projekta HEIsCITI. Također su predstavili primjere dobre prakse koji mogu inspirirati i obogatiti participativne kolegije i radionice provedene drugdje u svijetu. Te dobre prakse pomažu prenijeti teoriju u kontekst stvarnog djelovanja, potiču, ali i naglašavaju izazove i ograničenja provedbe participacije. Primjeri iz Italije, Hrvatske i Vijetnama uključeni su u Dodatak 3.

Alati i scenariji koji su ovdje predstavljeni uzimaju u obzir specifičnosti različitih ciljnih skupina i situacija, omogućujući fleksibilnu prilagodbu lokalnim potrebama i raznovrsnim izazovima diljem svijeta. Vjerujemo da su suradnja, otvorenost za različite perspektive – uključujući i one mladih – te korištenje suvremenih participativnih alata put prema promjeni, osobito u područjima u nepovoljnom položaju koja zahtijevaju intervenciju, kao i u onima gdje je potrebno obnoviti društvene odnose u post-COVID eri.

ODABRANI ALATI ZA PODRŠKU PROVEDBE PARTICIPATIVNIH PROJEKATA

Suvremeni participativni procesi zahtijevaju ne samo uključivanje različitih društvenih skupina, već i korištenje odgovarajućih radnih metoda koje potiču sukreiranje rješenja, kreativnost i kritičko mišljenje. Participativne metode obuhvaćaju ne samo aktivnosti koje provodi lokalna zajednica, već i procjenu i analizu situacije i okolnog konteksta, kao i strategije za pokretanje i sudjelovanje u društvenim promjenama.

Postoji niz načina sudjelovanja u participativnim procesima. Dvije osobito učinkovite i sve češće korištene metode su Design Thinking (DT) i Problem-Based Learning (PBL). Iako obje metode promiču aktivno učenje i suradnju, njihova se primjena u građanskoj participaciji razlikuje po svrsi, procesu i očekivanim ishodima.

DESIGN THINKING

Metoda rada koja kombinira kreativnost, empatiju i analitički pristup rješavanju problema. Potekla je iz područja dizajna, no zbog svoje svestranosti primjenjuje se u poslovanju, obrazovanju, javnoj upravi i društvenom sektoru. Osobito je učinkovita u stvaranju inovativnih rješenja i rješavanju nejasnih, složenih problema (*wicked problems*). Metoda stavlja fokus na korisnika, tražeći rješenja koja odgovaraju njegovim potrebama. Ključna značajka procesa jest stalna prilagodba promjenjivim ljudskim potrebama i traženje boljih prilika.

DESIGN THINKING TEMELJI SE NA SLJEDEĆIM PRETPOSTAVKAMA:

- » **Usmjerenost na korisnika:**
glavni je cilj stvarati rješenja koja odgovaraju stvarnim potrebama.
- » **Timska suradnja:**
proces uključuje ljude različitih profila i područja, što potiče generiranje kreativnih rješenja.
- » **Prototipiranje i iteracija:**
testiranje i poboljšavanje ideja omogućuje brzu provjeru kako korisnici ocjenjuju projekt.
- » **Fleksibilnost:**
metoda se može primijeniti i na male projekte i na složene izazove.

FAZE PROCESA:

Empatija

Ovo je faza u kojoj nastojimo razumjeti potrebe, emocije i očekivanja korisnika. Koriste se etnografske metode te kvalitativna i kvantitativna istraživanja (promatranja, intervjui, ankete, analiza podataka), što nam omogućuje da se uživimo u perspektivu korisnika.

Generiranje ideja

Ovo je faza brainstorminga u kojoj sudionici stvaraju rješenja koristeći različite heurističke metode. Ključno je biti otvoren prema raznolikim idejama i izbjeći njihovu preranu kritiku.

Testiranje

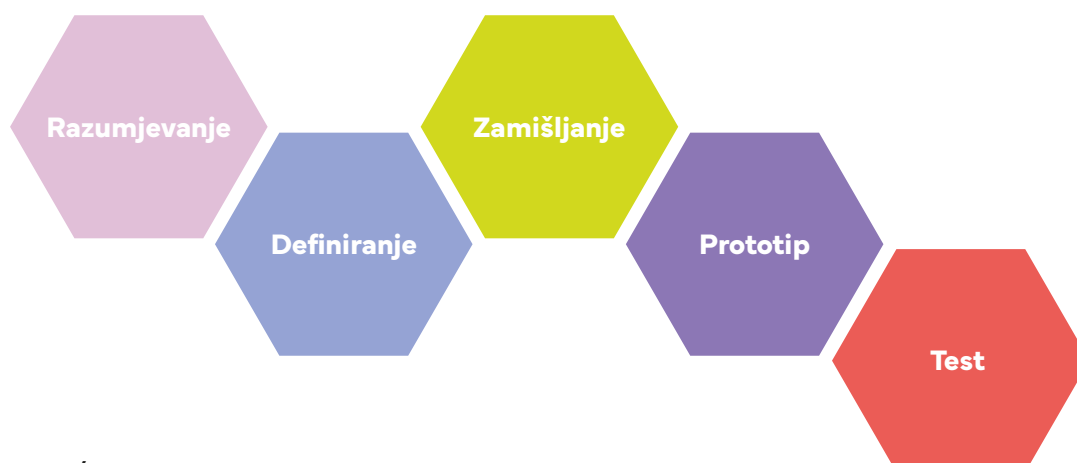
U ovoj fazi prototipe testiraju sami korisnici. Prikupljena mišljenja i komentari koriste se za unaprjeđenje i korekcije, čime se rješenje bolje prilagođava njihovim potrebama.

Definicija problema

Na temelju prikupljenih informacija formulira se specifičan problem ili izazov koji treba biti riješen. Definicija problema treba odražavati stvarne potrebe korisnika.

Prototipiranje

U ovoj fazi izrađuju se brzi i jednostavni modeli ili skice odabranih ideja, kreiraju se storyboardovi i provodi igranje uloga – sve to omogućuje korisniku da bolje vizualizira planirano rješenje. Prototipi nam pomažu sagledati kako bi rješenje moglo funkcionirati u praksi i olakšavaju njegovo daljnje usavršavanje.

Učenje temeljeno na problemima (Problem-Based Learning – PBL):

To je metoda u kojoj se proces učenja usmjerava na rješavanje stvarnih, složenih problema. Radi se o pristupu učenja kroz rad, načinu ne samo prenošenja znanja, nego i razvijanja ključnih kompetencija za rad u interdisciplinarnim timovima:

» **Učenje temeljeno na problemima:**

Sudionici (studenti) započinju analizom stvarnog problema, a zatim stječu potrebno znanje i vještine kako bi ga riješili.

» **Učenje u grupi:**

Rad u malim timovima potiče razmjenu znanja, razvoj komunikacijskih vještina i suradnju.

» **Uloga facilitatora:**

Nastavnik djeluje kao facilitator, podupire proces učenja, postavlja pitanja i motivira studente bez davanja gotovih odgovora.

KORACI PROCESA:

PREZENTACIJA PROBLEMA:

Sudionici se upoznaju sa stvarnim problemom koji zahtijeva rješenje. Problemi trebaju biti složeni i zahtijevati interdisciplinarni pristup.

ANALIZA PROBLEMA:

Studenti definiraju što znaju, što trebaju naučiti i koje korake trebaju poduzeti kako bi pronašli rješenje.

SAMOSTALNO UČENJE:

Sudionici traže informacije, istražuju pitanja i stječu znanja iz različitih izvora.

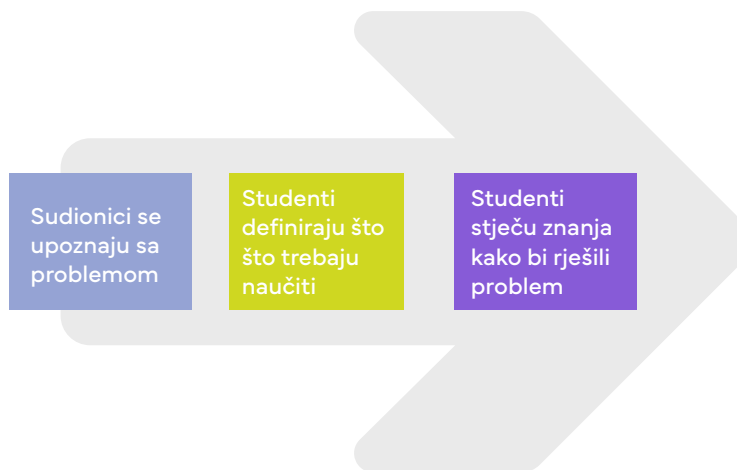
RJEŠAVANJE PROBLEMA:

Na temelju stečenog znanja timovi razvijaju i predstavljaju rješenje.

REFLEKSIJA I ZAVRŠNA RASPRAVA:

Nakon završetka projekta raspravlja se o procesima učenja i postignutim rezultatima.

Učenje temeljeno na problemima predstavlja zahtjevniji obrazovni pristup, primjeren procesima koji traže dugotrajniji rad na kompleksnim pitanjima.

SLIKA. 2 / DIJAGRAM PROCESA UČENJA TEMELJENOG NA PROBLEMIMA (PROBLEM BASED LEARNING)

KADA JE NAJBOLJE KORISTITI DESIGN THINKING (DT)?

DT je osobito koristan u sljedećim situacijama:

- » kada je potrebno razumjeti potrebe određene zajednice,
- » kada se generiraju rješenja problema identificiranih od strane zajednice, na primjer u planiranju zajedničkih prostora, javnih usluga ili društvenih aktivnosti,
- » kada postoji potreba uzeti u obzir perspektive ljudi različite dobi, obrazovanja, podrijetla, spola itd.,
- » u situacijama koje zahtijevaju brzo prototipiranje i testiranje koncepata.

KADA JE VRIJEDNO KORISTITI PROBLEM-BASED LEARNING?

Primjena PBL-a u participativnim procesima posebno je vrijedna kada:

- » nam je stalo do dubinske analize složenih lokalnih problema,
- » se stvara zajedničko znanje i zajednički pristup među stanovnicima, utemeljen na stvarnim izazovima.

Tablica 1.

Razlike između učenja temeljenog na problemima i Design Thinkinga u participaciji:

Kriterij	Učenje temeljeno na problemima (PBL)	Design Thinking
Cilj	Razumijevanje i analiza problema	Generiranje i testiranje rješenja
Stil rada	Refleksivan, istraživački	Kreativan, iterativan
Uloga sudionika	Istraživači, analitičari problema	Dizajneri rješenja
Glavne kompetencije	Kritičko mišljenje, analiza, suradnja	Empatija, kreativnost, eksperimentiranje
Trajanje	Proces srednjeg ili dugog trajanja	Može se provesti i u kratkoj radionici

OBJE METODE ZAHTIJEVAJU VRIJEME I PREDANOST. NE BI IH TREBALO KORISTITI KADA:

- » Nema dovoljno vremena za proces; obje metode zahtijevaju više sastanaka, vrijeme za iteracije, testiranja i prezentacije rezultata.
- » Sudionici nisu motivirani za dugotrajan angažman,
- » Problem je već unaprijed riješen,
- » Organizatori procesa nisu spremni implementirati rezultate – nedostatak daljnjih koraka obeshrabruje sudionike.

Obje se metode mogu međusobno nadopunjavati; sudionici mogu najprije istražiti problem koristeći PBL, a zatim primijeniti DT za razvoj i testiranje rješenja. U obje metode ključnu ulogu ima facilitator. Njegova je zadaća prvenstveno podupirati proces, voditi sudionike kroz faze analize problema, traženja informacija, istraživanja i razvijanja rješenja.

KOMPETENCIJE POTREBNE ZA PROVOĐENJE DT I PBL PROCESA:

U slučaju Design Thinkinga:

- » poznavanje faza metode,
- » sposobnost provođenja intervjua, promatranja i sinteze opaženih informacija,
- » poznavanje tehnika generiranja ideja – tehnike ideacije, brainstorming itd.,
- » sposobnost rada s prototipovima, testiranja i brze reakcije na povratne informacije,
- » sposobnost korištenja vizualnog razmišljanja i pripovijedanja (storytelling)

U slučaju učenja temeljenog na problemima (PBL):

- » sposobnost moderiranja grupnog procesa temeljenog na analizi problema,
- » poznavanje metodologije PBL-a i faza učenja,
- » sposobnost izgradnje klime zajedničkog otkrivanja,
- » sposobnost dizajniranja vježbi koje podupiru analizu i istraživanje (npr. mapiranje problema, analiza podataka).

Obje gore predstavljene metode imaju karakteristične skupove alata. U sklopu projekta HEIsCITI odabrali smo one koji su posebno učinkoviti pri radu s izazovima zapuštenih prostora. Oni su testirani i provjereni u pogledu njihove korisnosti i učinkovitosti u učenju studenata. Potječu iz zbirke alata koji se koriste u metodama DT i PBL, kao i u participativnim procesima provedenima od strane partnera u Italiji, Hrvatskoj i Vijetnamu. Svaki od ovih alata olakšava uključivanje dionika u procese transformacije urbanog prostora, potiče učinkovitu timsku suradnju, angažira korisnike i razvija što optimalnija i prilagođenija rješenja. Također povećavaju njihov osjećaj zajedničke odgovornosti za izazov i njegovo rješenje.

ODABRANI ALATI SU:

- / **Fleksibilni** – mogu se prilagoditi lokalnim potrebama i različitim izazovima.
- / **Raznoliki** – mogu se prilagoditi različitim publikama.
- / **Praktični** – odabrani su na temelju pilot-procesa i testiranja u koje su bili uključeni studenti, akademici, službenici lokalne samouprave i nevladine organizacije.

STORYTELLING

Storytelling je metoda prikupljanja i analize lokalnih priča, sjećanja i iskustava stanovnika. Omogućuje bolje razumijevanje kulturnog, emocionalnog i društvenog konteksta određenog prostora nego statistike i „tvrđi podaci“. Korištenje snage narativa omogućuje ne samo bolje razumijevanje potreba stanovnika, već i stvaranje rješenja koja su njima važna. Storytelling se provodi kroz individualne intervju, grupne rasprave ili radionice. Sudionici dijele osobna iskustva povezana s određenim mjestom. Ove priče mogu biti dokumentirane u obliku audio ili video zapisa, transkripata ili mapa priča.

STORYTELLING:

- » uključuje emocije,
- » daje projektima ljudskiju dimenziju,
- » olakšava razumijevanje vrijednosti i potreba određene zajednice,
- » vrednuje znanje ljudi iz različitih generacija i društvenih skupina, kao i isključenih (npr. starijih osoba),
- » jača osjećaj zajedništva.

OGRANIČENJA STORYTELLINGA:

- » mogu se pojaviti poteškoće povezane s analizom recepcije priče,
- » zahtijeva dobro moderiranje procesa i stjecanje povjerenja sudionika,
- » možda nije prikladan za „brze“ projekte.

PREPORUČA SE:

- » kombinirati storytelling s izradom persona ili prostornih mapa,
- » koristiti priče za dopunu podataka stvarnim emocijama i iskustvima,
- » dokumentirati i vizualizirati priče,
- » zapamtiti provjeriti može li se određena priča citirati ili objaviti.

KAKO KORISTITI STORYTELLING?

1. Započnite definiranjem teme priče – o čemu se radi?
2. Odredite zašto želite ispričati ovu priču. Koju promjenu želite pokrenuti? Koju radnju, refleksiju ili emociju želite izazvati kod svoje publike?
3. Razmotrite kome se obraćate svojom pričom. Tko je vaša publika? Koje su njihove potrebe, vrijednosti i brige?
4. Odredite stanje uma prije slušanja priče. Zapišite što vaša publika zna, osjeća ili misli prije nego što se susretne s pričom. Koji su njihovi stavovi i koje informacije već posjeduju?
5. Isplanirajte strukturu svoje priče. Možete koristiti nešto poput:
 - » Uvod: predstavljanje konteksta, glavnog lika, problema,
 - » Preokret: nešto se događa, pojavljuje se izazov,
 - » Razrada: radnje, poteškoće, odluke,
 - » Završetak: rješenje, zaključak, transformacija.
6. Odredite stanje nakon slušanja priče. Zabilježite što se promijenilo kod vaše publike nakon što su čuli priču. Što su razumjeli, zapamtili, osjetili ili učinili?

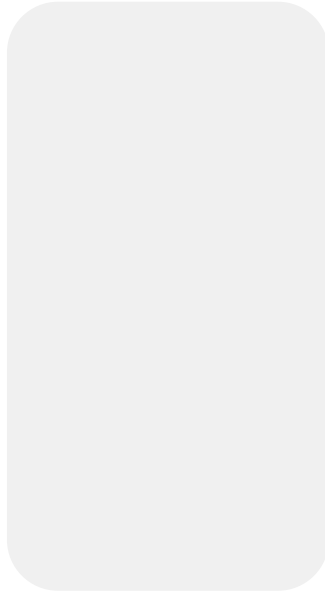
Facilitatori procesa također mogu sami kreirati angažirane priče. Jedan od ključnih alata u planiranju i strukturiranju priča je storytelling canvas. Koristi se za planiranje i stvaranje angažiranih priča, pomažući u oblikovanju razumljivih i pamtljivih poruka. Za korištenje ovog alata počnite s definiranjem teme, svrhe i ciljne publike priče. Ovaj alat omogućuje da se uoči što vaša publika misli, osjeća ili zna prije nego što se susretne s pričom, kao i što bi trebala ponijeti sa sobom nakon nje.

VIŠE O STORYTELLINGU:

- » <https://participatorystory.wordpress.com/participatory-storytelling/>
- » <https://www.youtube.com/watch?v=zrts348lcqk>
- » <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11528-006-0072-7.pdf>
- » https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/90764/ssoar-ejmi-2023-2-vivek_et_al-Storytelling_As_a_Qualitative_Approach.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- » <https://scholar.sun.ac.za/server/api/core/bitstreams/04a-680e3-66bc-4927-b627-b9be381dd2e7/content>
- » <https://www.open-access.bcu.ac.uk/5651/7/IJPM%20SEAM%2012-3%202017%20%202.%20Structuring%20%20%20Storytelling%2C%20ME%2C%20GH.pdf>

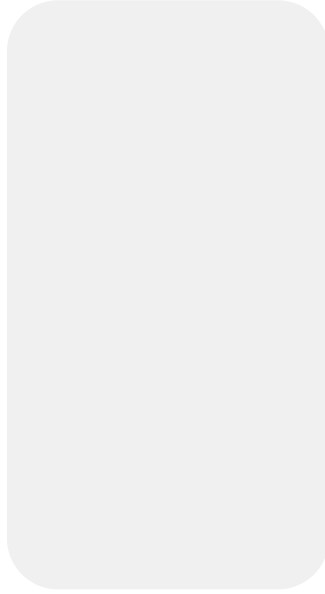
1 / TEMA PRIČE

KOJA JE **GLAVNA TEMA** TVOJE PRIČE?

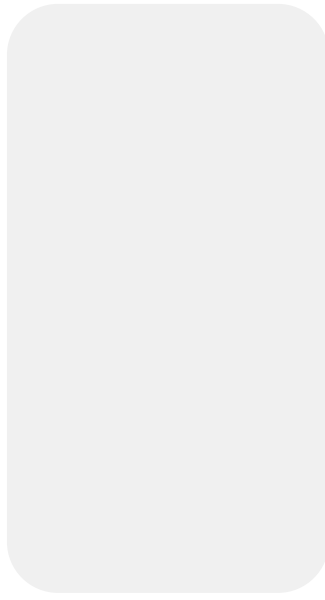
2 / SVRHA

ŠTO ŽELIŠ POSTIĆI? KOJU PROMJENU ŽELIŠ POKRENUTI KOD SVOJE PUBLIKE?

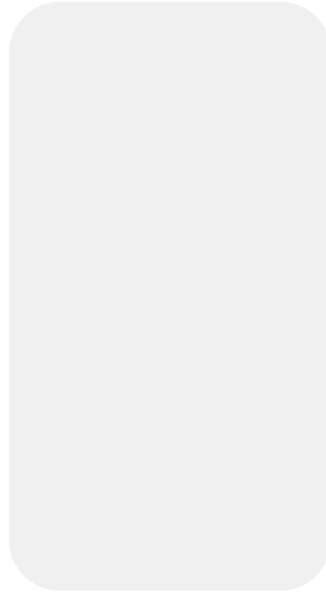
3 / CILJNA PUBLIKA

TKO SU PRIMATELJI TVOJE PRIČE? ŠTO IM JE VAŽNO?

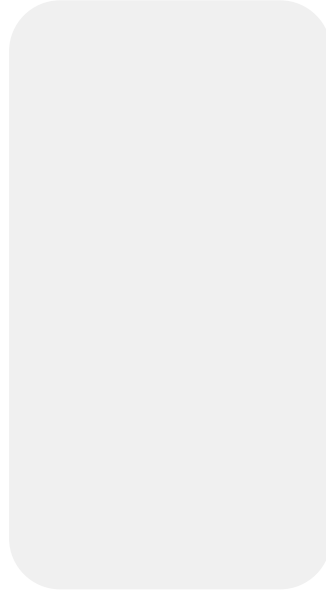
4 / PRIJE PRIČE

ŠTO TVOJA PUBLIKA ZNA, OSJEĆA ILI MISLI PRIJE NEGO ŠTO ČUJE TVOJU PRIČU?

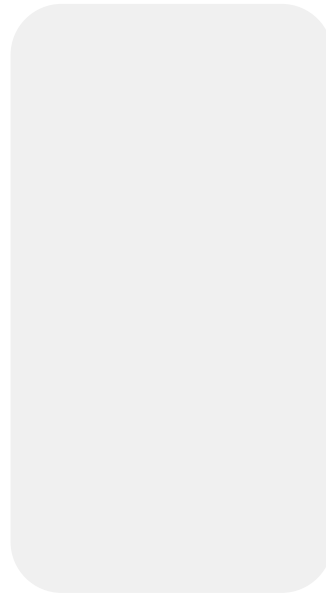
5 / CILJ

GLAVNA NARATIVNA STRUKTURA (STRUKTURA PRIČE):
POČETAK – KONTEKST, LIK, SITUACIJA
PROKRET – PROBLEM, IZAZOV, PROMJENA
RAZVOJ – RADNJE, EMOCIJE, ODLUKE
ZAVRŠETAK – RJEŠENJE, TRANSFORMACIJA, POUKA

6 / NAKON PRIČE

ŠTO PUBLIKA TREBA RAZUMJETI, OSJEĆATI ILI ZAPAMTITI NAKON ŠTO DOŽIVI TVOJU PRIČU?

MAPIRANJE DIONIKA

Mapa dionika alat je koji omogućuje identifikaciju pojedinaca, grupa i organizacija koje utječu ili su pod utjecajem određenog projekta, bilo izravno ili neizravno. Mapa omogućuje vizualizaciju snage odnosa i stupnja uključenosti pojedinih osoba, grupa i institucija u projekt. Analizom njihovog utjecaja i uključenosti moguće je bolje dizajnirati komunikacijske aktivnosti, izbjeći sukobe i ojačati suradnju unutar projekta.

Izrada mape započinje definiranjem ključnih dionika, poput stanovnika, javnih institucija, nevladinih organizacija i poduzeća. Zatim se oni grupiraju prema njihovom utjecaju i uključenosti: od onih koji su ključni za projekt do onih koji su samo primatelji.

PRIMJENA:

- » Identificiranje potencijalnih partnera projekta, saveznika ili protivnika,
- » Priprema javnih konzultacija,
- » Planiranje komunikacijske strategije,
- » Sprječavanje marginalizacije ugroženih skupina (npr. migranata, djece, osoba s invaliditetom).

MAPA DIONIKA:

- » olakšava planiranje participativnih aktivnosti,
- » pomaže predvidjeti i upravljati sukobima,
- » gradi potpuniju sliku „društvenog ekosustava“,
- » povećava transparentnost i učinkovitost projektnih aktivnosti.

OGRANIČENJA ALATA:

- » Može previše pojednostaviti složene društvene odnose.
- » Može biti pristran ako ga izradi samo jedna skupina dionika.
- » Zahtijeva redovito ažuriranje.

PREPORUČA SE:

- » dopuniti mapu podacima iz intervjua ili radionica s dionicima,
- » koristiti digitalne alate za izradu interaktivnih mapa,
- » dopuniti je mapom odnosa dionika, što omogućuje identifikaciju postojećih suradnji ili potencijalnih sukoba.

KAKO KORISTITI MAPU DIONIKA?

- 1. Definirajte cilj projekta – odredite o čemu se radi u projektu i kakav utjecaj može imati na različite skupine.**
- 2. Identificirajte dionike – popišite osobe, skupine i organizacije koje:**
 - » mogu utjecati na projekt,
 - » mogu biti pod njegovim utjecajem,
 - » imaju znanje, resurse ili glas u određenom području.
- 3. Procijenite utjecaj i angažman dionika – za svakog dionika odredite:**
 - » Koliki utjecaj imaju na projekt (npr. velik, srednji, mali)?
 - » Koju razinu uključenosti pokazuju (npr. aktivnu, umjerenu, pasivnu)?
- 4. Postavite svoje dionike na mapu**
 - » koncentrični krugovi omogućuju vizualizaciju razine uključenosti: dionike koji su najuže povezani s projektom smjestite u središnji krug, a one koji su manje povezani u sljedeće krugove.
- 5. Ažurirajte mapu tijekom projekta**

6. Na temelju mape:

- » identificirajte praznine i prijetnje (npr. nedostatak zastupljenosti važnih skupina)
- » planirajte sastanke, konzultacije i informativne kampanje

VIŠE O MAPI DIONIKA:

- » https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/35090954/StakeholderMapExcerpt-libre.pdf?1413080346=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DKettunen_J_2014_The_stakeholder_map_in_h.pdf&Expires=1744627021&Signature=W50hVHq75Xb7gwrMgGk7EwtOMB6kli-vY9j5fulPVruYag6WNR3-hCIBWiHsEOX~KN9mmJrJijiTE~Wi3vuk-Asg~l2j6uhXcauA8jnEI4KcDp7GoAjU8wl~ytUI8wABtLEkagshSabx8nTmHSGzUU-L3Aar1UMKZAhpXMiT3uxc554vofwIO223h8ln4z8daLRpDIIHIUh3jdLmmp3qkV8LtvP4X0eG9cHXpoJY5czGKt8F3YsrYIldiP56aqTm1C2syYI4uv4XNQrkOg-NYyDgb4INUX4J1J7X-ZaPSilCEXJd8-m2sbCWbBoNvMAjsPPfxsojxSW90pzpgYe~PQ_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA
- » <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/20/8625>
- » <https://www.mdpi.com/1996-1073/15/4/1592>
- » <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212041617304989>

MAPA DIONIKA

MAPA DIONIKA.

Mapa dionika je alat koji vizualizira jačinu odnosa i razinu uključenosti različitih pojedinaca, grupa i institucija u projektu. Što je dionik bliže središtu, to je jači i izravniji njegov utjecaj na projekt – i obrnuto.

KRUG 1

KLJUČNI PARTNERI:

OVDJE NAVEDI NAJVAŽNIJE PARTNERE PROJEKTA, KOJI SU IZRAVNO UKLJUČENI U NJEGOVU PROVEDBU – DONOSITELJE ODLUKA, PROVODITELJE, ORGANIZATORE I KORISNIKE PROJEKTA.

KRUG 2

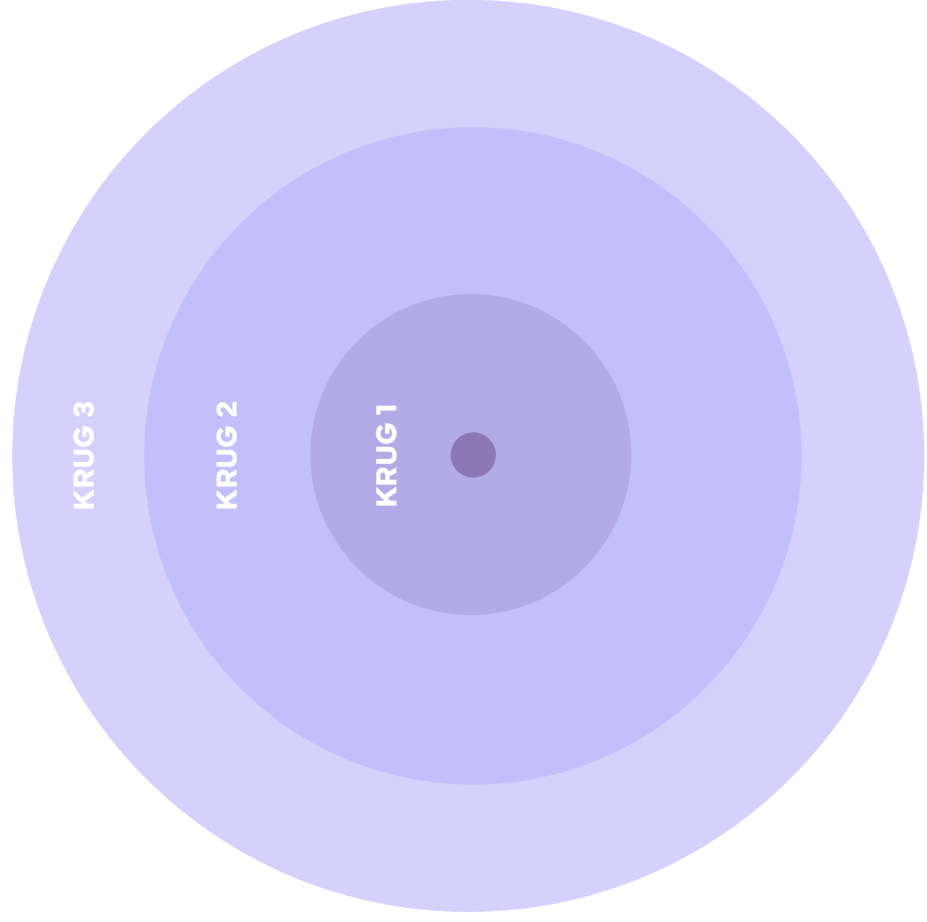
AKTIVNI SUDIONICI:

OVDJE NAVEDI PARTNERE KOJI **PODUPIRU PROVEDBU PROJEKTA**, IMAJU PRISTUP INFORMACIJAMA TE SUDJELUJU U PROVEDBI, ALI SU SLABIJE POVEZANI S PROJEKTOM.

KRUG 3

PROMATRAČI / OKRUŽENJE:

OVDJE NAVEDI PARTNERE KOJE **ZANIMA ISHOD PROJEKTA**, ALI NISU OPERATIVNO UKLJUČENI. TO SU DIONICI KOJE JE KORISNO INFORMATI I PO POTREBI KONZULTIRATI O PROJEKTU.

Ovaj alat, koji se koristi u dizajnerskim procesima, urbanističkom planiranju i revitalizaciji, pomaže vizualizirati i analizirati veze između različitih elemenata procesa i prostora u kojem se on odvija. Prikupljanjem i vizualiziranjem informacija u odnosu na određeni fizički prostor – npr. četvrt, stambeno naselje, zgradu ili trg – mogu se identificirati ključna područja za intervenciju. Prostorno mapiranje pomaže razumjeti kako ljudi doživljavaju određeni prostor, kako ga koriste i koje potrebe ili probleme povezuju s njim. Prostorno mapiranje olakšava razumijevanje složenih međuodnosa unutar prostora, omogućujući donošenje informiranijih odluka o dizajnu.

PROSTORNO

MAPIRANJE

SPATIAL MAPPING

PROCES MOŽE UKLJUČIVATI:

- » ručno crtanje mapa od strane korisnika prostora (npr. „kako se krećem po susjedstvu“),
- » istraživačke šetnje,
- » mapiranje podataka na digitalne karte,
- » analizu funkcija mjesta (npr. mjesta susreta, komercijalni prostori, zapuštena područja)

PRIMJENA:

- » prostorno planiranje (npr. promjena prometnog sustava),
- » revitalizacija (otkrivanje „slijepih točaka“ i neiskorištenih prostora),
- » identificiranje žarišnih točaka (npr. buka, opasnost),
- » participativno stvaranje novih prostornih funkcija.

PROSTORNO MAPIRANJE:

- » pokazuje stvarno korištenje prostora,
- » olakšava vizualizaciju kvalitativnih podataka,
- » uključuje stanovnike kao stručnjake koji najbolje poznaju lokalni prostor,
- » pomaže u dizajniranju rješenja prilagođenih stvarnim potrebama.

OGRANIČENJA ALATA:

- » može zahtijevati tehničku obuku za korištenje odabranih alata,
- » može biti vremenski zahtjevno, osobito pri analizi podataka s velikih područja,
- » ne uzima u obzir nematerijalne i nevidljive aspekte (npr. emocije, sjećanja).

PREPORUČA SE:

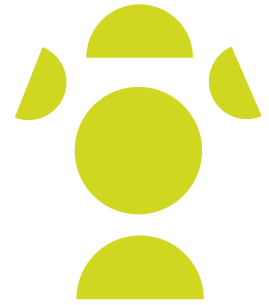
- » organizirati zajedničke sesije mapiranja kako bi se u zajednici izgradilo razumijevanje problema,
- » uvesti element mentalnog mapiranja – npr. mjesta gdje se ljudi osjećaju sigurno ili nelagodno,
- » kombinirati podatke s mapa s drugim podacima, npr. iz promatranja, intervjua, storytellinga.

KAKO KORISTITI PROSTORNE KARTE?

- 1. Definirajte svrhu mapiranja** – želite li saznati o problemima stanovnika, identificirati područja za promjene ili možda prikupiti ideje za uređenje zapuštenog prostora?
- 2. Odaberite teren i alat** – to može biti:
 - » fizička tiskana karta,
 - » digitalna aplikacija (npr. Google My Maps, Miro, Maptionnaire),
 - » prostorni model,
 - » satelitska snimka ili ortofotokarta.
- 3. Uključite korisnike prostora** – pozovite stanovnike, studente, lokalne lidere, starije osobe, djecu – oni najbolje poznaju prostor.
- 4. Prikupite podatke** – sudionici mogu:
 - » označiti problematična područja na karti (npr. opasna raskrižja, nedostatak klupa),
 - » naznačiti emocionalno važna mjesta (npr. sjećanja, priče),
 - » predložiti promjene (npr. novo igralište, biciklistička staza).
- 5. Kategorije označite bojama** – na primjer, crveno za probleme, zeleno za pozitivne stvari, plavo za ideje. To olakšava analizu i komunikaciju podataka.
- 6. Analizirajte i sažmite rezultate** – potražite obrasce: gdje se najčešće pojavljuju komentari? Koje skupine dijele zajedničke potrebe? Gdje bi trebalo poduzeti prve akcije?
- 7. Implementacija i komunikacija** – planirajte promjene, konzultacije i projekte na temelju karte. Dobra je praksa prikazati rezultate sudionicima – to gradi povjerenje i angažman.

VIŠE O PROSTORNIM KARTAMA

- » <https://youtu.be/z7M7uIOsWvc>
- » <https://youtu.be/p-1FG3FmCYs>

Persona je fiktivni profil krajnjeg korisnika dizajniranog rješenja, temeljen na podacima prikupljenim kvalitativnim istraživanjem. Persona predstavlja tipičnu osobu koja će koristiti rješenje. Alat pod nazivom persona canvas, koji se sastoji od gotovih predložaka za rad u radionici, omogućuje identifikaciju različitih aspekata života osobe, njezinih motivacija, ambicija, navika, briga i tzv. „bolnih točaka“ (nešto što ih muči ili smeta) koje utječu na ponašanje. Predlošci persona olakšavaju otkrivanje i bolje razumijevanje potreba publike te identificiraju područja u kojima je moguća pozitivna promjena. Predložak pomaže održati proces dizajna usmjeren na korisnika, usklađujući odluke sa stvarnim potrebama konkretnih pojedinaca. Za jedan projekt izrađuje se nekoliko različitih persona koje predstavljaju različite skupine dionika.

PERSONA

ELEMENTI PERSONE:

- » demografski podaci (dob, zanimanje),
- » potrebe i ciljevi,
- » tipična ponašanja,
- » frustracije i brige,
- » odnos prema prostoru ili usluzi.

PRIMJENA:

- » dizajniranje javnih usluga,
- » dizajniranje rješenja u javnim prostorima,
- » dizajniranje aktivnosti koje uzimaju u obzir raznolikost,
- » izgradnja empatije unutar projektnog tima.

PERSONA PREDLOŽAK:

- » olakšava empatičan pristup korisnicima,
- » pomaže izbjeći dizajniranje „za sve, što znači ni za koga“,
- » angažira tim, omogućuje približavanje korisniku,
- » olakšava donošenje dizajnerskih odluka

OGRANIČENJA:

- » može dovesti do stereotipizacije,
- » uzorak persone možda ne odražava cjelovitost i raznolikost ljudskih iskustava,
- » prevelika usmjerenost na određenu osobu može ograničiti razmjere inovativnosti određenog rješenja.

PREPORUČA SE:

- » izrađivati persone na temelju stvarno dobivenih podataka iz anketa, promatranja i intervjua,
- » dati osobama veću emocionalnu dubinu, vrijedi ih kombinirati sa storytellingom,
- » testirati razvijene projekte uz sudjelovanje predstavnika određene persone.

KAKO IZRADITI I KORISTITI PERSONE?

1. Prikupite podatke o korisnicima/dionicima

Provedite intervjue, promatranja, ankete i radionice.

Potražite informacije o:

- » demografiji (dob, zanimanje, mjesto stanovanja),
- » potrebama i očekivanjima,
- » problemima i preprekama,
- » stavovima, navikama, vrijednostima,
- » razini znanja ili uključenosti u temu.

2. Izradite profile persona

Dajte im ime, odredite dob, životni kontekst, dodajte fotografiju ili nacrtani portret, dodajte opis ponašanja i najvažnijih potreba, npr.:

- » Ana, 67 godina, umirovljenica, sama, koristi štap, svaki dan ide u trgovinu i ljekarnu.
- » Maks, 16 godina, učenik tehničke škole, vozi bicikl i često provodi vrijeme na igralištu.

3. Koristite persone u procesu dizajniranja rješenja

4. Prilagodite svoju komunikaciju i aktivnosti

Uskladite s personama definiranim od strane tima:

- » jezik komunikacije,
- » kanale pristupa,
- » oblike participacije (npr. radionice za mlade, telefonski razgovori sa starijima),
- » elemente pristupačnosti (jezik, prijevoz, materijalni formati).

VIŠE O KONCEPTU PERSONE:

- » <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/167474/3313831.3376502.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- » https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-49282-3_4
- » <https://youtu.be/DvV7ZcRVQ4g>

Persona pomaže bolje razumjeti i zadovoljiti potrebe ciljne skupine projekta. Izrada realističnijih profila omogućuje donošenje informiranijih odluka u dizajnu, prilagođavanje rješenja potrebama pojedinaca ili skupina te poboljšanje komunikacije.

**DODAJ SLIKU
ILI ILUSTRACIJU
KOJA VIZUALIZIRA
PERSONU.**

IME:

DOB:

ZANIMANJE/OBRAZOVANJE:
.....

MJESTO BORAVKA:
.....

PREFERENCIJE:

**ŠTO OPISANA PERSONA
VOLI? ŠTO CIJENI? ŠTO
JOJ JE VAŽNO?**

**MOTIVACIJE:
ŠTO MOTIVIRA
PERSONU
NA DJELOVANJE?**

IZAZOVI I PROBLEMI:

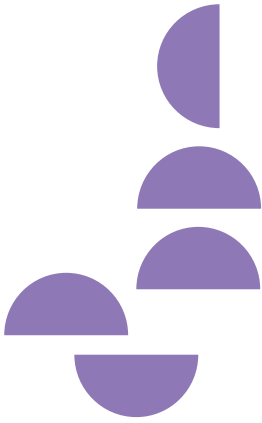
**S KOJIM SE POTEŠKOĆAMA
PERSONA SUOČAVA I ŠTO
BI JE MOGLO ODVRAĆATI OD
DJELOVANJA?**

**POTREBE:
ZAPIŠI NAJVAŽNIJE
CILJEVE KOJE
PERSONA IMA.**

CITAT:

**MOŽEŠ DODATI KRATAK
CITAT KOJI IZRAŽAVA
KLJUČNE VRIJEDNOSTI
I MOTIVACIJE ILI
NAJBOLJE OPISUJE
PERSONU.**

DIJAGNOSTIČKA ANKETA

Dijagnostička anketa istraživačka je metoda koja se koristi za razumijevanje mišljenja, stavova, znanja, očekivanja i potreba određene društvene skupine. Omogućuje prikupljanje podataka koji čine osnovu za dijagnosticiranje problema, planiranje aktivnosti, razvoj strategija i donošenje dizajnerskih odluka. Istraživanja mišljenja provode se pomoću anketa ili dubinskih intervjua. To su alati koji se najčešće koriste u dizajnerskim, participativnim i društvenim istraživačkim procesima. Ankete omogućuju brzo prikupljanje podataka od velike skupine ispitanika, pružajući kvantitativne informacije o mišljenjima, potrebama i preferencijama. Njihov standardizirani format omogućuje usporedbu odgovora i analizu trendova. Učinkovite su u istraživanjima javnog mnijenja, analizi tržišta i dijagnostici društvenih problema.

Dubinski intervjui usmjereni su na kvalitativno razumijevanje individualnih iskustava, motivacija i očekivanja. Njihov otvoreni format omogućuje detaljno istraživanje tema koje je teško obuhvatiti anketom. Oni otkrivaju skrivene potrebe, kontekste i emocije, što je ključno u dizajniranju rješenja usmjerenih na korisnika.

Oba se alata često koriste zajedno, pružajući sveobuhvatnu perspektivu o proučavanoj temi. To pomaže precizno dijagnosticirati situaciju prije aktivnosti dizajna.

PRIMJENA:

- » dijagnosticiranje potreba lokalnih zajednica,
- » procjena učinkovitosti prethodnih aktivnosti,
- » procjena razine znanja ili stavova (npr. prema promjenama, planovima razvoja, mjerama za zaštitu okoliša),
- » testiranje ideja prije provedbe,
- » evaluacija aktivnosti (npr. nakon završetka projekta).

DIJAGNOSTIČKA ANKETA:

- » ne daje znanje o činjenicama, već znanje o mišljenjima o tim činjenicama,
- » ankete daju objektivne (numeričke) podatke, dok dubinski intervjui daju znanje o emocijama, težnjama i „bolnim točkama“,
- » na temelju prikupljenih podataka mogu se razviti rješenja koja su primjerena dijagnosticiranim potrebama,
- » podupire transparentnost procesa.

OGRANIČENJA:

- » rizik od niske stope odgovora u anketi,
- » nemogućnost obuhvaćanja dubine različitih ljudskih emocija i motivacija,
- » upitnici pripremljeni na jeziku nerazumljivom primatelju možda neće donijeti očekivane rezultate.

PREPORUČA SE:

- » pripremiti jasne ankete koje sadrže i zatvorena i otvorena pitanja,
- » provesti pilot-istraživanje kako bi se identificirale pogreške i prilagodio upitnik namijenjenoj publici,
- » kombinirati anketu s terenskim radom (npr. mobilna konzultacijska točka),
- » osigurati raznolikost ispitanika,
- » pružiti ispitanicima izvještaj nakon provedene ankete.

Uvijek je potrebno osigurati etičnost istraživanja, zatražiti pristanak za sudjelovanje, zajamčiti anonimnost istraživanja ili pohranu podataka u skladu s načelima GDPR-a te uzeti u obzir mogućnost prekida intervjua.

KAKO PROVESTI ANKETU:

1. Definirajte svrhu istraživanja – što točno želite ispitati? Na kojim odlukama želite temeljiti rezultate? Na primjer: „Razumjeti zašto se stanovnici ne uključuju u konzultacije“ ili „Ispitati kako starije osobe koriste javne prostore“.
2. Definirajte svoju ciljnu skupinu – koga želite anketirati? Stanovnike kvarta, mlade ljude, poduzetnike, roditelje djece školske dobi?
3. Pripremite alat

4. Prikupite podatke – istraživanje možete provesti sami ili ga povjeriti regionalnom sveučilištu ili specijaliziranoj agenciji..
5. Analizirajte rezultate – prebrojite odgovore, izradite grafikone, popišite ponavljajuća mišljenja, izradite kategorije u koje se mogu svrstati odgovori, identificirajte ključna mišljenja, potrebe i izazove.
6. Iskoristite rezultate za provedbu rješenja.

AKO SE RADI O ANKETI, TADA:

- » odaberite način provedbe (papirnata, online, telefonska),
- » odredite minimalni broj ispitanika,
- » osigurajte reprezentativnost (npr. različite dobne skupine, spol, podrijetlo),
- » olakšajte pristup (npr. online obrazac + papirnata verzija u knjižnici ili uredu),
- » formulirajte pitanja jasno i razumljivo te odaberite tip pitanja (zatvorena, otvorena, metrička pitanja),
- » provedite pilot-istraživanje i testirajte anketu prije provedbe glavnog istraživanja.

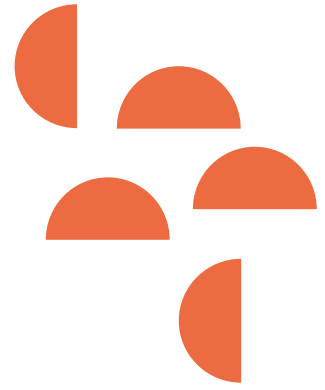
AKO SE RADI O UPITNIKU ZA INTERVJU, TADA:

- » pripremite se, provedite preliminarno istraživanje i koristite ga za postavljanje detaljnih pitanja u intervjuima, uključujući priče, stavove i vrijednosti ljudi,
- » isplanirajte strukturu upitnika (uvod, uvodna pitanja, dubinska i završna pitanja, uključujući refleksije i zahvale),
- » izradite pitanja otvorenog tipa (npr. „Ispričajte mi o...“, „Kako ocjenjujete...“),
- » prilagodite pitanja ispitaniku i uzmite u obzir njegov/njezin profesionalni, kulturni, dobni, institucionalni i etnički kontekst,
- » koristite potporna pitanja (dopunska pitanja koja mogu produbiti odgovore, npr. „Zašto?“, „Možete li dati primjer?“),
- » provedite pilot-istraživanje i testirajte upitnik prije provedbe glavnog istraživanja

VIŠE O DIJAGNOSTIČKOJ ANKETI:

- » https://www.youtube.com/watch?v=_zoIVE9PRTM
- » <https://www.pewresearch.org/writing-survey-questions/>
- » <https://www.researchgate.net/publication/360181> https://www.researchgate.net/publication/359596183_How_to_Conduct_an_Effective_Interview_A_Guide_to_Interview_Design_in_Research_Study495_Designing_a_Questionnaire_for_a_Research_Paper_A_Comprehensive_Guide_to_Design_and_Develop_an_Effective_Questionnaire

PROMATRANJE

Promatranje uključuje sustavno i izravno praćenje ljudskog ponašanja, društvenih interakcija ili procesa u njihovom prirodnom okruženju. To je jedan od najintuitivnijih, a ipak najučinkovitijih alata u participativnim, dizajnerskim i društvenim istraživanjima. Promatranje može otkriti stvarne potrebe, navike i izazove s kojima se korisnici susreću prilikom korištenja određenog proizvoda, usluge ili prostora, pa i one koje sami ne verbaliziraju. Promatranje omogućuje razumijevanje konteksta u kojem djeluju pojedinci ili zajednice te identifikaciju obrazaca ponašanja. Može se provoditi otvoreno ili prikriveno, te u različitim oblicima: bilješke, fotografije i videozapisi. Ovaj alat pomaže pružiti autentičnu sliku ljudskog ponašanja i interakcija, a također identificira nesklade između izjava i stvarnosti, omogućujući stvaranje optimalnih rješenja.

PRIMJENA:

- » procjena pristupačnosti i obrazaca korištenja (gdje ljudi sjede, kojim putem hodaju),
- » dizajn javnih prostora,
- » dizajn usluga,
- » analiza mikroponašanja (npr. starije osobe ne sjede na klupi jer nema rukohvata),
- » testiranje dizajnerskih ideja.

PROMATRANJA:

- » omogućuju dobivanje informacija koje se ne mogu ispitati dijagnostičkom anketom (npr. govor tijela, navike),
- » otkrivaju stvarna ponašanja, izbore, kao i prepreke u korištenju određenog prostora,
- » mogu se provoditi brzo i uz niske troškove.

OGRANIČENJA:

- » subjektivnost promatrača,
- » poteškoće u interpretaciji podataka bez poznavanja konteksta (npr. kulturnog, dobnog),
- » etički izazovi povezani s, na primjer, promatranjem osjetljivih ponašanja,
- » može biti nepotpuno – ne vidimo „zašto“, već samo „što“.

PREPORUČA SE:

- » koristiti obrasce za promatranje s konkretnim pitanjima i dnevnike s bilješkama,
- » provoditi promatranja u različito doba dana i pod različitim uvjetima,
- » dokumentirati promatranja vizualno – npr. fotografijama, videozapisima, crtežima (uvijek poštujući privatnost),
- » koristiti promatranja za generiranje pitanja za daljnja istraživanja,
- » surađivati na promatranjima sa sveučilištem.

KAKO PROVODITI PROMATRANJA:

1. Definirajte svrhu promatranja

Što želite promatrati? Na primjer: Kako stanovnici koriste park? Djeca se igraju na trgu? Kakav je pješački promet u blizini ureda?

2. Odaberite tip promatranja:

- » otvoreno (promatrač je vidljiv, ne skriva se),
- » skriveno (promatrač ne otkriva svoju ulogu),
- » participativno (promatrač sudjeluje u aktivnostima – npr. kao volonter),
- » ne-participativno (promatrač se ne uključuje, ostaje „izvana“)

3. Odredite vrijeme i mjesto promatranja

Promatrajte u različito doba dana i dane u tjednu kako biste uočili obrasce ponašanja i razlike.

4. Pripremite obrazac za promatranje

Izradite jednostavan obrazac s pitanjima, npr.:

- » Koliko ljudi koristi prostor?
- » Koje su dobne skupine prisutne?
- » Što ljudi rade?
- » Postoje li prepreke (npr. arhitektonske)?
- » Koliko dugo se ljudi zadržavaju u prostoru?

5. Provedite promatranje

Vodite bilješke i dokumentirajte ponašanja, interakcije i korištenje prostora. Obratite pozornost na neobične pojave, poput toga da ljudi izbjegavaju određeno područje.

6. Analizirajte rezultate

Kombinirajte promatranja s drugim podacima (npr. iz anketa, intervjua). Tražite obrasce ponašanja, ali i anomalije te neočekivana, iznenađujuća ponašanja.

VIŠE O PROMATRANJIMA:

- » <https://www.scribbr.com/methodology/participant-observation/>
- » <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1525822X231198989>
- » https://www.youtube.com/watch?si=4p51L_w6umEY5jwt&embeds_referring_euri=https%3A%2F%2Fwww.bing.com%2F&embeds_referring_origin=https%3A%2F%2Fwww.bing.com&source_ve_path=Mjg2NjQsMTYON-TA2&v=fDNYzPDIfRA&feature=youtu.be&themeRefresh=1

Ovaj alat omogućuje projektnom timu da identificira izazove i prepreke koje mogu ometati postizanje ciljeva projekta (npr. proračunska ograničenja, nedostatak resursa, složeni društveni odnosi). Istodobno, tim također dijagnosticira prilike (dostupne tehnologije, ključna partnerstva, neiskorištene resurse). Ovaj se alat najčešće koristi u ranim fazama procesa, omogućujući bolje razumijevanje situacije, identificiranje mogućih pravaca djelovanja i njihovo usmjeravanje. Budući da alat zahtijeva vizualnu prezentaciju identificiranih elemenata, olakšava analizu i određivanje prioriteta djelovanja, a zatim izgradnju strategije koja minimalizira izazove i maksimizira koristi.

IZAZOVI I PRILIKE

PRIMJENA:

- » početna dijagnoza situacije (npr. prije bilo kakve prostorne intervencije),
- » identifikacija prioriteta u planiranju djelovanja,
- » analiza rizika u planiranju provedbe,
- » olakšavanje rasprava između strana koje zastupaju različite interese.

IZAZOVI I PRILIKE:

- » omogućuju precizno planiranje aktivnosti,
- » omogućuju bolje upravljanje rizicima,
- » motiviraju na traženje rješenja temeljenih na dijagnosticiranim resursima i prilikama

OGRANIČENJA:

- » postoji rizik zanemarivanja „skrivenih“ prepreka (npr. političkih, kulturnih),
- » loše moderiran proces može dovesti do preopćenitih zaključaka,
- » zahtijeva pronalaženje ravnoteže između prepreka i prilika

PREPORUČA SE:

- » dopuniti analizu intervjuima s ključnim dionicima,
- » vizualizirati rezultate izradom mape prepreka i prilika,
- » transformirati dijagnosticirane probleme u dizajnerske izazove,
- » ažurirati mapu prepreka i prilika.

KAKO PRIMIJENITI ALAT IZAZOVI I PRILIKE?

1. Prikupite ulazne podatke

Prikupite ključne uvide iz svojih istraživanja, intervjuja, promatranja ili radionica

2. Podijelite svoja zapažanja u dvije kategorije:

Izazovi: Što ne funkcionira? Koje su prepreke?

Koje potrebe nisu zadovoljene?

Prilike: Gdje je potencijal? Što se može poboljšati, proširiti ili transformirati?

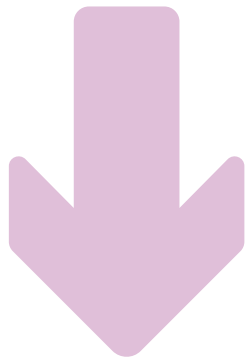
Napravite dvije kolone: Izazovi / Prilike i povežite svaki izazov s mogućim rješenjem

3. Analizirajte i grupirajte uvide

Odredite koji su izazovi najhitniji, a koji se mogu rješavati kasnije.

Što se može postići uz niske troškove, a što zahtijeva dodatna sredstva?

IZAZOVI I PRILIKE

IZAZOVI

IZAZOVI 1

.....
.....
.....
.....

IZAZOVI 3

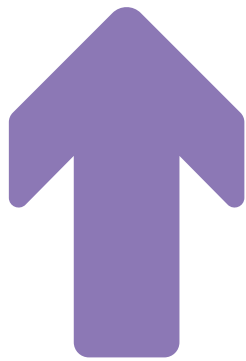
.....
.....
.....
.....

IZAZOVI 2

.....
.....
.....
.....

IZAZOVI 4

.....
.....
.....
.....

PRILIKE

PRILIKE 1

.....
.....
.....
.....

PRILIKE 3

.....
.....
.....
.....

PRILIKE 2

.....
.....
.....
.....

PRILIKE 4

.....
.....
.....
.....

Charrette je interdisciplinarna metoda radionice koja se koristi u dizajnerskim i planerskim procesima, osobito u urbanističkom planiranju i urbanoj revitalizaciji. Charrette potiče okupljanje različitih dionika – stanovnika, stručnjaka, službenika i dizajnera – koji donose vlastite perspektive.

Poprima oblik intenzivnih radionica, ponekad u trajanju od nekoliko dana, tijekom kojih sudionici analiziraju probleme, razmjenjuju ideje i razvijaju prijedloge za promjene određenog prostora ili problema. Charrette potiče razvoj zajedničkog stava i jača angažman zajednice, čime se optimiziraju šanse za provedbu rješenja.

Proces Charrette je iterativan; projekt se razvija korak po korak, uz prilagodbe nakon svake sesije. Sastoji se od nekoliko faza, uključujući dijagnozu problema, generiranje ideja, razvoj početnih koncepata i prezentaciju rezultata. Često ga prate crtanje, prototipiranje i vizualizacija. Rezultat je plan ili projekt koji odgovara potrebama različitih dionika

CHARRETTE

PRIMJENA:

- » urbanističko planiranje,
- » transformacija javnih prostora,
- » funkcionalne promjene zgrada/infrastrukture,
- » društvena i infrastrukturna revitalizacija,
- » dizajn javnih usluga,
- » izrada lokalnih strategija.

CHARETTE:

- » gradi osjećaj osnaženosti među sudionicima,
- » integrira različite perspektive u isto vrijeme i na istom mjestu,
- » ubrzava proces stvaranja koncepata,
- » potiče suradničko učenje

OGRANIČENJA:

- » zahtijeva vrlo dobru pripremu grupe i dobru logistiku,
- » zahtijeva dobro moderiranje timskog rada kako bi se spriječilo da grupom dominiraju aktivniji sudionici,
- » radionica je vremenski zahtjevnija, a sudjelovanje može biti nemoguće za neke stanovnike

PREPORUČA SE:

- » zahtijeva vrlo dobru pripremu grupe i dobru logistiku,
- » zahtijeva dobro moderiranje timskog rada kako bi se spriječilo da grupom dominiraju aktivniji sudionici,
- » radionica je vremenski zahtjevna, a sudjelovanje može biti nemoguće za neke stanovnike

KAKO ORGANIZIRATI CHARRETTE RADIONICU?

1. Priprema:

- » definirajte cilj (npr. što dizajniramo? Koji problem rješavamo?)
- » okupite tim stručnjaka i moderatora
- » pozovite dionike: stanovnike, službenike, dizajnere itd.
- » isplanirajte mjesto i vrijeme (idealno najmanje 2–3 dana).

2. Dan 1 – Dijagnoza i inspiracija:

- » organizirajte uvodni sastanak i predstavite problem,
- » provedite sesiju dijeljenja znanja i analize konteksta,
- » prikupite mišljenja, potrebe i zabrinutosti sudionika te ih podijelite u radne grupe.

2. Dani 2–3 – Kreacija, prototipiranje i testiranje:

- » rad u grupama, na temelju apstrahiranih tema (npr. promet, revitalizacija određenog područja, zelenilo itd.), razvijanje potencijalnih rješenja,
- » izrada prototipova,
- » testiranje ideja i prikupljanje povratnih informacija zajednice,
- » predstavljanje konačnih koncepata, rasprava i dogovor o zajedničkim preporukama.

VIŠE O METODI CHARRETTE:

- » <https://participedia.net/method/2840>
- » <https://partycypacjaobywatelska.pl/en/>
- » <https://participatory.tools/tools/design-charrette/>
- » <https://www.toolshero.com/creativity/charette-procedure/>
- » https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-007-7031-7_2
- » <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/14676370810856305/full/html>

GENERIRANJE IDEJA

Metode generiranja ideja su brojne i koriste se u kreativnim procesima za podršku traženju inovativnih rješenja. Najpopularnije uključuju brainstorming, pisani brainstorming (brainwriting) i Lotus metodu. U svim tim metodama ključno je usredotočiti se na količinu i raznolikost ideja, bez žurbe na njihovu evaluaciju.

Brainstorming uključuje slobodnu razmjenu ideja unutar grupe. Broj ideja je ključan, a cilj je tražiti što je više moguće ideja, bez ograničenja obrascima. Stvoreni koncepti ne smiju se evaluirati tijekom razvoja; najzanimljiviji se odabiru tek na kraju procesa.

Alternativa tradicionalnom brainstormingu je **brainwriting** – umjesto da se ideje iznose naglas, sudionici ih zapisuju na papir ili elektronički. Tipično, svaki sudionik zapiše jednu ideju, a zatim je prosljeđuje drugima, koji dodaju nove ideje ili proširuju postojeće. Ovaj se proces ponavlja kroz nekoliko krugova, što omogućuje da se ideje postupno razvijaju i obogaćuju doprinosima drugih. Brainwriting omogućuje mirniju, za neke sudionike manje stresnu razmjenu ideja, a ujedno potiče veće generiranje ideja i angažman svih sudionika.

Lotus metoda, s druge strane, koristi ideju osmerokutnog dijagrama. Središnja tema postavlja se u sredinu, a oko nje se generiraju ideje i pod teme koje se zatim razvijaju. Brojni „latice“ cvijeta lotosa inspiriraju razvoj što većeg broja ideja.

PRIMJENA:

- » faza dizajniranja rješenja (nakon dijagnoze),
- » stvaranje inovativnih prostornih koncepata, inovacija proizvoda i usluga.

GENERIRANJE IDEJA:

- » potiče kreativnost i angažman,
- » pruža široku bazu ideja za daljnji razvoj,
- » daje osjećaj agencije i utjecaja na lokalni život,
- » integrira različite vrste znanja (stanovnici, stručnjaci, akademici, službenici itd.)

OGRANIČENJA:

- » nedostatak moderiranja i odabira ideja može rezultirati kaosom,
- » rizik od dominacije ekstrovertiranijih sudionika,
- » može se pojaviti previše banalnih ili neizvedivih ideja.

PREPORUČA SE:

- » uspostaviti jasne kriterije: za koga, što i do kada ideja treba odgovoriti;
- » podijeliti sesiju u nekoliko tematskih rundi;
- » poticati sudionike na traženje nekonvencionalnih rješenja;
- » zaključiti fazom grupiranja i evaluacije.

KAKO KORISTITI SVAKU METODU?

1. Brainstorming

Pravila:

- » Svaka ideja je dobrodošla – ne sudimo!
- » Važna je količina ideja, a ne njihova kvaliteta.
- » Ideje se mogu kombinirati i razvijati.
- » Moderator bilježi sve doprinose.

Tijek:

1. Definirajte problem ili pitanje (npr. „Kako možemo revitalizirati prostor oko tržnice?“)
2. Vrijeme: 10–30 minuta
3. Potaknite sudionike da što više ideja generiraju individualno. Sudionici zapisuju svoje ideje na ljepljive papiriće.
4. Rad u timovima – dijeljenje i proširivanje ideja.
5. Sudionici grupiraju i odabiru ideje prema određenim kriterijima (npr. inovativnost, relevantnost za problem, izvedivost provedbe).

2. Brainwriting

Sličan je brainstormingu, ali u tišini i individualno, što olakšava rad i potiče uključivanje sramežljivijih sudionika.

Pravila:

- » Sudionici zapisuju svoje ideje na kartice (npr. po tri ideje svaki).
- » Kartice kruže, a svaki sudionik dodaje na ideje drugih.
- » Proces se odvija u tišini.

Tijek:

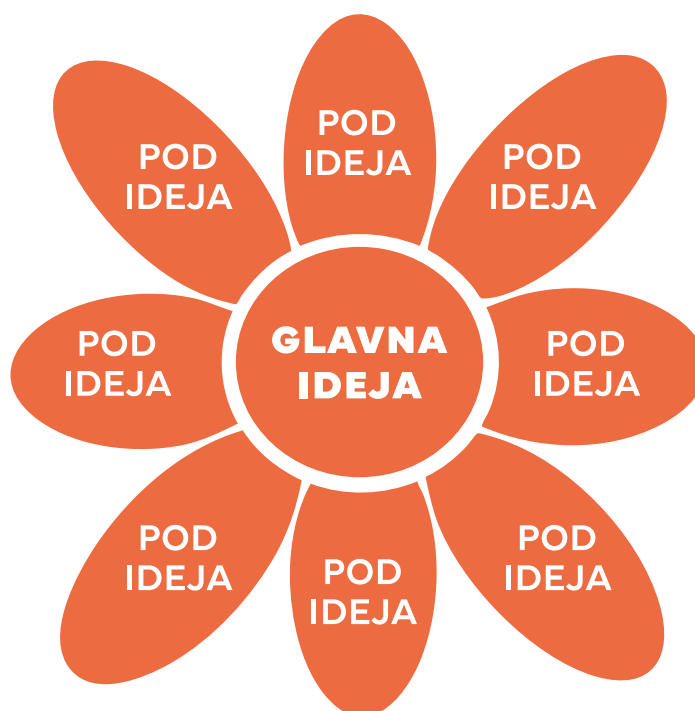
1. Svaki sudionik dobiva karticu s tablicom (npr. tri stupca i tri reda).
2. U prvom krugu svaki sudionik zapisuje tri ideje.
3. Nakon 3–5 minuta kartica se prosljeđuje dalje.
4. Sljedeća osoba dodaje tri nove ideje ili proširuje prethodne.
5. Nakon nekoliko krugova ideje se prikupljaju i analiziraju.

3. Lotus metoda

U ovoj se metodi ideje produbljuju i razvijaju – jedan koncept vodi prema mnogim varijacijama i primjenama. Alat je mreža sa središnjom ćelijom (predstavlja centar cvijeta) i osam susjednih ćelija (latice lotosa).

Tijek:

1. U središnju ćeliju unesite glavnu temu/problem.
2. Oko nje upišite prvih osam asocijacija/rješenja.
3. Svako od osam predloženih rješenja postaje središte sljedeće mreže – središte cvijeta.
4. Oko novih centara cvijeta razvijaju se sljedećih osam ideja.

Tablica 2.

Kada koristiti svaku tehniku?

Tehnika	Dobro funkcionira u situacijama kada:	Broj sudionika
Brainstorming	potrebno je brzo prikupiti velik broj ideja	4–12
Brainwriting	želite izbjeći dominaciju jedne skupine dionika i osigurati da se svi sudionici osjećaju ugodno u procesu	4–10
Lotos	potrebno je dobiti što veći broj ideja i organizirati ih	1–8

Izvor: vlastita obrada

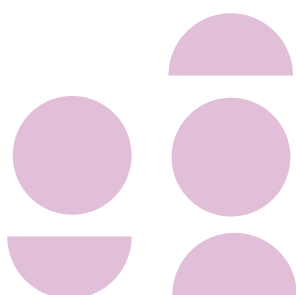
VIŠE O GENERIRANJU IDEJA:

- » <https://online.visual-paradigm.com/knowledge/brainstorming/lotus-blossom-technique/>
- » <https://mindmap.guide/post/bloom-your-ideas-with-the-lotus-blossom-technique-a-powerful-approach-to-idea-expansion/>
- » <https://www.mural.co/blog/brainwriting>

PROTOTIPIRANJE

Prototipiranje je proces stvaranja ranih, često nesavršenih verzija proizvoda, usluga ili rješenja koje ilustriraju kako ideja treba funkcionirati, izgledati i što zahtijeva u praksi. Cilj prototipiranja je brzo provjeriti koncept, prikupiti povratne informacije korisnika, identificirati probleme koje prijavljuju korisnici i otkriti prilike za usavršavanje rješenja. Prototipiranje omogućuje uvođenje prilagodbi u ranoj fazi dizajnerskog procesa.

Prototipi mogu poprimiti mnoge oblike, uključujući papirnate modele, 3D makete, građevne blokove, grafičke vizualizacije (npr. storyboarde) i digitalne modele. Prototipiranje usluga može se provoditi i putem inscenacija i igranja uloga.

PRIMJENA:

- » dizajn javnih prostora,
- » dizajn usluga,
- » dizajn proizvoda,
- » društvene kampanje.

PROTOTIPIRANJE:

- » omogućuje „testiranje“ ideje u stvarnom kontekstu,
- » smanjuje rizik od neuspjeha i troškove,
- » povećava angažman sudionika koji brzo mogu vidjeti rezultate svog rada,
- » uči iterativnom pristupu rješavanju problema

OGRANIČENJA:

- » zahtijeva vrijeme, materijale i osnovne tehničke vještine,
- » prototip se može pogrešno shvatiti kao konačna verzija projekta,
- » poteškoće s prototipiranjem usluga i iskustava

PREPORUČA SE:

- » dokumentirati i fotografirati faze prototipiranja i reakcije korisnika,
- » tražiti iskrene povratne informacije – što bi korisnici promijenili ili poboljšali,
- » ostaviti si vrijeme za iteracije i predvidjeti nekoliko ciklusa testiranja i poboljšavanja rješenja.

KAKO IZRADITI PROTOTIP?

1. Odaberite ideju za testiranje

Prikupite prethodno generirane ideje (npr. iz brainstorminga), a zatim odaberite 1–3 koje su, prema mišljenju sudionika, vrijedne daljnjeg razvoja.

2. Odlučite koji će tip prototipa biti najprikladniji, npr.:

Crtanje –

može biti prikladno za prikaz plana trga, karte korisničkog puta ili plakata.

Maketa –

za modele vanjskih i unutarnjih prostora, izrađene od kartona, kocaka ili modelir mase.

Storyboard –

na primjer, simulacija postupka, korisničke usluge ili ljudskog ponašanja u prostoru.

Digitalni prototip –

na primjer, nacrt mrežne stranice ili aplikacije.

3. Izradite prvu verziju prototipa

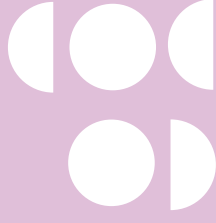
- » Koristite jednostavne materijale (papir, markere, traku, karton).
- » Ne očekujte da ćete stvoriti savršen model – važno je da bude razumljiv

4. Testirajte prototip s budućim korisnicima rješenja

- » Zamolite ljude da „koriste“ prototip i opišu što misle i osjećaju dok ga koriste.
- » Promatrajte reakcije, pitajte: Što biste promijenili? Što funkcionira? *Što nije jasno?*

5. Prikupite povratne informacije i poboljšajte prototip

- » Fotografirajte ili zabilježite komentare.
- » Doradite prototip ili izradite novu verziju na temelju povratnih informacija.

Kartica prototipa

1. Cilj

Što želimo pokazati, testirati ili provjeriti?

.....

2. Opis prototipa

Kako izgleda? Što predstavlja?

Od kojih se elemenata sastoji?

.....

3. Korisnici / Primateљи

Za koga je ovaj prototip namijenjen?

Tko će ga koristiti?

.....

4. Zapažanja tijekom testiranja

Što smo primijetili? Kako su sudionici reagirali?

.....

5. Mišljenja i komentari korisnika

Koje su sugestije, komentari i pitanja izneseni?

.....

6. Što treba poboljšati ili promijeniti?

.....

7. Zaključci

Ima li ideja potencijal?

Koji su sljedeći koraci?

.....

VIŠE O PROTOTIPIRANJU:

- » <https://blog.logrocket.com/product-management/what-is-a-prototype/>
- » <https://www.lumitex.com/blog/prototyping-methodology>

PRAKTIČNI SAVJETI

- » **NEMOJ PREVIŠE RAZMIŠLJATI, SAMO POČNI GRADITI. ČAK I AKO NIJE SIGURNO ŠTO RADIŠ, SAM ČIN UZIMANJA MATERIJALA U RUKE TREBA TE OSLOBODITI.**
- » **NEMOJ TROŠITI PREVIŠE VREMENA NA JEDAN PROTOTIP. KRENI NA NOVI ČIM OSJETIŠ DA SE EMOCIONALNO VEŽEŠ ZA SVOJU TVORBU. SVE ĆEŠ IH KASNIJE PROVJERITI.**
- » **GRADI MISLEĆI NA KORISNIKA. ŠTO ĆEŠ TESTIRATI? KOJE PONAŠANJE?**
- » **DEFINIRAJ ŠTO TOČNO TESTIRAŠ S DATIM PROTOTIPOM. SVAKI PROTOTIP TREBA DATI ODGOVOR NA KONKRETNO PITANJE.**

SAŽETAK

Deset gore opisanih participativnih alata, testiranih u okviru projekta HEIsCITI, čini skup koji se može koristiti u različitim vrstama participativnih procesa. Oni su učinkoviti u dizajniranju rješenja za zapuštene urbane prostore, olakšavaju suradnju između korisnika određenih mjesta, gradskih vlasti, studenata i predstavnika sveučilišta te podupiru jačanje društvenih veza u postpandemijskoj eri. Također se mogu koristiti u obrazovnim procesima usmjerenima na pripremu studenata i učenika za svjesno i aktivno sukreiranje rješenja za lokalne zajednice.

Primjena opisanih alata uključena je u konkretne scenarije radionica posvećene različitim aspektima participacije (Dodatak br. 2).

Tablica 3.

**Sažetak obilježja odabranih
participativnih alata**

**Sljedeći sažetak participativnih alata
predstavljenih u ovom vodiču prikazuje
njihovu svrhu, primjenu, glavne prednosti
i moguća ograničenja (Table br. 3).**

Alat	Svrha	Primjena	Prednosti	Ograničenja/ rizici
Storytelling	Prepoznavanje potreba, vrijednosti i povijesti lokalne zajednice	Društvena dijagnoza, jačanje identiteta mjesta	Olakšava emocionalno razumijevanje, gradi empatiju i kontekst	Poteškoće u sistematizaciji podataka, zahtijeva moderiranje i analizu narativa
Mapa dionika	Identifikacija i analiza projektnih dionika	Planiranje uključivanja, upravljanje sukobima, komunikacijska strategija	Olakšava razumijevanje utjecaja i potreba različitih skupina	Zanemarivanje skrivenih dionika, subjektivna procjena utjecaja
Prostorno mapiranje	Analiza prostora i njegovih sustavnih elemenata	Prostorno planiranje, revitalizacija, funkcionalna analiza	Vizualni prikaz problema i prostornih odnosa	Može zahtijevati grafičke alate, otežano u slučaju simboličkih prostora
Persona	Stvaranje fiktivnih prikaza krajnjih korisnika	Dizajn usmjeren na korisnika, testiranje ideja	Olakšava prilagodbu rješenja stvarnim potrebama	Prejednostavljena slika može ne odražavati punu raznolikost ciljne skupine
Dijagnostička anketa	Prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka iz zajednice	Dijagnoza, praćenje potreba, strateško planiranje	Kombinira objektivnost numeričkih podataka s emocijama i osobnim iskustvima	Nizak odaziv, ograničenja koja proizlaze iz analize kvalitativnih podataka
Promatranje	Promatranje stvarnog ljudskog ponašanja i interakcija	Dijagnoza prostora, analiza potreba korisnika, testiranje rješenja	Autentičnost podataka, neverbalne informacije	Vremenski zahtjevno, subjektivnost promatrača
Izazovi i prilike	Identifikacija projektnih prepreka i potencijala	Planiranje djelovanja, određivanje prioriteta intervencija, analiza rizika	Omogućuje strateško upravljanje promjenama i stvara realističnu sliku situacije	Može dovesti do „paralize analize“ ako popis izazova nije pravilno organiziran
Charrette radionica	Dizajnerske radionice s dionicima	Participativno prostorno planiranje, revitalizacija, složeni društveni izazovi	Visoka učinkovitost grupe, uključivanje više perspektiva	Veliki organizacijski zahtjevi, rizik dominacije stručnjaka
Generiranje ideja	Generiranje velikog broja kreativnih rješenja	Rane faze dizajniranja inovativnih rješenja	Potiče kreativnost i stvara različite prijedloge	Nedostatak strukture može dovesti do kaosa i poteškoća u odabiru vrijednih ideja
Prototipiranje	Stvaranje testabilnih verzija rješenja	Testiranje u praksi, iterativno poboljšavanje ideja	Omogućuje testiranje, povratne informacije i usavršavanje rješenja	Vremenski zahtjevno, pogrešno shvaćanje prototipa kao konačne verzije, poteškoće u prototipiranju usluga

Vrijedi imati na umu da se učinkovitost predloženih alata povećava kada su prilagođeni sudionicima procesa i lokalnom kontekstu, kada se temelje na istraživanju, međusobno su povezani te kada njihovu primjenu prate svjesnost i refleksija.

ŽELIMO VAM MNOGO USPJEHA U PROVOĐENJU PARTICIPATIVNIH PROCESA!

Dodaci

Naslov	Uključivanje građana u razvoj općina i gradova – slučaj revitalizacije u Poljskoj
Koordinator	Joanna Kurowska-Pysz
Trajanje	120 minuta
Cilj	<p>Predavanje ima za cilj povećati znanje i svijest studenata o participativnim i lokalno usmjerenim pristupima koji podupiru civilno društvo. Kontekst za analizu različitih participativnih procesa, metoda i alata jest revitalizacija napuštenih područja, jedan od najčešćih primjera intervencija koje zahtijevaju uključivanje civilnog društva.</p> <p>Naglasak je na dijagnozi problema korištenjem različitih participativnih metoda, uključivanju različitih skupina dionika te osiguravanju komunikacije prilagođene njima.</p>
Metode	Online predavanje, PPT prezentacija
Ishodi učenja	<p>Po završetku ovog 120-minutnog online predavanja sudionici će moći razumjeti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ideju revitalizacije napuštenih područja i probleme društveno-ekonomske marginalizacije nekih perifernih područja, - pravila održavanja ravnoteže potrebne pri uvođenju procesa revitalizacije na određenom području, - ključne faze razvoja intervencije revitalizacije, - bit razvoja participativnih i lokalno usmjerenih pristupa, - ključne skupine dionika u procesima revitalizacije, - različite participativne i komunikacijske metode i alate, - prepreke u provedbi participativnog pristupa

Struktura predavanja:

I. Teorijski dio.

1. Načela revitalizacije
2. Ključne faze razvoja intervencije revitalizacije
3. Bit participativnih i lokalno usmjerenih pristupa
4. Raznolikost dionika i izazovi u komunikaciji s njima
5. Odabrane participativne i komunikacijske metode i alati te njihova ograničenja

II. Pitanja i odgovori + rasprava

Reference:

1. Onyszkiewicz, J., & Sadowski, K. (2022). Proposals for the revitalization of prefabricated building facades in terms of the principles of sustainable development and social participation. *Journal of Building Engineering*, 46, 103713.
2. Dentinho, T. P., Kopczevska, K., De Francesco, G., Pascariu, G. C., Kourtit, K., Nijkamp, P., ... & Türk, U. (2023). Sustainable Development Goals. People and Places chose what they do not have. In *Resilience and Regional Development* (pp. 169-188). Edward Elgar Publishing.
3. Ergashev, I. (2021). Civil society and youth. *Science and Education*, 2(2), 282-284.
4. Castelnovo, W., Misuraca, G., & Savoldelli, A. (2016). Smart cities governance: The need for a holistic approach to assessing urban participatory policy making. *Social Science Computer Review*, 34(6), 724-739.
5. Crosby, N., Kelly, J. M., & Schaefer, P. (2015). Citizens panels: A new approach to citizen participation. In *The Age of Direct Citizen Participation* (pp. 266-278). Routledge.

6. Hurlbert, M., & Gupta, J. (2015). The split ladder of participation: A diagnostic, strategic, and evaluation tool to assess when participation is necessary. *Environmental Science & Policy*, 50, 100-113.

Naslov	Sudjelovanje za javni angažman
Koordinator	Mykolas Romeris university
Trajanje	2 akademska sata
Cilj	Predstaviti i raspraviti modele participacije te njihovu primjenu u praksi.
Metode	Teorijski uvod, praktična primjena (igra <i>360 Participation</i> ili analiza slučaja), rasprava, refleksija
Ishodi učenja	Na kraju predavanja polaznici će: <ul style="list-style-type: none"> • poznavati pojam i načela modela participacije, • moći primijeniti modele participacije, • reflektirati o vlastitom iskustvu učenja.

Struktura predavanja:

I. Teorijski dio.

Uvod: Participacija u odnosu na suradnju.

1. Sociološki i politički pristupi participaciji.
2. Modeli participacije:
 - 2.1. Arnstein/Hart/drugi – „Ljestve participacije“
 - 2.2. Treseder – „Stupnjevi participacije“
 - 2.3. Shier – „Putovi prema participaciji“
 - 2.4. Vijeće Europe – „RMSOS okvir“
 - 2.5. White – „Tipologija interesa“
 - 2.6. Davies – „Matrica participacije“
 - 2.7. De Backer i Jans – „Trokut participacije“
 - 2.8. Vijeće Europe – „Model od šest koraka“

II. Praktična primjena. Moguće opcije:

- igra *360 Participation* (Grace, Grace, 2017)
ili
- analiza slučaja (studentima se daje primjer slučaja; oni odabiru jedan model participacije i procjenjuju koja je razina participacije u njemu prisutna).

III. Rasprava. Ključne točke za ponijeti.

IV. Refleksija. Mala promjena za danas.

Reference:

1. Bellacasa, M. P. (2017) *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press.
2. Dupret, K., Umantseva, A., Lazoroska, D., & Eschweiler, J. (2023). *Research collaboration for societal engagement and social innovation: Guidelines and reflections for best practices*. Roskilde Universitet.
3. Grace J., Grace P. (2017). *Participation Handbook*.

Naslov	Participacija u praksi – studija slučaja, alati i metode
Koordinator	LAMA impresa sociale
Trajanje	2h
Cilj	<ul style="list-style-type: none"> ● Povećati svijest studenata o participativnim procesima kroz predstavljanje stvarne studije slučaja: Montagna Prossima. ● Upoznati studente sa skupom alata koje će koristiti tijekom praktične radionice uključene u kolegij HEIsCITI. ● Omogućiti dijalog s ekspertom za participativne procese s javnim upravama i zajednicama.
Metode	<ul style="list-style-type: none"> ● Predstavljanje predavača i okvira predavanja, ● Presentacija stvarne studije slučaja participativnog procesa koji je provela LAMA u blizini Firence, Italija (<i>Montagna Prossima</i> participativni proces), ● Pregled skupa alata koji će studenti koristiti tijekom radionice u tri pilot-projekta, ● Rasprava (pitanja i odgovori).
Ishodi učenja	<ul style="list-style-type: none"> ● Povećana svijest o praksi participacije u javnim programima, ● Stečeno znanje o predloženom skupu alata – kako, kada i zašto ih koristiti u participativnom procesu, ● Unaprijeđen dijalog i rasprava o praktičnim aspektima vezanim uz provedbu stvarnih participativnih procesa.

Struktura predavanja:

I. Teorijski dio.

Uvod u područje i sadržaj predavanja.

Presentacija stvarne studije slučaja: *Montagna Prossima* – participativnog procesa koji su proveli **LAMA** te općine **Londa** i **San Godenzo**, dva mala planinska grada u okolici Firence (Italija).

Pregled skupa alata koji će studenti koristiti tijekom radionice u tri pilot-projekta.

1. Scenarij

1.1. Okvir za definiranje dizajnerskog izazova (Frame Your Design Challenge)

1.2. Alat za sekundarno istraživanje (Secondary Research Tool)

2. Mapa

2.1. Mapiranje dionika (Stakeholder Mapping)

2.2. Izazovi i prilike (Challenges and Opportunities)

3. Priprema za participaciju

3.1. Tehnike društvene participacije (popis)

3.2. Predložak vodiča za participaciju (Guide to Participation Template)

4. Uključivanje zajednica

4.1. Alat za komunikacijsku strategiju (Communication Strategy Tool)

5. Slušaj i raspravljaj

5.1. Vodič za facilitacijske vještine (Facilitation Skills Guide)

5.2. Teorija U – razine slušanja (Theory U – Levels of Listening)

6. Su-dizajniranje rješenja

6.1. Alati i metode su-dizajna (Co-design Tools and Methods)

6.2. Pristup portfelju (Portfolio Approach)

7. Presentacija

7.1. Predložak za prezentaciju (Pitch Template)

7.2. Tehnika World Café

III. Rasprava. Ključne točke za ponijeti

Pitanja i odgovori.

IV. Zaključci

Naslov	Izvan okvira. Prvi koraci na putu prema uspjehu
Koordinator	Magdalena Weinle & Viktoria Heinzl
Trajanje	120 minuta
Cilj	Posebno u inovacijskim procesima koji se temelje na izazovima, potrebno je svladati osjetljivu ravnotežu: izazove treba formulirati što preciznije, ali istovremeno što otvorenije i nepristranije. Naša 90-minutna sesija pružit će pregled uobičajenih pristupa i metoda koje se koriste u inovacijskim procesima, ali će također uključivati i snažan apel da se prvi koraci u procesu shvate ozbiljno. Naglasak će biti na istraživanju problema i otkrivanju korisnika.
Metode	Online predavanje
Ishodi učenja	Po završetku ovog 120-minutnog online predavanja, sudionici će moći razumjeti: <ul style="list-style-type: none"> - principe i ključne koncepte otvorenih inovacija, - dizajnersko razmišljanje (design thinking) kao na čovjeka usmjeren pristup rješavanju problema koji uključuje empatiju i kreativnost, - ključne aspekte efektuacije (effectuation), - važnost identifikacije i potvrđivanja potreba korisnika, - te važnost učinkovitog istraživanja potreba kroz istraživanja koja koriste odgovarajuće metodologije

Struktura predavanja:

I. Teorijski dio.

1. Načela otvorenih inovacija
2. Dizajnersko razmišljanje kao na čovjeka usmjeren pristup
3. Ukratko o efektuaciji
4. Otkrivanje korisnika
5. Istraživanje potreba kroz istraživačke metode

II. Pitanja i odgovori + rasprava

Reference:

- Bason, C. (2018). Leading Public Design: Discovering human-centered governance. Bloomsbury Publishing.
- Blank, S. (2013). Why the Lean Start-Up Changes Everything. Harvard Business Review, 91(5), 63-72.
- Brown, T. (2008). Design thinking. Harvard Business Review, 86(6), 84-92.
- Kouprie, M., & Sleeswijk Visser, F. (2009). A framework for empathy in design: Stepping into and out of the user's life. Journal of Engineering Design, 20(5), 437-448.
- Maurya, A. (2012). Running Lean: Iterate from Plan A to a Plan That Works. O'Reilly Media.
- Osterwalder, A., & Pigneur, Y. (2010). Business model generation: A handbook for visionaries, game changers, and challengers. John Wiley & Sons.
- Sarasvathy, S. D. (2001). Causation and effectuation: Toward a theoretical shift from economic inevitability to entrepreneurial contingency. Academy of Management Review, 26(2), 243-263.

Naslov	„Prihvaćanje otpornosti: Inovacije participativnih metoda u post-COVID eri“
Koordinator	RRA Porin
Trajanje	100 minuta
Cilj	Osnažiti sudionike praktičnim znanjima i strategijama za provedbu učinkovitih, uključivih i inovativnih participativnih metoda u post-COVID eri.
Metode	Online predavanje, PPT prezentacija
Ishodi učenja	<ul style="list-style-type: none"> - Razumjeti kako se sudjelovanje zajednice promijenilo nakon COVID-a. - Naučiti kako prilagoditi tradicionalne participativne metode novim kontekstima. - Istražiti nove alate i tehnologije za daljinsko i hibridno uključivanje. - Raspraviti strategije za izgradnju otpornih zajednica kroz participaciju. - Naglasiti strategije uključivog i raznolikog sudjelovanja. - Analizirati studije slučaja uspješnih participativnih praksi nakon COVID-a. - Razviti učinkovite planove za uključivanje dionika. - Riješiti etičke izazove u digitalnim participativnim praksama. - Naučiti kako razvijati kapacitete za sudjelovanje pojedinaca i zajednica. - Povezati participativne metode s ciljevima održivog razvoja.

Plan predavanja:

I. Uvod

II. Promjene u dinamici participacije (10 minuta)

III. Inovacije u participativnim alatima i tehnologijama (10 minuta)

IV. Izgradnja otpornosti kroz participaciju (10 minuta)

V. Osiguranje uključivosti i raznolikosti (10 minuta)

VI. Praktične primjene i studije slučaja (15 minuta)

VII. Strategije za uključivanje dionika (10 minuta)

VIII. Etička razmatranja u participativnim metodama (10 minuta)

IX. Izgradnja kapaciteta za održivo sudjelovanje (10 minuta)

X. Zaključak i završni dio (10 minuta)

Reference:

<https://vijecegradanarijeke.org/>

<https://www.rijeka2020.eu/>

<https://smart-ri.hr/>

Tema:

Građansko uključivanje – kako identificirati ciljne skupine dionika u društvenim procesima?

Opći cilj kolegija:

Predstaviti sudionicima važnost građanskog uključivanja u oblikovanju i unapređenju lokalnog okruženja, kao i razviti vještine i stavove povezane s identificiranjem različitih skupina dionika uz pomoć mape dionika i ispitivanjem njihovih potreba.

Opseg kolegija:

1. Uvod u temu građanskog uključivanja
2. Uloga građanskog uključivanja u oblikovanju i unapređenju lokalnog okruženja
3. Čimbenici koji utječu na razinu društvenog angažmana u participativnim procesima
4. Mapa dionika kao alat za građansku participaciju
5. Identifikacija različitih skupina dionika na temelju mape dionika određivanjem njihova odnosa s analiziranim pitanjem (blizina).
6. Dijagnoza potreba različitih skupina dionika u kontekstu analiziranog pitanja.

Ukupno trajanje kolegija:

180 minuta, uključujući: teorijski dio – 60 minuta i praktični dio – 120 minuta

Ishodi učenja postignuti tijekom kolegija:

Područja učenja	Ishodi učenja	Metoda provjere ishoda učenja
Znanje	1. Student ima osnovna znanja o građanskom uključivanju i njegovoj ulozi u lokalnom razvoju.	Rasprava tijekom nastave, uključujući nakon teorijskog dijela i u sklopu sažetka
	2. Student/učenik poznaje osnovne čimbenike koji utječu na interes dionika za građansku participaciju.	
	3. Student/učenik poznaje načela korištenja mape dionika kao alata za građansku participaciju.	
Vještine i stavovi	1. Student je u stanju identificirati osnovne skupine dionika i naznačiti njihove potrebe u odnosu na analizirano pitanje.	Vrednovanje prezentacija izrađenih u timovima u sklopu vježbe
	2. Student je u stanju procijeniti odnose između osnovnih skupina dionika u odnosu na analizirano pitanje (blizina).	
	3. Student je u stanju procijeniti i izraditi jednostavnu mapu dionika.	

Plan sata**I. Uvod u temu (45 minuta)**

Pozdrav sudionicima

Prezentacija ciljeva i plana sata.

Teorijski uvod u nastavu (tekstualni materijal za potporu predavaču)

Građansko uključivanje, odnosno građanska participacija, aktivno je sudjelovanje stanovnika u aktivnostima koje doprinose njihovu susjedstvu, zajednici ili lokalnom okruženju.

Građanska participacija može poprimiti različite oblike, od volontiranja i sudjelovanja u javnim konzultacijama do građanskih inicijativa usmjerenih na rješavanje konkretnih lokalnih problema.

Građansko uključivanje ključno je za izgradnju informiranog društva koje preuzima odgovornost za svoje okruženje i pomaže ga oblikovati. To nije samo način poboljšanja kvalitete života, već i jačanja društvenih veza, razvoja osjećaja zajednice i povećanja transparentnosti procesa donošenja odluka. Kroz građansko uključivanje ljudi postaju sukreatori promjena, a ne pasivni promatrači ili primatelji njihovih rezultata.

Građansko uključivanje snažan je alat promjene. Ono jača demokratske temelje društava i omogućuje građanima da utječu na pitanja koja ih izravno pogađaju. Uključivanjem u participativne aktivnosti svatko može postati arhitekt svojeg okruženja i budućnosti zajednice u kojoj živi. To se odnosi na različite društvene i dobne skupine, uključujući djecu, adolescente i mlade odrasle. Upravo bi mlađe generacije trebalo uključiti u su-dizajniranje prostora, procesa i aktivnosti koje će biti od velike važnosti za njihovu profesionalnu, društvenu i osobnu budućnost, jer se tiču okruženja u kojem će djelovati dugi niz godina.

Promicanje društvene participacije sa sobom nosi niz izazova koji proizlaze i iz društvenih okolnosti i iz individualnih stavova građana. Građani nisu uvijek spremni uključiti se u društvena pitanja, ponekad nema lidera ili se pitanje kojim bi se lokalna zajednica trebala baviti predstavlja u iskrivljenom svjetlu. Poticanje društvenog angažmana u interesu je i lokalnih vlasti i drugih lokalnih dionika, poput nevladinih organizacija ili poduzeća. Uključivanje cijelog društva u participativne procese pomaže u razvoju boljih rješenja, jer građani trebaju igrati važnu ulogu u sukreiranju društvenih, gospodarskih i okolišnih procesa u svom okruženju.

Pri razvoju građanske participacije važno je identificirati najčešće čimbenike koji ograničavaju društveni angažman i negativno utječu na motivaciju građana za sudjelovanje u takvim aktivnostima. Poznavanje tih pitanja uvelike olakšava planiranje i provedbu participativnih procesa na način koji osigurava što angažiranije sudjelovanje cijele lokalne zajednice. Ti čimbenici uključuju, među ostalim, one navedene u nastavku.

A. Nedostatak javnog interesa za participativne aktivnosti i nedostatak svijesti o njihovu utjecaju na život lokalne zajednice

Mnogi ljudi nisu svjesni važnosti svojeg sudjelovanja u procesima donošenja odluka koji utječu na njihovo okruženje. Nedostatna informiranost građana o mogućnostima utjecaja na lokalne aktivnosti ili nedostatak uvjerenja da je njihov glas važan dovodi do pasivnosti, što može postati poticaj i izgovor snažnim lokalnim dionicima da u potpunosti zanemare mišljenje lokalne zajednice u budućnosti.

B. Neadekvatna komunikacija s dionicima

Nedostatak učinkovitih komunikacijskih alata između vlasti, javnih institucija, društvenih organizacija, poduzeća i stanovnika može otežati promociju i razvoj participacije u lokalnoj zajednici. Građane treba učinkovito informirati o aktivnostima koje zahtijevaju barem prikupljanje njihova mišljenja i, idealno, njihovo uključivanje kao sukreatora promjena. Građani trebaju poznavati svoja prava u tom pogledu, ali se istodobno trebaju osjećati obveznima uključiti se u rasprave o lokalnim pitanjima, što zahtijeva poznavanje barem osnovnih alata participacije. Nedovoljno jasna

komunikacija vlasti ili poteškoće u dosezanju različitih društvenih skupina predstavljaju značajne barijere i ograničenja uključivanja stanovnika u lokalne poslove.

C. Raznolikost dionika i njihovih potreba

Suvremeno društvo čine brojne generacije građana koje karakterizira velika raznolikost demografskih i društvenih obilježja, a imaju i različita stajališta, očekivanja i potrebe. Te je razlike često teško uskladiti. Uz stanovnike, svaka lokalna zajednica ima barem nekoliko vodećih skupina dionika koje također žele utjecati na različite vrste aktivnosti zastupajući svoje interese. To uključuje nevladine organizacije, poduzeća, lokalne vlasti i javne institucije, kao i razne specifične subjekte poput stambenih zadruga, župa i vjerskih udruga, neformalnih grupa i sportskih klubova. Razlike u potrebama i stajalištima, koje uzrokuju sukobe interesa između stanovnika i drugih dionika, mogu otežavati suradnju.

D. Niska motivacija za djelovanje

Nedostatak brzih rezultata participativnih aktivnosti ili nerazumijevanje ograničenja u provedbi zahtjeva građana može uzrokovati frustraciju i obeshrabriti građane od daljnjeg uključivanja u takve projekte. Lokalnim zajednicama često nedostaje uvjerenje o važnosti glasa građana, što demotivira i učvršćuje pasivnost. Stoga zrelu participaciju uvijek treba prethoditi učinkovita građanska edukacija, koja omogućuje dionicima pravilnu procjenu stvarnih mogućnosti utjecaja na konkretne situacije i prosudbu vremena potrebnog da poduzete aktivnosti donesu rezultate. S druge strane, nerazumijevanje prirode društvenih problema može dovesti do pogrešnog uvjerenja građana o njihovoj apsolutnoj agenciji u tom pogledu. U takvim situacijama razočaranje zbog neuzimanja u obzir društvenih zahtjeva od strane lokalnih vlasti može obeshrabriti sudjelovanje u budućim participativnim aktivnostima. Vrijedi imati na umu da su neki procesi donošenja odluka dugotrajni i često zahtijevaju strpljenje, što je često teško prihvatiti dionicima koji očekuju brze promjene.

E. Društvene razlike i komunikacijske barijere u lokalnoj zajednici

Živimo u sve raznolikijem društvu, gdje kulturne, generacijske i svjetonazorske razlike postaju sve vidljivije, kao i razlike u svakodnevnim životima građana, npr. u životnom stilu, digitalnim kompetencijama i korištenju društvenih mreža. Sve te razlike – a u mnogim slučajevima i različite perspektive o raznim pitanjima te komunikacijske barijere koje iz njih proizlaze – utječu na razinu građanskog angažmana u lokalnim poslovima. Starije generacije često su konzervativnije i mogu biti manje otvorene za nove oblike participacije, poput korištenja društvenih mreža kao kanala komunikacije s građanima. Mladi, pak, mogu preferirati online aktivnosti, koje uključuju veću anonimnost, ali ograničavaju izravan kontakt. Još jedna barijera koja može proizaći iz multikulturalnosti je nedovoljno poznavanje lokalnog jezika, što u slučaju dijela članova lokalne zajednice (npr. migranata) može otežavati komunikaciju. Razlike u mišljenjima koje proizlaze, primjerice, iz različitih svjetonazora, a koje se često prevode u stavove prema lokalnim pitanjima, uvijek treba raspravljati uz poštivanje prava svakog građanina, što također zahtijeva edukaciju o primjerenosti javne rasprave.

F. Nedostatak resursa i vremena za participativne aktivnosti

Ograničeni financijski resursi lokalnih vlasti za sveobuhvatne participativne aktivnosti ili nedostatak vremena za takve aktivnosti, uzrokovan, primjerice, rasporedom provedbe projekata ili službenim rokovima, često su značajna ograničenja s kojima se suočavaju lokalne zajednice koje žele imati glas u njima važnim pitanjima. Kako bi se participativne aktivnosti provodile na način koji osigurava jednako pravo glasa, potrebno je osigurati da sve zainteresirane strane imaju pun i ravnopravan pristup javnoj raspravi. To se ogleda, među ostalim, u raznolikosti oblika participacije (npr. online i offline aktivnosti), osiguravanju dovoljno vremena građanima za ostvarivanje prava na izjašnjavanje ili olakšavanje sudjelovanja u participativnim aktivnostima, npr. uklanjanjem arhitektonskih barijera..

G. Slabo poznavanje participativnih metoda i alata među građanima

Ne poznaju svi građani dovoljno metode i alate participacije koje bi trebali koristiti kako bi se čuo njihov glas o društvenim pitanjima. Lokalne vlasti koje žele uključiti građane u suodlučivanje o ključnim projektima, inicijativama, promjenama lokalnih propisa itd. trebale bi osigurati da svatko ima priliku upoznati se s načelima društvene participacije na način koji im je pristupačan i razumljiv, ne nužno koristeći stručni jezik ili formalne službene dokumente. Najvažnije je da se stanovnici osjećaju kao puni sudionici procesa suodlučivanja o njima važnim pitanjima te da se sve što ne razumiju može u hodu razjasniti s predstavnicima lokalne samouprave koji su adekvatno pripremljeni za komunikaciju sa stanovnicima. Neke participativne metode i alati, poput prototipiranja ili storytellinga, mogu biti prekomplikirani za određene skupine stanovnika. Priprema za njihovu uporabu na način pristupačan stanovnicima i osiguravanje građanske edukacije u tom području od ključne su važnosti.

Unatoč tim izazovima, promicanje društvene participacije ključno je za izgradnju održivih i aktivnih zajednica. Ključ za prevladavanje bilo kakvih ograničenja i barijera u participativnim procesima jesu edukacija, komunikacija i sustavno izgrađivanje povjerenja između stanovnika te drugih skupina dionika i lokalnih vlasti.

Dodatni materijali za teorijski dio (proširenje znanja)

1. Projektna dokumentacija, uključujući:

- Dio 1 – Metodologija za kreiranje i izvođenje kolegija: Participativni pristup razvoju gradova.
- Dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice.
- Dio 3 – Smjernice i preporuke politika za lokalne/regionalne vlasti o tome kako raditi s građanima.
- Prilog – studije slučaja.

2. Materijali dostupni online:

- Projekt: Better Reykjavik, Island – <https://oecd-opsi.org/innovations/better-reykjavik/>

II. Sesija pitanja i odgovora (15 minuta)

Predavač ulazi u raspravu sa sudionicima kako bi osigurao razumijevanje prezentiranog sadržaja te potiče na postavljanje pitanja i dijeljenje vlastitih mišljenja i iskustava o građanskom uključivanju.

III. Vježba (60 minuta)

Mapa dionika kao alat za podršku uključivanju građana

Uvod u vježbu (tekstualni materijal za potporu predavaču, 15 minuta)

Mapa dionika vizualni je alat koji omogućuje identificiranje i razumijevanje osoba, grupa ili organizacija na koje projekt utječe, npr. jer imaju utjecaj na projekt ili su unutar područja pozitivnog ili negativnog utjecaja projekta. Ovaj alat omogućuje nam razumijevanje društvene strukture projekta, identificiranje glavnih aktera te njihovih interesa, potreba i potencijalnih sukoba. Kako bi se razumjelo kako izgraditi građanski angažman pomoću mape dionika, potrebno je odrediti razinu odnosa (blizinu) između pojedinih skupina dionika i procesa ili situacije koja se analizira. Korištenje mape kao alata za analizu dionika može donijeti najmanje sljedeće koristi participativnom procesu.

A. Razumijevanje raznolikosti dionika

Mapa daje jednostavan pregled tko je ili bi trebao biti uključen u participativne aktivnosti, od stanovnika i lokalnih vlasti do nevladinih organizacija i poduzeća. To omogućuje uvažavanje specifičnih obilježja i potreba svake skupine u procesu donošenja odluka..

B. Olakšavanje komunikacije

Poznavanje ključnih dionika pomaže odabrati najprikladnije participativne metode i alate, uzimajući u obzir mogućnosti sudionika (npr. odlučivanje o omjeru susreta uživo i online aktivnosti, tradicionalnih aktivnosti i aktivnosti na društvenim mrežama itd.). Ovakav pristup osigurava transparentnost i gradi povjerenje između sudionika procesa..

C. Rješavanje sukoba

Znanje o dionicima uključenima u participativne aktivnosti omogućuje identificiranje potencijalnih izvora nesporazuma između različitih skupina te rano razvijanje strategija za njihovo ublažavanje i sprječavanje eskalacije problema.

D. Promicanje participacije

Izrada mape dionika omogućuje holistički pogled na presjek i specifična obilježja ciljnih skupina sudionika u participativnim procesima, što upravo mapa omogućuje. Uz pomoć mape različite se skupine mogu učinkovitije uključiti u participativne procese tako što im se nudi jasna uloga i konkretne koristi od sudjelovanja u projektu.

Grupni rad – mapiranje dionika u praksi (45 minuta)

Zadaci predavača:

1. Sudionicima predstaviti predložak mape dionika dostupan u projektnoj dokumentaciji (dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice) i objasniti kako je mapa strukturirana.
2. Podijeliti sudionike u najviše tri tima, kojima se daju smjernice za specifične društvene inicijative koje zahtijevaju dobro razumijevanje dionika i njihovih potreba (Tim A, Tim B i Tim C).
3. Kontinuirana konzultacija o zadacima koje obavljaju pojedini timovi.

Zadaci za sudionike u svakom timu:

1. Identificirati sve skupine dionika na koje utječe analizirano pitanje.
2. Odrediti stupanj bliskosti (razinu odnosa) pojedinih skupina dionika u odnosu na analizirano pitanje i to opravdati na temelju analize potreba tih skupina.
3. Izraditi mapu dionika koja uključuje sve identificirane skupine dionika.
4. Pripremiti se za prezentaciju mape dionika drugim skupinama, uzimajući u obzir podjelu uloga unutar tima.

Pretpostavke o tri društvene inicijative koje zahtijevaju dobro razumijevanje dionika i njihovih potreba.

Tim A. Revitalizacija javnog prostora

U jednom poljskom gradu planira se revitalizirati zanemareni park kako bi se ponovno stavio u funkciju stanovnika i poboljšala estetika javnog prostora. Lokalne vlasti žele najbolje iskoristiti prostor parka i predlažu uvođenje različitih funkcija na lokaciji, npr. rekreacijskih, ugostiteljskih, izložbenih, integracijskih itd.

Za ovaj su proces preliminarno identificirane sljedeće skupine dionika:

- stanovnici: osobe koje koriste park kao mjesto za rekreaciju i odmor;
- gradske vlasti: donosioci odluka odgovorni za financiranje projekta;
- okolišne organizacije: subjekti koji savjetuju o održivoj revitalizaciji.

Poznato je da su stanovnici posebno zainteresirani za osiguravanje prostora za dječju igru i odmor, okolišne organizacije za očuvanje zelenila, a vlasti za uređenje parka i stvaranje ugostiteljske zone i parkirališta uz njega.

Tim B. Organizacija kulturnih događanja

U malom perifernom gradu ubrzano napreduje depopulacija i slabe društvene veze. Lokalne vlasti predložile su organizaciju vikend kulturnog događaja za predstavljanje lokalnih umjetnika. Preliminarno su identificirane sljedeće skupine dionika:

- lokalne vlasti: gradonačelnik i vijećnici;
 - stanovnici: sudionici događaja;
 - lokalna poduzeća – potencijalni sponzori ili pružatelji usluga;
 - lokalni umjetnici – potencijalni protagonisti događaja.
- Osim lokalnih vlasti, koje žele ovaj događaj iskoristiti za integraciju lokalne zajednice, najviše su zainteresirani lokalni umjetnici, koji se nadaju promociji svojeg rada i većem priznanju u lokalnoj zajednici. Stanovnici, s druge strane, očekuju zabavu i ugodno druženje sa susjedima. Lokalna poduzeća očekuju prilike za promociju, publicitet i prepoznatljivost u zamjenu za potporu događaju

Tim C. Razvoj javnog prijevoza

Planira se uvođenje nove autobusne linije u gradskoj četvrti koja je do sada bila prometno isključena. U tijeku je rad na određivanju njezine trase, lokacija stajališta i nabavi autobusa.

Preliminarno su identificirane sljedeće skupine dionika:

- lokalne vlasti koje razvijaju javni prijevoz;
- stanovnici četvrti koji iz različitih razloga putuju u gradsko središte;
- lokalna poduzeća zainteresirana za razvoj javnog prijevoza za svoje zaposlenike i kupce;
- ekološke udruge: skupine koje promiču okolišu prihvatljiva prometna rješenja. Svi prepoznaju potrebu za razvojem javnog prijevoza u ovoj perifernoj četvrti, ali se interesi i očekivanja pojedinih skupina dionika razlikuju. Primjerice, stanovnici žele što više polazaka tijekom dana, dok su lokalnim poduzećima važna stajališta u blizini njihovih prostora. Ekološke udruge očekuju nabavu autobusa s nultom emisijom, a lokalne vlasti moraju uzeti u obzir proračunska ograničenja koja ne omogućuju ispunjenje svih očekivanja.

IV. Presentacija rezultata timova koji provode vježbu (30 minuta)

Svaki tim predstavlja i objašnjava kako je pripremio mapu dionika za analizirani primjer, opravdavajući stupanj odnosa (blizinu) i potrebe identificiranih dionika. Nakon svake prezentacije ostali sudionici i predavač mogu postavljati pitanja kako bi bolje razumjeli rezultate rada svakog tima. Predavač sudionicima postavlja dodatna pitanja radi provjere znanja stečenog tijekom nastave.

V. Vrednovanje timskog rada od strane predavača kolegija (15 minuta)

Predavač treba vrednovati prezentacije sudionika na temelju sljedećih kriterija:

- cjelovitost prikaza skupina dionika u odnosu na analizirano pitanje,
- ispravnost određivanja stupnja odnosa između pojedinih skupina dionika i analiziranog pitanja (blizina),
- ispravna identifikacija potreba pojedinih skupina dionika,
- uključenost pojedinih članova tima.

Svaki tim dobiva usmenu povratnu informaciju od predavača.

VI. Sažetak (15 minuta)

Glavni zaključci iz nastave (tekstualni materijal za potporu predavaču)

Građansko uključivanje, odnosno građanska participacija, znači aktivno sudjelovanje stanovnika u aktivnostima koje koriste njihovoj zajednici. Može poprimiti različite oblike (npr. volontiranje, javne konzultacije ili građanske inicijative) i ključno je za izgradnju svjesnog društva koje sukreira svoje okruženje, jača društvene veze i poboljšava kvalitetu života. Participacija omogućuje građanima da utječu na lokalna pitanja i postanu sukreatori promjena. Odabrani izazovi povezani s građanskom participacijom:

1. *Nedostatak interesa i svijesti – građani često nisu svjesni utjecaja svojih postupaka na zajednicu.*
2. *Neadekvatna komunikacija – problemi u protoku informacija između vlasti i stanovnika otežavaju angažman.*
3. *Raznolikost dionika – sukobi interesa između društvenih skupina i institucija mogu otežavati suradnju.*
4. *Niska motivacija – izostanak brzih rezultata demotivira, dovodeći do frustracije i obeshrabrivanja.*
5. *Društvene razlike i komunikacijske barijere – kulturne, generacijske i jezične razlike mogu otežati društveni dijalog ili znatno ograničiti njegovu učinkovitost.*
6. *Nedostatak resursa – nedostatak vremena i financijskih sredstava ograničava participativne aktivnosti, što je ponajprije izazov za lokalne vlasti.*
7. *Slabo poznavanje participativnih alata – građani često ne znaju kako učinkovito sudjelovati u procesima donošenja odluka, što ih može obeshrabriti..*

Unatoč tim poteškoćama, razvoj građanske participacije presudan je za izgradnju održivih zajednica. To zahtijeva edukaciju, učinkovitu komunikaciju i izgradnju povjerenja između stanovnika i lokalnih vlasti. Jedan od prvih koraka na tom putu jest definiranje ciljnih skupina dionika koje treba uključiti u društvene aktivnosti te određivanje stupnja njihove blizine (odnosa) s analiziranim pitanjem. U tu se svrhu može koristiti mapa dionika.

Mapa dionika vizualni je alat koji pomaže identificirati pojedince, skupine ili organizacije uključene u projekt, uzimajući u obzir njihov utjecaj, interese i potencijalne sukobe. Omogućuje analizu odnosa između dionika i procesa, podupirući izgradnju građanskog angažmana. Korištenje mapa dionika u društvenim procesima može donijeti niz koristi, uključujući:

1. *Razumijevanje raznolikosti: olakšava identifikaciju uključenih skupina (npr. stanovnici, lokalne vlasti, nevladine organizacije) i uvažavanje njihovih potreba u procesu donošenja odluka.*
2. *Olakšavanje komunikacije: pomaže odabrati odgovarajuće participativne metode (stacionarne, online, tradicionalne ili uz korištenje društvenih mreža), što povećava transparentnost i gradi povjerenje.*
3. *Rješavanje sukoba: omogućuje predviđanje izvora nesporazuma i razvoj strategija za njihovo ublažavanje ili sprječavanje.*
4. *Promicanje participacije: zahvaljujući holističkom pristupu, omogućuje učinkovito uključivanje ciljnih skupina nudeći im jasne uloge i koristi od sudjelovanja.*

Tema:

Nevladine organizacije kao posrednici u procesima građanske participacije

Opći cilj kolegija:

Predstaviti polaznicima ulogu i važnost nevladinih organizacija u procesima građanske participacije, s posebnim naglaskom na njihove posredničke zadaće, kao i razviti vještine i stavove povezane s korištenjem alata mapiranja u projektnim procesima kako bi se vizualizirale i analizirale veze između različitih elemenata sustava, prostora ili procesa, npr. odnos između dionika i aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije.

Opseg kolegija:

1. Uvod u temu građanske participacije
2. Važnost nevladinih organizacija u društvenoj participaciji
3. Uloga nevladinih organizacija u facilitiranju procesa građanske participacije
4. Mapiranje problema i odnosa te osmišljavanje aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije.

Ukupno trajanje kolegija:

180 minuta, uključujući: teorijski dio – 60 minuta i praktični dio – 120 minuta

Ishodi učenja postignuti tijekom kolegija:

Područja učenja	Ishodi učenja	Metoda provjere ishoda učenja
Znanje	1. Student ima osnovna znanja o procesu građanske participacije i njegovim oblicima.	Rasprava tijekom nastave, uključujući nakon teorijskog dijela i u sklopu sažetka
	2. Student/učenik poznaje ulogu nevladinih organizacija u participativnim aktivnostima i u animiranju procesa građanske participacije.	
	3. Student poznaje načela izrade mape odnosa i aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije.	
Vještine i stavovi	1. Student je u stanju identificirati primjere oblika građanske participacije.	Vrednovanje prezentacija izrađenih u timovima u sklopu vježbe
	2. Student je u stanju identificirati koristi od uključenosti nevladinih organizacija u proces građanske participacije.	
	3. Student je u stanju izraditi jednostavnu mapu odnosa i aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije.	

Plan sata**I. Uvod u temu (45 minuta)**

Pozdrav sudionicima:

Prezentacija ciljeva i plana sata.

Teorijski uvod u nastavu (tekstualni materijal za potporu predavaču)

Proces društvene participacije podrazumijeva aktivno uključivanje pojedinih građana ili specifičnih skupina dionika (formalnih i neformalnih) u društveni, politički i javni život, što im neizravno omogućuje utjecaj na odluke koje se tiču funkcioniranja lokalne zajednice i njezina okruženja. Građanska participacija oblik je građanskog uključivanja koji omogućuje stanovnicima sukreiranje i suodlučivanje o lokalnim pitanjima.

Aktivno sudjelovanje nije pasivno promatranje, već aktivno uključivanje u pokretanje i provedbu društvenih aktivnosti, donošenje odluka, konzultacije ili suosmišljanje. To se može postići, primjerice, sudjelovanjem u javnim konzultacijama (ankete, sastanci, upitnici), radionicama i javnim raspravama, suodlučivanjem o javnoj potrošnji u okviru participativnog proračuna ili drugim građanskim inicijativama ili društvenim vijećima koja djeluju savjetodavno. Proces građanske participacije može se sastojati, primjerice, u suradnji različitih društvenih skupina prema zajedničkom cilju, kao što je suradnja između stanovnika i lokalnih organizacija koje zahtijevaju povećanje lokalne sigurnosti, ili u uključivanju građana u aktivnosti koje pokreću javna tijela, poput pripreme programa revitalizacije.

Zahvaljujući razvoju procesa građanske participacije poraslo je povjerenje u vlasti i veća spremnost na uvođenje promjena i od strane stanovnika i od strane vlasti. Također je porastao osjećaj društvene odgovornosti stanovnika za njihovo okruženje, kao i razvoj njihovih upravljačkih i društvenih vještina.

Proces građanske participacije ograničen je društvenim nejednakostima, nedostatkom obrazovanja, diskriminacijom i niskom društvenom svijesću. Zato je toliko važno osigurati jednak pristup, edukaciju i transparentnost procesa donošenja odluka. Nevladine organizacije (NVO) imaju važnu ulogu u tim aktivnostima, obavljajući ključnu funkciju u civilnom društvu i jačajući proces građanske participacije.

NVO potiču građane na uključivanje u javne i društvene poslove te podupiru građane i društvene skupine u rješavanju problema. Važan je zadatak izgraditi prostor za dijalog između različitih skupina dionika, osobito tamo gdje aktivnosti adresiraju izazove koji mogu utjecati na interese različitih strana. Za razliku od državnih institucija, pa čak i lokalne samouprave ili gospodarskih institucija, NVO su neovisni subjekti, a njihove se aktivnosti često usredotočuju na društveno važne oblasti poput obrazovanja, ekologije, socijalne pomoći i građanskih prava. Mogu se izdvojiti tri vodeće uloge nevladinih organizacija:

- a) *građansko uključivanje – NVO podupiru lokalne zajednice u suodlučivanju o pitanjima važnima za njihovo okruženje, npr. sudjeluju u javnim konzultacijama, provode informativne kampanje ili poduzimaju zajedničke inicijative u ime građana;*
- b) *pomoć u rješavanju društvenih problema – NVO popunjavaju prazninu ondje gdje javne institucije ne mogu uvijek doprijeti, tj. podupiru marginalizirane osobe, pomažu starijima, organiziraju aktivnosti za mlade i često djeluju kao društveni zagovornici u pitanjima koja su teška i bolna za lokalne zajednice, poput aktivnosti koje provode vlasti ili gospodarski subjekti;*

- c) *utjecaj na javne politike* – kroz obrazovne aktivnosti, društvene kampanje i aktivno sudjelovanje u procesima donošenja odluka, NVO mogu potaknuti promjene u zakonodavstvu ili, primjerice, u razvojnim strategijama jedinica lokalne samouprave, pa čak i utjecati na provedbu javnih ili komercijalnih projekata.

Nevladine organizacije (NVO) imaju ključnu ulogu u uključivanju građana u procese donošenja odluka. Djeluju u korist društva, zastupajući interese različitih skupina i pomažući u oblikovanju javnih politika. Njihove aktivnosti obuhvaćaju nekoliko važnih područja:

- a) *medijacija između građana te uprave i vlasti* – NVO organiziraju ili facilitiraju javne konzultacije radi prikupljanja mišljenja stanovnika i drugih skupina dionika o pitanjima važnima za zajednicu, a zatim prijedloge dionika prosljeđuju, primjerice, lokalnim vlastima, čime formalno utječu na odluke koje se tiču tih skupina dionika te lokalnih ili nacionalnih propisa;
- b) *zagovaračke aktivnosti* – NVO provode društvene, obrazovne i informativne kampanje radi podizanja građanske svijesti i mobiliziranja stanovnika za aktivno sudjelovanje u javnom životu;
- c) *praćenje rada vlasti* – NVO prate administrativne odluke, analiziraju njihove učinke i interveniraju u slučajevima, primjerice, kršenja građanskih prava ili neučinkovitog upravljanja javnim sredstvima;
- d) *stvaranje prostora za dijalog* – NVO organiziraju participativne aktivnosti poput rasprava, sastanaka i radionica koje omogućuju stanovnicima da izraze mišljenja i sukreiraju rješenja za zajednicu;
- e) *izravna podrška građanima* – NVO pomažu stanovnicima u rješavanju lokalnih problema, npr. društvenih pitanja, organiziranjem različitih inicijativa i pružanjem alata za učinkovito djelovanje i suradnju s javnim institucijama.

Primjeri aktivnosti NVO koje utječu na zajednicu:

- *Lokalne udruge koje se brinu o urbanom prostoru* – organiziraju sastanke, mapiraju probleme i provode konzultacije sa stanovnicima.
- *Zaklade koje podupiru građanska prava* – pomažu zajednicama u razvoju pravnih i organizacijskih rješenja.
- *Ekološke organizacije koje promiču održivi razvoj* – pokreću kampanje za štite okoliša, surađujući i sa stanovnicima i s vlastima.
- *Lokalne organizacije koje djeluju kao glasnogovornici lokalne zajednice*, npr. tijekom javnih konzultacija.
- *Organizacije koje se bave specifičnim pitanjima*, npr. obrazovanjem marginaliziranih ili integracijom migranata, igraju važnu ulogu u životu zajednice jer poduzimaju aktivnosti koje lokalne vlasti često nedostavno provode.
- *Stručne organizacije specijalizirane za socijalnu pomoć*, primjerice, imaju važnu savjetodavnu ulogu, npr. tijekom zakonodavnog rada na novim pravnim aktima.

Nevladine organizacije ne samo da pokreću promjene već imaju važnu ulogu i kao društveni edukatori, npr. u podučavanju građana kako zajednički oblikovati javni prostor u kojem živi lokalna zajednica. Te se aktivnosti provode u različitim područjima, koristeći različite jezike i kanale komunikacije, npr. drugačije aktivnosti provode se prema starijima, a drugačije prema mladima i studentima. Važno je da mladi znaju da NVO mogu biti njihovi partneri u rješavanju važnih problema lokalne zajednice te da mogu koristiti znanje i iskustvo NVO-a koji postoje kako bi podupirali građane. U sažetku, NVO se mogu opisati kao posrednici u procesima građanske participacije, jer te organizacije imaju potencijal stvarati prostor za dijalog između stanovnika i lokalnih vlasti, pomažu u identifikaciji društvenih potreba i prikupljanju mišljenja dionika, a zatim ih prenose donosiocima

odluka. Često iniciraju sastanke, konzultacije, radionice i druge oblike društvene participacije usmjerene na pronalaženje zajedničkih rješenja koja zadovoljavaju različite skupine dionika. Jedna od aktivnosti NVO-a jest poduprijeti mlade i studente u stjecanju građanskih kompetencija i poticati ih na aktivnost, npr. putem volontiranja.

Dodatni materijali za teorijski dio (proširenje znanja):

1. Projektna dokumentacija, uključujući:
 - Dio 1 – Metodologija za kreiranje i izvođenje kolegija: Participativni pristup razvoju gradova.
 - Dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice.
 - Dio 3 – Smjernice i preporuke politika za lokalne/regionalne vlasti: Kako raditi s građanima.
 - Prilog – studije slučaja.
2. Web-stranice najistaknutijih europskih nevladinih organizacija koje rade za civilno društvo:
 - European Civic Forum (ECF) – www.civic-forum.eu
 - Civil Society Europe (CSE) – www.civilsocietyeurope.eu
 - People in Need (PIN) – www.peopleinneed.net
 - European Environmental Bureau (EEB) – www.eeb.org
 - Friends of the Earth Europe – www.foeeurope.org
 - Greenpeace European Unit – www.greenpeace.org/eu-unit
3. Znanstveni članci:
 - Dean, R. (2023). Civic participation in the datafied Society | participatory governance in the digital age: from input to oversight. *International Journal of Communication*, 17, 20.
 - Jiang, L. (2022). Facilitating EFL students' civic participation through digital multimodal composing. *Language, Culture and Curriculum*, 35(1), 102–117.
 - Owusu-Agyeman, Y., & Fourie-Malherbe, M. (2021). Students as partners in the promotion of civic engagement in higher education. *Studies in Higher Education*, 46(6), 1241–1255.

II. Sesija pitanja i odgovora (15 minuta)

Predavač ulazi u raspravu sa sudionicima kako bi osigurao da razumiju prezentirani sadržaj te ih potiče da postavljaju pitanja i dijele vlastita mišljenja i iskustva u vezi s primjerima uključenosti nevladinih organizacija u proces društvene participacije.

III. Vježba (60 minuta)

Mapiranje problema i odnosa te osmišljavanje aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije

Uvod u vježbu (tekstualni materijal za potporu predavaču, 15 minuta)

Mapiranje je alat koji se koristi u dizajnerskim procesima i pomaže vizualizirati i analizirati odnose između različitih elemenata sustava, prostora ili procesa. Mapiranje omogućuje identificiranje ključnih područja interakcije, potencijalnih izazova i prilika za optimizaciju. Ovaj alat omogućuje izradu dijagrama koji otkrivaju odnose između sudionika procesa, resursa, problema ili ciljeva. U slučaju participativnih procesa u zapuštenim prostorima, važnu ulogu imaju prostorne karte koje se koriste u urbanističkom planiranju i revitalizaciji. Mapiranje olakšava razumijevanje složenosti veza u prostoru i omogućuje donošenje boljih, informiranijih odluka.

U nastavku je primjer mape za problem koji se odnosi na nedostatak javnog prostora u gradu za susrete i aktivnosti mladih. Analiza koju su proveli mladi pokazuje da je zanemarivanje potreba mladih u dizajniranju javnog prostora posljedica:

- nedostatka društvenog dijaloga u ovom području i niskog prioriteta koji lokalne vlasti pridaju potrebama mladih,

- neučinkovitog prostornog planiranja u gradu.

Mladi su kao svojeg glasnogovornika u ovom području odabrali lokalnu nevladinu organizaciju koja im je pomogla identificirati resurse korisne za rješenje problema, tj. dostupne urbane površine, organizacije mladih zainteresirane za organiziranje aktivnosti za mlade i lokalne tvrtke koje podupiru društvene inicijative.

Koristeći iskustva stečena tijekom suradnje s lokalnom nevladinom organizacijom, mladi su pripremili mapu odnosa i aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije, koja bi pomogla uspostaviti dijalog s lokalnim vlastima.

Tablica 1. Mapa odnosa i aktivnosti koje podupiru proces društvene participacije

	Dionik	Uloga u problemu	Odnosi s drugim dionicima	Moguće aktivnosti
1	Mladi kao stanovnici i korisnici javnog prostora	Skupina pogođena nedostatkom javnog prostora	NVO (sudjelovanje u aktivnostima, stručna podrška mladima)	Prikupljanje podrške
			Lokalne vlasti (upravljajući lokalnim proračunom i gradskim prostorom)	Sudjelovanje u konzultacijama
			Škole u gradu (aktiviranje mladih na djelovanje)	Promocija aktivnosti na društvenim mrežama
			Lokalne tvrtke (potencijalni sponzori aktivnosti za mlade)	Formalna podrška aktivnostima mladih
2.	Lokalne NVO	Youth representative, civic participation facilitator	Stanovnici, uključujući mlade (suradnja i zastupanje)	Prezentacije gradskom vijeću
			Lokalne vlasti (partner u konzultacijama)	Osmišljavanje promjena u korištenju prostora
			Lokalne tvrtke (partner u CSR aktivnostima)	Sponzorstvo aktivnosti usmjerenih na mlade
			Škole u gradu (partner u aktivnostima za mlade)	Prezentacije gradskom vijeću
3.	Lokalne vlasti	Subjekt koji odlučuje o razvoju javnog prostora i financiranju povezanih ulaganja	NVO (građanski dijalog)	Sudjelovanje u konzultacijama
			Škole u gradu (zajedničke aktivnosti)	Korištenje sredstava gradskog proračuna za aktivnosti za mlade
			Stanovnici, uključujući mlade (zadovoljenje potreba lokalne zajednice)	Aktivno sudjelovanje u konzultacijama i korištenje rezultata konzultacija
			Lokalne tvrtke (partneri u CSR aktivnostima)	Javno-privatna partnerstva u aktivnostima za mlade
4.	Škole u gradu	Partneri u aktivnostima promicanja slobodnog vremena za svoje učenike	NVO (građanski dijalog)	Priprema mladih za dijalog s lokalnim vlastima
			Stanovnici, uključujući mlade (zadovoljenje potreba lokalne zajednice)	Jačanje glasa mladih prema lokalnim vlastima
			Lokalne vlasti (organizacija javnih konzultacija)	Građanski odgoj
			Lokalne tvrtke (partneri u CSR aktivnostima)	Javno-privatna partnerstva u aktivnostima za mlade
5.	Lokalne tvrtke	Partneri u aktivnostima kojima je stalo do kvalitete života obitelji njihovih zaposlenika	NVO (građanski dijalog)	Poticanje mladih na suradnju s NVO
			Lokalne vlasti (upravljajući javnim prostorom)	Suradnja u provedbi CSR aktivnosti za mlade
			Stanovnici, uključujući mlade (potencijalni sponzori aktivnosti za mlade)	Formalna podrška aktivnostima mladih, npr. kroz CSR
			Škole u gradu (zajedničke aktivnosti)	Javno-privatna partnerstva u aktivnostima za mlade

Izvor: vlastita obrada

Grupni rad – izrada mape odnosa i aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije (45 minuta)

Zadaje predavača:

1. Sa sudionicima raspraviti mapu odnosa i aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije koristeći materijal dostupan u projektnoj dokumentaciji (dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice) te objasniti pravila izrade mape.
2. Sudionicima predstaviti specifičnosti procesa izrade mape:
 - identifikacija dionika u procesu;
 - obilježavanje njihove uloge u problemu;
 - uspostavljanje odnosa s drugim dionicima;
 - odabir mogućih aktivnosti za podupiranje procesa građanske participacije.
3. Podjela sudionika u najmanje 3 tima.
4. Kontinuirana konzultacija o zadacima koje tim obavlja.

Zadaje sudionika u pojedinim timovima:

1. Podjela uloga unutar timova.
2. Rasprava o pitanjima obuhvaćenima vježbom.
3. Izrada mape u skladu sa specifičnostima procesa.
4. Priprema za prezentaciju mape drugim grupama, uzimajući u obzir podjelu uloga unutar tima.

Pretpostavke o trima društvenim pitanjima koja obrađuje mapa.

Tim A. Zatvaranje ulice s nekoliko škola za promet

U jednom je gradu, u skladu s planom prostornog razvoja, stvoren tzv. „obrazovni distrikt“, u kojem su smješteni vrtić, osnovna škola i nekoliko srednjih škola. Nažalost, prometna lokalna ulica prolazi neposredno uz školske zgrade te je već bilo mnogo nesreća s pješacima. Dodatna signalizacija na prijelazima i mjere smirivanja prometa nisu bitno promijenile situaciju. Gusta automobilska struja i dalje predstavlja opasnost za pješake. Djeca i mladi koji pohađaju škole u ovoj ulici, kao i njihovi roditelji i skrbnici, zahtijevaju zatvaranje ulice za automobilski promet, što bi znatno poboljšalo javnu sigurnost na tom području.

B. Uspostava gradskog vijeća mladih

U malom prigradskom gradu godinama na izborima pobjeđuju isti lokalni lideri, fokusirani ponajprije na pitanja važna njihovom biračkom tijelu, zanemarujući probleme djece i mladih koji još nemaju pravo glasa. Mladi se osjećaju zapostavljeno i smatraju da lokalne vlasti ne razumiju njihov pogled na mnoga pitanja koja se tiču lokalne zajednice. Drže da gradu nedostaje osoba ili institucija koja bi mogla zastupati njihove interese i potrebe pred gradskim vijećem. Po uzoru na druge gradove, odlučili su osnovati gradsko vijeće mladih i uvjereni su da će im to omogućiti stvaranje budućih lokalnih lidera među mladima koji će bolje razumjeti probleme svoje generacije.

Tim C. Kreiranje participativnog proračuna za mlade

U malom perifernom selu nedostaje svakodnevnih inicijativa usmjerenih na mlade ili onih koje bi mladi mogli sami planirati i provoditi. Glavni se problem čini raspodjela sredstava iz općinskog proračuna, gdje su najveći izdaci za administraciju, infrastrukturu i razne vrste javnih usluga, dok nedostaje projekata posvećenih mladima. Mladi se pitaju kako uvjeriti lokalne vlasti da izdvoje proračunska sredstva za aktivnosti usmjerene na mlade. Nakon pregleda dobrih praksi iz različitih zemalja, odlučeno je da bi bilo dobro uvjeriti lokalne vlasti da izdvoje barem manji iznos za kreiranje participativnog proračuna namijenjenog mladima.

IV. Presentacija rezultata timova koji provode vježbu (30 minuta)

Svaki tim predstavlja i objašnjava kako je pripremio mapu odnosa i aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije. Nakon svake prezentacije ostali sudionici i predavač mogu postavljati pitanja kako bi bolje razumjeli rezultate rada svakog tima. Predavač sudionicima postavlja dodatna pitanja radi provjere znanja stečenog tijekom nastave.

V. Vrednovanje timskog rada od strane predavača (15 minuta)

Predavač treba vrednovati prezentacije sudionika na temelju sljedećih kriterija:

- cjelovitost mape u pogledu identifikacije dionika povezanih s problemom,
- ispravna identifikacija odnosa i aktivnosti koje podupiru proces građanske participacije,
- uključenost pojedinih članova tima.

Svaki tim dobiva usmenu povratnu informaciju od predavača

VI. Sažetak (15 minuta)

Glavni zaključci iz nastave (tekstualni materijal za potporu predavaču)

Proces društvene participacije je aktivno uključivanje građana ili skupina dionika u društveni, politički i javni život, što im omogućuje da imaju glas u lokalnim pitanjima. To se postiže, među ostalim, aktivnim sudjelovanjem u konzultacijama, raspravama, participativnom budžetiranju i drugim inicijativama.

Aktivno uključivanje povećava povjerenje u vlasti, spremnost na promjene, osjećaj zajedničke odgovornosti za okruženje te razvija društvene i upravljačke vještine stanovnika.

Barijere sudjelovanju proizlaze iz društvenih nejednakosti, nedostatka obrazovanja, diskriminacije i niske društvene svijesti. Stoga je važno osigurati jednak pristup informacijama, edukaciju i transparentnost procesa donošenja odluka.

Nevladine organizacije (NVO) imaju ključnu ulogu u procesu građanske participacije time što: uključuju građane u različite vrste konzultacija i građanskih inicijativa; pomažu u rješavanju društvenih problema i djeluju kao zagovornici različitih društvenih skupina; te utječu na javne politike kroz obrazovne kampanje, sudjelovanje u procesima donošenja odluka, poticanje pravnih promjena itd.

NVO podučavaju građane kako sukreirati javni prostor, prilagođavajući svoje aktivnosti različitim skupinama (npr. starijima, mladima). Osobito je važno podupirati mlade u stjecanju građanskih kompetencija i uključivanju u volontiranje.

NVO često djeluju kao posrednici u procesima građanske participacije, stvarajući prostor za dijalog između stanovnika i vlasti, identificirajući društvene potrebe i prenoseći ih donosiocima odluka. One pokreću i podupiru različite oblike participacije, pomažući u izgradnji aktivnih, svjesnih i angažiranih lokalnih zajednica.

Jedan od alata koji olakšava osmišljavanje i provedbu procesa građanske participacije je mapiranje. To je alat koji se koristi u dizajnerskim procesima i pomaže vizualizirati i analizirati veze između različitih elemenata sustava, prostora ili procesa. Omogućuje identificiranje odnosa između sudionika procesa, resursa, problema ili ciljeva te olakšava razumijevanje složenosti veza u prostoru i donošenje boljih, informiranijih odluka.

Tema:***Etika, odgovornost, socijalna uključenost u procesima donošenja odluka*****Opći cilj kolegija:**

Predstaviti polaznicima ulogu i važnost etike, odgovornosti i socijalne uključenosti u procesima donošenja odluka, kao i steći vještine za vođenje radionica koje olakšavaju donošenje odluka korištenjem alata „Izazovi i prilike“, osobito u identificiranju ključnih izazova i prilika u ranim fazama dizajnerskog procesa, npr. javnih prostora ili usluga. To pomaže u konačnoj odluci o nastavku ili odustajanju od projekta.

Opseg nastave:

1. Etička dimenzija aktivnosti lokalne samouprave.
2. Odgovornost za odluke donesene u javnim poslovima.
3. Načela socijalne uključenosti u procesima donošenja odluka.
4. Mapiranje izazova i prilika kao dio radionice „Izazovi i prilike“.

Ukupno trajanje nastave:

180 minuta, uključujući: teorijski dio – 60 minuta i praktični dio – 120 minuta

Ishodi učenja postignuti tijekom kolegija:

Područja učenja	Ishodi učenja	Metoda provjere ishoda učenja
Znanje	1. Student ima osnovna znanja o etici i odgovornosti za donošenje odluka u aktivnostima lokalne samouprave.	Rasprava tijekom nastave, uključujući nakon teorijskog dijela i u sklopu sažetka
	2. Student/učenik poznaje osnovna načela socijalne uključenosti u procesima donošenja odluka.	
	3. Student/učenik poznaje načela organiziranja i provedbe radionice „Izazovi i prilike“ te izrade mape izazova i prilika za bilo koji projekt lokalne zajednice.	
Vještine i stavovi	1. Student je u stanju razlikovati tipična etična i neetična ponašanja u lokalnoj samoupravi	Vrednovanje grupnih prezentacija u sklopu vježbe
	2. Student je u stanju identificirati primjere socijalne uključenosti u procesima donošenja odluka u lokalnoj samoupravi i primjere projekata na koje se ona može primijeniti.	
	3. Student je u stanju izraditi jednostavnu mapu izazova i prilika za bilo koji projekt koji se tiče lokalne zajednice.	

Plan sata**I. Uvod u temu (45 minuta)**

Pozdrav sudionicima:

Prezentacija ciljeva i plana sata.

Teorijski uvod u nastavu (tekstualni materijal za potporu predavaču)

Etika u lokalnoj upravi skup je vrijednosti i načela koja postavljaju standarde ponašanja službenika i javnih službenika, a koji nadilaze minimalne zahtjeve propisane zakonom. Načela poput poštenja, vladavine prava, nepristranosti, profesionalnosti, transparentnosti i odgovornosti trebala bi voditi postupanje onih koji predstavljaju lokalnu samoupravu. Oni koji donose odluke u ime lokalne samouprave trebaju se voditi tim načelima, uzimajući u obzir interese različitih dionika. Primjer etičnog ponašanja jest pravično postupanje prema kategorijama korisnika u procesu proračuna lokalne samouprave, dok bi primjer neetičnog ponašanja u tom slučaju bilo namjerno izostavljanje skupine dionika koja je preslaba da bi izborila svoja prava.

Visoki etički standardi legitimiraju djelovanje uprave i grade povjerenje da se odluke donose pravedno, transparentno i bez partikularnih interesa. Etičan pristup lokalne samouprave potiče povjerenje među lokalnim dionicima, olakšava uvođenje i teških reformi te mobilizira zajednicu za zajedničko djelovanje.

Etika u lokalnoj samoupravi najučinkovitija je barijera razvoju korupcije i nepotizma, zbog čega mnoge lokalne samouprave formaliziraju svoja etička načela izradom internih dokumenata koji uređuju ta pitanja, poput Kodeksa etike, koji naglašavaju služničku narav rada javnih službenika prema lokalnoj zajednici. Iako ti dokumenti nisu izvor općevažjećeg prava, igraju ključnu ulogu u oblikovanju organizacijske kulture ureda.

Odgovornost u donošenju odluka znači preuzimanje odgovornosti za posljedice vlastitih postupaka. Dužnosti donositelja odluka uključuju prikupljanje i analizu informacija, vrednovanje različitih opcija i njihovih mogućih učinaka, donošenje konačne odluke i njezinu provedbu, kao i praćenje učinaka odluke te poduzimanje eventualnih prilagodbi.

Odgovornost u lokalnoj samoupravi može se procjenjivati u nekoliko dimenzija. Od ključne je važnosti pravna odgovornost, koja uključuje kaznenu odgovornost (npr. za službene delikte), stegovnu odgovornost i materijalnu odgovornost za štetu prouzročenu nezakonitim djelovanjem. Jednako je važna politička odgovornost prema biračima koji su izabrali lokalne vlasti i povjerali im upravljanje svojim poslovima. Ovaj oblik odgovornosti temelj je lokalne samouprave, osiguravajući da lokalne vlasti odgovaraju na potrebe i mišljenja stanovnika.

Sve se više pažnje posvećuje i menadžerskoj odgovornosti, povezanoj s učinkovitim i ekonomičnim upravljanjem javnim sredstvima, te društvenoj odgovornosti, koja se sastoji u održivom djelovanju i uvažavanju dobrobiti budućih generacija. Jasno definirani i učinkovito provedeni mehanizmi odgovornosti stvaraju osjećaj da vlast nije nedodirljiva i da je njezino djelovanje podložno nadzoru, što također jača povjerenje građana.

Odgovornost za odluke često ima financijsku dimenziju i uključuje provođenje zakona čak i kada to nije u skladu sa željama društva. Primjer za to je odluka o ukidanju potpore za društveno važnu svrhu ako je potpora dobivena protivno zakonu.

Etika i odgovornost neraskidivo su povezane s građanskom participacijom, tj. sudioničkim donošenjem odluka. To je osobito važna nadopuna etičnog i odgovornog djelovanja, jer stanovnici najbolje

poznaju svoje potrebe i probleme. Uključivanje stanovnika u proces donošenja odluka donosi mjerljive koristi: dovodi do boljih, točnijih odluka koje odgovaraju stvarnim društvenim potrebama; povećava prihvaćenost postupanja vlasti i olakšava provedbu; gradi društveni kapital i jača veze i osjećaj lokalnog identiteta. Aktivnosti lokalne samouprave omogućuju primjenu niza instrumenata koji stanovnicima daju stvaran utjecaj na proces donošenja odluka. Među njima su javna savjetovanja, koja omogućuju stanovnicima da iznesu mišljenja o planiranim aktivnostima, nacrtima odluka ili razvojnim strategijama. Iako njihov ishod često nije obvezujući, ona su vrijedan izvor informacija za vlasti i oblik dijaloga sa zajednicom. U tom se procesu može koristiti alat „Izazovi i prilike“, koristan u identifikaciji potencijalnih barijera i čimbenika koji olakšavaju provedbu projekata koji su često predmet savjetovanja.

U sažetku, etika, odgovornost i sudioničko donošenje odluka nisu samo apstraktni pojmovi, nego praktični alati za učinkovito javno upravljanje na lokalnoj razini. Lokalna samouprava koja svoje djelovanje temelji na transparentnim etičkim načelima, stvarno preuzima odgovornost za svoje odluke i u stanju je voditi otvoren dijalog sa svojim stanovnicima, gradi temelje snažne i angažirane zajednice.

Dodatni materijali za teorijski dio (proširenje znanja):

1. Projektna dokumentacija, uključujući:

- Dio 1 – Metodologija za kreiranje i izvođenje kolegija: Participativni pristup razvoju gradova.
- Dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice.
- Dio 3 – Smjernice i preporuke politika za lokalne/regionalne vlasti: Kako raditi s građanima.
- Prilog – studije slučaja.

2. Web-stranice europskih nevladinih organizacija koje se bave pitanjima etike i odgovornosti u javnom životu:

- **Transparency International EU** – <https://transparency.eu/>
- **ALDA – European Association for Local Democracy** – <https://www.alda-europe.eu/>
- **Open Government Partnership (OGP)** – <https://www.opengovpartnership.org/>
- **Council of Europe – Centre of Expertise for Good Governance** – <https://www.coe.int/en/web/good-governance>

3. Akademski članci:

- Stander, A. (2022). Ethics in Local Government. *CIGFARO Journal (Chartered Institute of Government Finance Audit and Risk Officers)*, 23(1), 14–20.
- Svára, J. H. (2021). *The Ethics Primer for Public Administrators in Government and Nonprofit Organisations*. Jones & Bartlett Learning.
- Farazmand, A. (ur.). (2023). *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. Springer Nature.

II. Sesija pitanja i odgovora (15 minuta)

Predavač ulazi u raspravu sa sudionicima kako bi osigurao da razumiju prezentirani sadržaj te ih potiče da postavljaju pitanja i dijele vlastita mišljenja i iskustva u vezi s primjerima etičnih i neetičnih postupaka, kao i primjerima postupaka koji uključuju različite vrste odluka u lokalnoj samoupravi, uključujući primjere socijalne uključenosti u procese donošenja odluka.

III. Vježba (60 minuta)

Socijalna uključenost stanovnika u procese donošenja odluka u vezi s provedbom javnog projekta kroz sudjelovanje u radionici „Izazovi i prilike“

Uvod u vježbu (tekstualni materijal za potporu predavaču, 15 minuta)

Radionica „Izazovi i prilike“ može se koristiti u ranoj fazi projekata koji se tiču, primjerice, uređenja javnih prostora ili uvođenja javnih usluga. Ovaj se alat koristi za identificiranje potencijalnih izazova i barijera te čimbenika koji olakšavaju provedbu različitih vrsta projekata u kojima je lokalna zajednica dionik. Osim toga, poželjno je da se uporaba ovog alata uvijek poveže s etičnim, odgovornim i uključivim donošenjem odluka, čije posljedice utječu na lokalnu zajednicu. Korištenje ovog alata omogućuje uravnotežen pogled na projekt, tako da različite skupine dionika mogu vidjeti i čimbenike koji mogu otežati ili ograničiti njegovu provedbu i one koji će je olakšati i umanjiti njegove potencijalne negativne učinke. Uključivanje predstavnika različitih skupina dionika, koji zastupaju različita gledišta i mišljenja o provedbi projekta, izraz je odgovornosti lokalne samouprave za dijalog s lokalnom zajednicom, omogućuje objektivnost u procesu pripreme projekta i osigurava uključivost tog procesa. Tijekom radionice možete koristiti mapu izazova i prilika (Tablica 1).

Tablica 1. Mapa izazova i prilika za projekt izgradnje rekreacijske zone za djecu i mlade u gradskom parku

Područje	Izazovi	Prilike
Društveno	<ul style="list-style-type: none"> • Vandalizam • Osiguranje sigurnosti • Prilagodba potrebama različitih dobnih skupina i osoba s različitim potrebama • Birokratske barijere i formalni postupci 	<ul style="list-style-type: none"> • Društvena i međugeneracijska integracija • Promicanje aktivnog i zdravog načina života • Pобољшanje imidža i atraktivnosti grada • Povećana sigurnost u susjedstvu • Stvaranje prostora prijateljskog mladima
Ekonomsko	<ul style="list-style-type: none"> • Osiguravanje financiranja ulaganja, kao i sredstava za održavanje prostora i opreme 	<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje prostora u kojem se mogu otvoriti radna mjesta, npr. ugostiteljstvo, radna mjesta za zaposlenike odgovorne za održavanje prostora • Povećanje vrijednosti okolnih nekretnina

Okolišno	<ul style="list-style-type: none"> Različita očekivanja i sukobi interesa među korisnicima parka – „ekolozi” nasuprot „pristicama revitalizacije parka” Ograničenja ulaganja povezana sa spomenicima prirode i drugim oblicima zaštite prirode u parku 	<ul style="list-style-type: none"> Mogućnost uvođenja inovativnih i okolišu prihvatljivih rješenja Uspostava centra za ekološku edukaciju
----------	--	---

Izvor: vlastita obrada

Timski rad – provedba radionice „Izazovi i prilike“ s predstavnicima triju skupina dionika: studenti (učenici), nastavnici i administrativno osoblje sveučilišta (škole) (45 minuta)

Zadaće voditelja radionice:

- S sudionicima raspraviti scenarij radionice „Izazovi i prilike“ (dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice) i objasniti pravila izrade mape izazova i prilika.
- Sudionicima predstaviti specifičnosti radionice:
 - identifikacija dionika koje treba pozvati na sudjelovanje u radionici;
 - uloga moderatora i zapisničara radionice;
 - aspekti vezani uz etiku, odgovornost za odluke i uključivost procesa koje treba uzeti u obzir pri organizaciji radionice;
 - kako komunicirati s dionicima kako bi se osigurao jednak pristup informacijama o radionici i sudjelovanje predstavnika svih skupina dionika;
 - kako objektivno predstaviti temu radionice;
 - scenarij radionice;
 - evaluacija rezultata radionice.
- Imenovanje predstavnika pojedinih skupina dionika i moderatora radionice.
- Kontinuirana konzultacija o zadacima koje tim provodi.

Zadaće sudionika u pojedinim timovima:

- Podjela uloga unutar tima (moderator, zapisničar, predstavnici pojedinih skupina dionika).
- Rasprava o temi radionice.
- Izrada mape u skladu sa specifičnostima projekta.
- Priprema za prezentaciju mape od strane moderatora i zapisničara..

Primjer projekta koji može biti predmet timskog rada.

Oživimo našu knjižnicu – stvorimo modernu zonu za učenje i opuštanje

Naša akademska (školska) knjižnica trenutačno se percipira ponajprije kao tiha posudionica, što znači da rijetko privlači korisnike u slobodno vrijeme. Istodobno, hodnici su bučni i mladi nemaju mjesto na kojem mogu provoditi stanke zajedno u prijateljskoj, kreativnoj atmosferi. Projekt predviđa

transformaciju dijela knjižnice u multifunkcionalnu zonu koja će postati srce akademskog (školskog) života. Cilj je stvoriti prostor koji, s jedne strane, i dalje promiče čitanje, a s druge strane odgovara društvenim potrebama svih korisnika akademskog (školskog) prostora. Planira se odvojiti i opremiti dva susjedna kutka:

- zona za opuštanje: udobne vreće za sjedenje, niski stolići i društvene igre;
- zona za tihi rad: nekoliko radnih stolova i pristup električnoj energiji.

IV. Presentacija rezultata grupe koja provodi vježbu (30 minuta)

Grupa koju čine moderator i zapisničar radionice te predstavnici triju skupina dionika predstavlja i objašnjava kako je izrađena mapa izazova i prilika za analizirani projekt. Nakon prezentacije slijedi rasprava o optimalnom obliku projekta, uzimajući u obzir čimbenike koje su identificirale pojedine skupine dionika. U obzir se ne uzima samo konačan oblik mape, već i sam tijek radionice, npr. jednako sudjelovanje predstavnika svake skupine dionika u raspravi. Predavač sudionicima postavlja dodatna pitanja radi provjere znanja stečenog tijekom nastave.

V. Vrednovanje grupnog rada od strane voditelja radionice (15 minuta)

Predavač treba vrednovati rad sudionika radionice na temelju sljedećih kriterija:

- cjelovitost mape u pogledu identifikacije izazova i prilika;
- odgovarajuće uvažavanje aspekata povezanih s etikom, odgovornošću za odluke i uključivošću radionice;
- uključenost pojedinih članova tima.

Svaki tim dobiva usmenu povratnu informaciju od predavača.

VI. Sažetak (15 minuta)

Glavni zaključci iz nastave (tekstualni materijal za potporu predavaču)

Ključ izgradnje javnog povjerenja od strane lokalnih samouprava jest temeljiti djelovanje na trima stupovima: etici, odgovornosti i sudjelovanju građana u donošenju odluka. Ti elementi čine temelj dobrog upravljanja.

Etika u upravi skup je načela, poput poštenja, nepristranosti i transparentnosti, koja nadilaze zakonski minimum. Etično ponašanje legitimira vlast, gradi povjerenje u njezinu pravednost te je najučinkovitija barijera protiv korupcije i nepotizma. Mnoge lokalne samouprave formaliziraju te standarde u internim kodeksima etike, naglašavajući služničku narav rada javnih službenika. Odgovornost znači snositi posljedice vlastitih odluka. Ima više dimenzija: pravnu (kaznenu, stegovnu), političku (odgovornost biračima), menadžersku (vezanu uz učinkovito upravljanje javnim resursima) i društvenu. Jasno definirani mehanizmi odgovornosti osiguravaju da nositelji vlasti nisu nedodirljivi te su podložni nadzoru. Sudioničko donošenje odluka (participacija) nadopunjuje navedena načela. Uključivanje stanovnika koji najbolje poznaju svoje potrebe vodi do boljih i točnijih odluka, povećava njihovu prihvaćenost i gradi društveni kapital. Jedan od alata participacije jesu javna savjetovanja, tijekom kojih se može koristiti radionica „Izazovi i prilike“. Uz sudjelovanje različitih skupina dionika, omogućuje identifikaciju potencijalnih barijera i čimbenika koji pogoduju provedbi projekata.

Tema:***Mladi kao sukreatori pametnih gradova (Smart Cities)*****Opći cilj kolegija:**

Predstaviti polaznicima ulogu i važnost mladih kao ciljnih skupina dionika koje treba uključiti u razvoj gradova kao prostora koji će im služiti, zajedno s njihovim obiteljima, susjedima i prijateljima, najmanje nekoliko desetljeća aktivnog profesionalnog, društvenog i osobnog života. Nastava će također pružiti priliku za upoznavanje s konceptom **Smart City** kao modelom razvoja gradova budućnosti, čija provedba zahtijeva aktivno uključivanje dugoročnih sudionika u tom prostoru. Polaznici će steći vještine i razviti stavove povezane s aktivnim sukreiranjem javnog prostora kroz uključivanje u participativne aktivnosti u obliku aktivnog promatranja (istraživačka šetnja).

Opseg nastave:

1. Uvod u temu uključivanja mladih u participativne procese.
2. Koncept „smart city“ i njegove komponente
3. Obilježja mladih kao dionika u procesu građanske participacije
4. Aktivno promatranje i istraživačka šetnja kao metode analize procesa povezanih s izgradnjom „smart cityja“.

Ukupno trajanje nastave:

180 minuta, uključujući: teorijski dio – 45 minuta i praktični dio – 135 minuta

Ishodi učenja postignuti tijekom kolegija:

Područja učenja	Ishodi učenja	Metoda provjere ishoda učenja
Znanje	1. Student ima osnovna znanja o ulozi mladih u participativnim procesima i obilježjima koja mlade izdvajaju kao skupinu dionika.	Rasprava tijekom nastave, uključujući nakon teorijskog dijela i u sklopu sažetka
	2. Student/učenik upoznat je s osnovnim načelima koncepta „smart city“.	
	3. Student poznaje načela aktivnog promatranja i istraživačkih šetnji.	
Vještine i stavovi	1. Student je u stanju obrazložiti potrebu uključivanja mladih u različite oblike građanske participacije.	Vrednovanje prezentacija izrađenih u timovima u sklopu vježbe
	2. Student je u stanju identificirati osnovna područja primjene koncepta „smart city“ u gradovima.	
	3. Student je u stanju provesti jednostavno participativno promatranje u obliku istraživačke šetnje.	

Plan sata

I. Uvod u temu (30 minuta)

Pozdrav sudionicima:

Prezentacija ciljeva i plana sata

Teorijski uvod u nastavu (tekstualni materijal za potporu predavaču)

Suvremeni gradovi dinamični su ekosustavi koji se stalno razvijaju pod utjecajem društvenih, tehnoloških i gospodarskih procesa, kao i klimatskih promjena, demografskih promjena te promjena u stilu života njihovih stanovnika (npr. suburbanizacija). Iako se ključ održivog i inovativnog urbanog razvoja nalazi u potencijalu i uključenosti svih skupina stanovnika, upravo će mladi najdulje koristiti nastajući ili mijenjajući se urbani prostor, zbog čega je važno da on odgovara njihovim potrebama i privlači ih u grad. Aktivacija mladih stoga se ne promatra kao čin dobre volje ili rubna aktivnost radi ispunjavanja uvjeta uključenosti, već kao strateško ulaganje u budućnost i sadašnjost urbane strukture.

Inovativan pristup urbanom razvoju temelji se, među ostalim, na razvoju koncepta smart city kao „inteligentnog grada“. To je vizija urbanog razvoja u kojoj se moderne informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT) koriste za poboljšanje kvalitete života stanovnika i drugih dionika u javnim prostorima, povećanje učinkovitosti komunalnih usluga i osiguranje održivog razvoja. Ovaj pristup grad promatra kao složen, živi organizam, a cilj mu nije gomilanje tehnologije, već njezina pametna uporaba za rješavanje stvarnih problema.

U središtu koncepta smart cityja nalazi se integracija i analiza podataka. Grad opremljen mrežom senzora (npr. za praćenje prometa, kvalitete zraka, popunjenosti spremnika za otpad ili potrošnje vode), kamera i drugih uređaja uključenih u Internet stvari (IoT) prikuplja velike količine informacija u stvarnom vremenu. Ti se podaci, nakon obrade naprednim analitičkim sustavima (uključujući umjetnu inteligenciju), pretvaraju u temelj za bolje odlučivanje, optimizaciju resursa i automatizaciju brojnih procesa.

Koncept smart cityja obuhvaća nekoliko ključnih stupova koji zajedno čine integrirani sustav:

- *Smart Mobility uključuje stvaranje učinkovitog, ekološki prihvatljivog i korisnički pristupačnog prometnog sustava, npr. adaptivni semafori sustavi koji smanjuju zastoje, aplikacije koje integriraju javni prijevoz s uslugama dijeljenja bicikala i romobila te pametna parkirališta koja pokazuju slobodna mjesta.*
- *Smart Environment odnosi se na zaštitu prirodnih resursa i minimiziranje negativnog utjecaja gradova na klimu te uključuje, među ostalim, pametne mreže koje optimiziraju potrošnju električne energije, sustave praćenja onečišćenja, daljinsko očitavanje brojila i učinkovito gospodarenje otpadom.*
- *Inteligentno upravljanje (Smart Governance) odnosi se na težnju transparentnoj, otvorenoj i učinkovitoj administraciji, što se može postići, primjerice, digitalizacijom javnih usluga (e-usluge), stvaranjem platformi za javna savjetovanja, osiguravanjem otvorenih javnih podataka (open data) i sustava koji omogućuju stanovnicima jednostavno prijavljivanje problema i komunikaciju s vlastima.*

- *Smart Living* ima za cilj poboljšati kvalitetu života u područjima sigurnosti, zdravlja, kulture i obrazovanja. Ovaj segment uključuje inteligentne sustave videonadzora, tele-skrb za starije, aplikacije koje informiraju o kulturnim događanjima i digitalne alate u školama.
-
- *Smart People* odnosi se na jačanje građanskog odgoja ulaganjem ne samo u tehnologiju, već prije svega u svjesne i aktivne sudionike urbanog života, pripremljene za sudjelovanje i sukreiranje rješenja. Među ciljanim skupinama korisnika urbanog prostora posebnu ulogu imaju mladi..

Glavni cilj uključivanja mladih u procese donošenja odluka jest korištenje njihove jedinstvene perspektive. Odrastajući u digitalnom dobu, mladi donose svjež pogled, nekonvencionalne ideje i prirodnu vještinu korištenja novih tehnologija. Često su upravo mladi prvi korisnici inovativnih rješenja ili javnih usluga u područjima mobilnosti, komunikacije i ekologije. Glas mladih u prostornom planiranju može dovesti do stvaranja funkcionalnijih i atraktivnijih mjesta, poput modernih skateparkova, coworking prostora ili zelenih zona za opuštanje, koje odgovaraju stvarnim potrebama, a ne samo idejama starijih generacija.

Međutim, važnost uključivanja mladih nadilazi inovacije. Uključivanje mladih alatima kao što su gradska vijeća mladih, participativni proračuni i javna savjetovanja temelj je izgradnje zdravog civilnog društva. Sudjelovanjem u lokalnom javnom životu mladi uče principe demokracije, dijaloga, kompromisa i odgovornosti za svoje okruženje. Stječu vrijedne društvene i liderske vještine koje će im koristiti u odrasloj dobi. Grad koji daje glas mladima odgaja svjesne i angažirane građane spremne preuzeti odgovornost za zajednicu u budućnosti.

Drugi ključni aspekt jest društvena dimenzija. Aktivno sudjelovanje u životu grada jača osjećaj pripadnosti i lokalnog identiteta. Mladi koji imaju stvaran utjecaj na svoj kvart ili četvrt osjećaju se kao njegovi su-domaćini. To, pak, učinkovito suzbija marginalizaciju, apatiju i činove vandalizma. Štoviše, gradovi koji mladima nude perspektive razvoja i prilike za samoostvarenje postaju im privlačna mjesta za život, studij i rad. Na taj način aktivacija postaje alat za sprječavanje „odljeva mozгова“, tj. migracije najtalentiranijih u veće metropolitanske centre.

U sažetku, može se pretpostaviti da se mladi kao aktivni sudionici participativnih procesa u gradovima odlikuju obilježjima kao što su:

- • prirodna tehnološka vještina, proizašla iz odrastanja u digitalnom svijetu i intuitivnog razumijevanja novih tehnologija;
- • otvorenost za inovacije i eksperimentiranje te spremnost isprobavanja novog, što se očituje uključivanjem u pametne pilot-programe, npr. nove oblike mikromobilnosti i aplikacije ekonomije dijeljenja (romobili, bicikli);
- • snažan fokus na održivi razvoj, proizašao iz visoke senzibilnosti za pitanja okoliša i klimatskih promjena, zbog čega mladi postaju zagovornici rješenja smart cityja koja promiču zelenu energiju (pametne mreže), smanjenje otpada (pametni spremnici) i održivi prijevoz;
- • očekivanja trenutačnosti i praktičnosti (user-centric mindset), tj. naviknutost na brze, glatke i personalizirane usluge (poput Netflixa ili Spotifyja), što se prenosi na javne usluge i prisiljava gradove da stvaraju intuitivnije, na korisnika usmjerene e-usluge (npr. u javnim uredima) i sustave informiranja u stvarnom vremenu;
- • vladanje mrežnom komunikacijom koje omogućuje trenutačnu mobilizaciju grupa i širenje informacija putem društvenih mreža, što se može koristiti za brzo prikupljanje

mišljenja, promociju inicijativa smart cityja i izgradnju digitalne zajednice oko urbanih projekata;

- • kreativnost u uporabi podataka i prostora povezana s nekonvencionalnim razmišljanjem, povezivanjem digitalnog i fizičkog svijeta te kreativnim korištenjem otvorenih gradskih podataka (npr. izrada karata kvalitete zraka) ili implementiranjem elemenata gamifikacije u javne prostore radi poticanja proekološkog ponašanja;
- • visoki zahtjevi za transparentnošću i jasnoćom javnih i lokalnih politika, što je temelj za istinski pametan i demokratski grad;
- • pragmatizam i na zadatak usmjereno razmišljanje o konkretnim problemima i njihovu brzom rješavanju, mimo birokratskih mentalnih barijera;
- • mentalitet suradnje i sukreiranja u duhu timskog rada i mrežnog dijeljenja znanja, što potiče razvoj participativnih formata koji uključuju zajedničko kreiranje urbanih usluga od nule;
- • dugoročna perspektiva i osjećaj „uloga“ proizašli iz svijesti da će odluke donesene danas oblikovati svijet u kojem će te generacije živjeti desetljećima. To im daje snažnu motivaciju za uključivanje u strateško planiranje grada, osobito u pitanjima koja će odrediti njegovu buduću otpornost na krize (klimatske, društvene, gospodarske).

U sažetku, svjesna i sustavna aktivacija mladih proces je u kojem su koristi obostrane. Mladi dobivaju platformu za razvoj i stvaran utjecaj, a grad dobiva energiju, kreativnost i temelje za izgradnju snažne, demokratske zajednice. Ulaganje u mehanizme sudjelovanja mladih nije trošak, nego najsigurnije ulaganje u dinamičnu, na krize otpornu i jednostavno bolju budućnost svakog urbanog središta.

Dodatni materijali za teorijski dio (proširenje znanja):

1. Projektna dokumentacija, uključujući:

- Dio 1 – Metodologija za kreiranje i izvođenje kolegijski: Participativni pristup razvoju gradova.
- Dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice
- Dio 3 – Smjernice i preporuke politika za lokalne/regionalne vlasti: Kako raditi s građanima.
- Prilog – studije slučaja

2. Web-stranice o razvoju smart cityja i uključivanju mladih:

- UN-Habitat for Youth – www.unhabitat.org/youth
- Smart Cities Council – www.smartcitiescouncil.com
- Cities Today – www.cities-today.com
- Child in the City Foundation – www.childinthecity.org

3. Akademski članci:

- Masucci, M., Pearsall, H., & Wiig, A. (2021). The smart city conundrum for social justice: Youth perspectives on digital technologies and urban transformations. In *Smart Spaces and Places* (pp. 145–153). Routledge.
- Marchesani, F., Masciarelli, F., & Doan, H. Q. (2022). Innovation in cities a driving force for knowledge flows: Exploring the relationship between high-tech firms, student mobility, and the role of youth entrepreneurship. *Cities*, 130, 103852.
- Wawer, M., Grzesiuk, K., & Jegorow, D. (2022). Smart mobility in a Smart City in the context of Generation Z sustainability, use of ICT, and participation. *Energies*, 15(13), 4651.

II. Sesija pitanja i odgovora (15 minuta)

Predavač ulazi u raspravu sa sudionicima kako bi osigurao razumijevanje prezentiranog sadržaja te ih potiče da postavljaju pitanja i dijele vlastita mišljenja i iskustva u vezi s primjerima povezanim s implementacijom koncepta smart cityja u gradovima i uključivanjem mladih u njihov razvoj.

III. Vježba (75 minuta)

Aktivno promatranje kao metoda dijagnosticiranja potreba mladih u gradovima

Uvod u vježbu (tekstualni materijal za potporu predavaču, 15 minuta)

Promatranje je sustavno i izravno praćenje ljudskog ponašanja, društvenih interakcija ili procesa u njihovu prirodnom okruženju. Provođenje promatranja zahtijeva identificiranje konkretnog objekta, osobe ili fenomena koji namjeravamo promatrati u određeno vrijeme i na određenom mjestu, a zatim sustavno bilježenje opažanja u posebnom obrascu za promatranje. Pri uporabi metode promatranja mogu se koristiti različite istraživačke tehnike:

- *vanjsko (neparticipativno) promatranje: istraživač je prisutan u skupini promatranih osoba, ali ne sudjeluje u njihovim aktivnostima, već detaljno bilježi njihova ponašanja i detalje;*
- *participativno promatranje: istraživač ulazi u promatrano društveno okruženje, uspostavlja izravne odnose s ispitanicima i sudjeluje u promatranim situacijama, ponekad ih čak i provocira kako bi bolje razumio smisao ponašanja ispitanika.*

Dobro provedeno promatranje zahtijeva:

- *uvid, tj. traženje odnosa i međuovisnosti između promatranih pojava;*
- *iscrpnost, tj. uzimanje u obzir svih aspekata i detalja određene pojave, što značajno utječe na rezultate;*
- *objektivnost, tj. potpunu nepristranost promatrača, bez prethodnog osobnog iskustva ili subjektivnog stava prema predmetu ili fenomenu koji se proučava.*

U kontekstu promatranja mladih naglasak na objektivnosti iznimno je važan jer uči kritičkom mišljenju, svjesnosti mogućih pristranosti i etičkim istraživačkim praksama, što su temeljne građanske kompetencije. Polaznici uče dokumentirati činjenice, a ne interpretacije, te prepoznati vlastite prosudbe, što izravno pridonosi njihovom razvoju kao odgovornih građana sposobnih donositi zaključke na temelju dokaza.

Alati koji se koriste u promatranju su obrasci za bilježenje promatranja i, često, promatračke (istraživačke) šetnje, koje omogućuju bolje strukturiranje promatranja, npr. usmjeravanje na određene lokacije, doba dana ili interakcije s odabranim ciljanim skupinama.

Istraživačka šetnja, odnosno promatračka šetnja, istraživačka je metoda koja uključuje namjerno i sustavno kretanje kroz određeni prostor radi prikupljanja podataka o njegovu funkcioniranju, fizičkim obilježjima te ponašanju i interakcijama ljudi u njemu. Ovaj alat omogućuje istraživaču da se „uroní “ u proučavano okruženje i razumije ga iz perspektive neposrednog iskustva, a ne samo analizom statističkih podataka ili karata.

Temelj istraživačke šetnje jest aktivno, pažljivo promatranje. Istraživač nije pasivni prolaznik, već analitičar koji na terenu traži odgovore na prethodno postavljena istraživačka pitanja. Prije izlaska na teren istraživač definira cilj istraživanja (npr. kako studenti koriste park pokraj sveučilišta), mapira rutu šetnje i priprema alate za dokumentaciju – najčešće bilježnicu, kameru, diktafon, a ponekad i obrazac za bilježenje opažanja. Tijekom šetnje istraživač obraća pozornost na brojne aspekte, poput fizičkih obilježja prostora, aktivnosti ljudi, tragova i načina korištenja prostora, atmosfere i osjetila, npr. buke, mirisa, osjećaja sigurnosti, općeg raspoloženja na određenom mjestu

itd. Sva opažanja bilježe se, fotografiraju ili snimaju u hodu. Važno je da dokumentacija bude što detaljnija, jer to omogućuje kasniju dubinsku analizu prikupljenog materijala.

Grupni rad – istraživačka šetnja po lokaciji ili njezinoj okolini (60 minuta)

Zadaće predavača:

1. Sa sudionicima raspraviti format istraživačke šetnje koristeći materijal dostupan u projektnoj dokumentaciji (dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice) te objasniti pravila provedbe promatranja.
2. Sudionicima predstaviti specifičnosti procesa aktivnog promatranja tijekom šetnje:
 - gdje se provodi promatranje;
 - koga treba promatrati;
 - na što obratiti pozornost;
 - o čemu se može razgovarati s promatranim osobama.
3. Sudionicima predstaviti temu istraživačke šetnje.
4. Kontinuirana konzultacija o zadatku koji tim provodi

Zadaće članova tima:

1. Podjela uloga unutar tima (moderator, zapisničar, fotograf, promatrači, anketari itd.).
2. Rasprava o temi radionice.
3. Provedba promatranja u obliku istraživačke šetnje.
4. Priprema za prezentaciju zaključaka iz promatranja.

Primjer projekta koji može biti predmet promatračke šetnje.

Održivi akademski prostor¹

*Ova se šetnja usredotočuje na stup **Smart Environment**. Zadaća grupe jest promatrati koliko „inteligentno“ sveučilište upravlja resursima kao što su otpad, voda i energija u akademskom prostoru. Cilj je identificirati neučinkovitosti i predložiti konkretna, često tehnološka poboljšanja, uz promatranje ponašanja studenata i osoblja sveučilišta u vezi s proizvodnjom otpada te potrošnjom vode i energije. Zadaća grupe je i prikupiti mišljenja dionika koji koriste akademski prostor o toj temi. Za izvršenje zadatka tim se može podijeliti u nekoliko manjih skupina kako bi analizirao, među ostalim:*

Gdje se nalaze spremnici za razvrstavanje otpada? Jesu li jasno označeni? Jesu li spremnici često prepuni ili prazni?

Postoje li izvori pitke vode u kampusu koji bi mogli smanjiti potrošnju plastike?

Kakva se rasvjeta koristi u hodnicima i vani? Ostavlja li se svjetlo upaljeno u praznim prostorijama ili tijekom dana? Mogu li se vidjeti solarni paneli, senzori pokreta za upravljanje rasvjetom ili drugi elementi pametne mreže?

IV. Prezentacija rezultata vježbe od strane grupe (30 minuta)

Grupa predstavlja i komentira rezultate istraživačke šetnje, među ostalim koristeći fotografije, snimke i bilješke. Nakon prezentacije slijedi rasprava o ciljnom održivom akademskom prostoru, uzimajući u obzir rezultate promatranja. Ne uzimaju se u obzir samo rezultati promatračke šetnje, već i sam tijek šetnje, jednako sudjelovanje svakog studenta u prezentaciji i uporaba različitih oblika

¹ The exercise can also apply to a well-balanced school environment.

promatranja. Predavač sudionicima postavlja dodatna pitanja radi provjere znanja stečenog tijekom nastave.

V. Assessment of the group's work by the course instructor (15 minutes)

The lecturer should assess the work of the participants of the observation walk using the following criteria:

- the quality of the observation and the aspects of the observed problem that were taken into account;
- observation tools and methods used during the walk, e.g. photos, recordings, interviews, etc.
- the involvement of individual team members.

Each team receives verbal feedback from the instructor.

VI. Summary (15 minutes)

Main conclusions from the class (text material to support the instructor)

Contemporary cities are subject to constant social, technological and climatic changes, but they also focus on sustainable development based on the potential of all residents, among whom young people are becoming a particularly important group. As future long-term users of urban space, young people should have a real say in how it is shaped. Engaging young people is no longer seen as a marginal gesture, but as a strategic investment in the present and future of the city, aimed at creating a space that meets their needs and encourages them to stay.

An innovative approach to urban development is the concept of the smart city. It uses modern information and communication technologies (ICT) and the Internet of Things (IoT) to improve quality of life, increase the efficiency of municipal services and ensure sustainable development. The foundation of a smart city is the integration and analysis of real-time data collected from a network of sensors and cameras. Processed by advanced systems, including artificial intelligence, this data allows for resource optimisation and better decision-making.

Young people stand out as participants in participatory processes due to a number of characteristics, such as natural technological proficiency, openness to experimentation, creativity and a user-centric mindset, which drive innovation. A strong focus on sustainable development and high expectations for transparency from authorities make them advocates for responsible urban policy. At the same time, they are characterised by pragmatism, a cooperative mindset and a long-term perspective, stemming from the awareness that they will be living with the consequences of today's decisions.

To study these phenomena and needs, research methods such as observation are used. This involves systematic monitoring of behaviour in a natural environment and can take the form of external observation (the observer does not participate in the activities) or participatory observation (the researcher interacts with the group being studied). Key to its success are insight, thoroughness and objectivity, i.e. impartiality and the avoidance of subjective judgements. In the context of young people, learning objective observation is a valuable lesson in critical thinking and a foundation for the development of civic competences.

A special observation tool is the research walk. This is a deliberate, structured passage through a specific space in order to collect data on its functioning, physical characteristics and human interactions. Equipped with documentation tools, the researcher actively analyses the environment in terms of predefined questions, paying attention to details, atmosphere and signs of use. This method allows for "immersion" in the environment under study and understanding it from the perspective of direct experience.

Systemic youth activation, based on understanding their unique characteristics and needs (e.g. through observation methods), is a mutually beneficial process. The city gains energy and innovation, while young people gain a platform for development and real influence, which is the surest investment in a dynamic and crisis-resistant future for any urban centre.

Tema:***Izgradnja otpornosti grada na krize uz uključivanje lokalne zajednice*****Opći cilj tečaja:**

Sudionicima predstaviti prirodu kriznih situacija koje mogu zahvatiti gradove te načela izgradnje urbane otpornosti u ključnim područjima gradskog života, kao i razviti vještine i stavove povezane s korištenjem metode „brainstorminga” za stvaranje rješenja koja jačaju otpornost gradova.

Sadržaj tečaja:

1. Uvod u temu kriznih situacija u gradovima.
2. Pregled pitanja urbane otpornosti.
3. Uloga lokalne zajednice u izgradnji urbane otpornosti.
4. Brainstorming kao alat za generiranje ideja za izgradnju urbane otpornosti kroz uključivanje mladih ljudi.

Ukupno trajanje tečaja:

180 minuta, uključujući: teorijski dio – 60 minuta i praktični dio – 120 minuta.

Ishodi učenja ostvareni tijekom nastave:

Područja učenja	Ishodi učenja	Način provjere ostvarenih ishoda učenja
Znanja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Student ima osnovna znanja o kriznim situacijama u gradovima. 2. Student razumije načela izgradnje urbane otpornosti te područja djelovanja grada u kojima se ona može razvijati. 3. Student poznaje načela brainstorminga kao alata za generiranje ideja za izgradnju urbane otpornosti kroz uključivanje mladih ljudi. 	Rasprava tijekom nastave, uključujući nakon teorijskog dijela i u sklopu završnog sažetka.
Vještine i stavovi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Student je sposoban prepoznati primjere kriznih situacija koje mogu utjecati na grad u kojem živi. 2. Student je sposoban prepoznati primjere aktivnosti koje doprinose izgradnji urbane otpornosti. 3. Student je sposoban provesti brainstorming prema koracima prikazanim u Tablici 1, na teme povezane s izgradnjom urbane otpornosti. 	Vrednovanje prezentacija izrađenih u timovima u sklopu vježbi.

Plan nastave

I. Uvod u temu (45 minuta)

Dobrodošlica sudionicima:

Predstavljanje ciljeva i plana nastave..

Teorijski uvod u sat (tekstualni materijal za nastavnika)

Više od polovice svjetskog stanovništva živi u urbanim područjima, a predviđa se da će do 2050. godine taj udio porasti na gotovo 70%. Gradovi su središta inovacija, kulture, gospodarskog rasta i društvenog razvoja. Istodobno, ta koncentracija ljudi, infrastrukture, potencijala i resursa čini ih iznimno ranjivima na različite vrste kriza, poput globalne pandemije COVID-19, koja je paralizirala javni život i gospodarstvo. U nekim dijelovima svijeta gradovi postaju i poprišta terorističkih napada ili oružanih sukoba koji narušavaju stabilnost života stanovnika i smanjuju osjećaj sigurnosti.

U tom kontekstu, urbana otpornost postaje ključni pojam za budućnost urbanog razvoja, upravljanja gradovima i društvenog života.

Urbana otpornost označava sposobnost grada – uključujući njegove stanovnike, institucije, poduzeća i infrastrukturne sustave – da preživi, prilagodi se i razvija suočen s različitim dugotrajnim pritiscima i iznenadnim šokovima, uključujući prirodne katastrofe i izvanredna stanja poput nestanka električne energije. Važno je ne poistovjećivati otpornost s pukim preživljavanjem. Grad koji je samo izdržljiv može podnijeti katastrofu, ali teško se vraća u normalno stanje nakon nje. Otporan grad ne samo da može apsorbirati udar i brzo obnoviti svoje osnovne funkcije, nego i naučiti iz krize te se transformirati na način koji ga čini snažnijim i bolje pripremljenim za buduće izazove. Urbana otpornost je stoga dinamičan proces koji objedinjuje elemente apsorpcije, prilagodbe i transformacije.

Prijetnje gradovima mogu se podijeliti u dvije glavne kategorije:

a) Iznenadni šokovi – nasilni, neočekivani događaji velikih razmjera, kao što su:

- pandemije i epidemije: kao što je pokazala pandemija COVID-19, zdravstvena kriza može dovesti do zatvaranja društva, preopterećenja zdravstvenog sustava i duboke gospodarske recesije;*
- oružani sukobi i teroristički napadi: uzrokuju izravna razaranja te prijetnje ljudskim životima i zdravlju;*
- izbjegličke krize i društvene traume: brojni su europski gradovi posredno iskusili ovaj izazov, suočeni sa zadaćom prihvata milijuna izbjeglica, primjerice iz Ukrajine;*
- prirodne katastrofe: bujične poplave, uragani, potresi i ekstremni toplinski valovi;*
- tehnološki kvarovi: masovni nestanci električne energije (blackouti), kvarovi u sustavu opskrbe vodom ili kibernetički napadi na ključnu infrastrukturu (npr. sustave upravljanja prometom ili bankarstvo).*

b) Kronični pritisci – spori, dugotrajni procesi koji iznutra slabe gradove i čine ih osjetljivijima na iznenadne šokove, uključujući:

- klimatske promjene: postupno povećanje prosječnih temperatura, sve češće suše i nestašice vode;*
- društveni problemi: visoka razina društvene nejednakosti, nezaposlenost, starenje stanovništva, manjak stambenog prostora;*

- *degradacija okoliša: zagađenje zraka, nestašica vode, gubitak biološke raznolikosti;*
- *gospodarska nestabilnost: ovisnost o jednom gospodarskom sektoru, nestabilni opskrbeni lanci.*

Pandemija COVID-19 bila je šok, no gradovi s izraženim kroničnim napetostima (npr. s nedovoljno financiranim zdravstvenim sustavima i velikim nejednakostima u pristupu skrbi) suočili su se s njom znatno teže.

Izgradnja otpornosti nije zadatak jednog odjela gradske uprave. To je proces koji zahtijeva holistički pristup i suradnju na više razina, kao što su:

- *Infrastruktura i okoliš – ulaganja u tzv. zelenu i plavu infrastrukturu (parkove, zelene krovove, kišne vrtove, retencijske bazene) pomažu u upravljanju oborinskim vodama i ublažavanju učinka urbanog toplinskog otoka. Redundantnost ključnih sustava osigurava pričuvne izvore električne energije i vode te alternativne prometne rute, dok bi zgrade trebale biti projektirane tako da se mogu prilagoditi promjenjivim uvjetima.*
- *Gospodarstvo i opskrbeni lanci – diverzifikacija gospodarstva i smanjenje ovisnosti o jednoj industriji ključno je za otpornost, jer pretjerana povezanost s globalnim lancima opskrbe stvara ranjivost. Važno je jačati lokalno poduzetništvo, poticati lokalnu proizvodnju hrane (npr. kroz urbanu poljoprivredu) i skraćivati opskrben lance kako bi se povećala gospodarska sigurnost grada.*
- *Upravljanje i planiranje – potrebno je razvijati fleksibilne i prilagodljive planove upravljanja krizama, usklađene s prirodom mogućih prijetnji, uključujući sustave ranog upozoravanja, redovite vježbe i simulacije kriza, te korištenje analize podataka (big data) za praćenje prijetnji i modeliranje njihovih učinaka.*
- *Društvena kohezija – izgradnja povjerenja među stanovnicima te između građana i vlasti, razvoj suradnje na lokalnoj razini i jačanje osjećaja zajedništva značajno povećavaju sposobnost učinkovitog odgovora na krize. Ključno je osigurati jednak pristup osnovnim uslugama (zdravstvenoj skrbi, obrazovanju, socijalnoj podršci) za sve skupine, uključujući i najugroženije.*

Lokalna zajednica ima nezamjenjivu ulogu u izgradnji otpornosti gradova. Strategije djelovanja i infrastrukturna ulaganja svakako su važna, ali istinska otpornost rađa se na razini ulice, kvarta i susjedstva. Lokalna zajednica nije pasivni primatelj pomoći, već aktivan sudionik u procesu izgradnje otpornosti – njezina uloga ne može se dovoljno naglasiti.

U nastavku su navedena tematska područja u kojima je osobito važna uključenost stanovnika:

a) Lokalno znanje i brza reakcija – stanovnici najbolje poznaju svoje okruženje, znaju tko treba pomoć i gdje se nalaze slabe točke lokalne infrastrukture. U prvim satima nakon izbijanja krize, prije dolaska organiziranih službi, presudnu ulogu često ima upravo međususjedska pomoć.

b) Inicijative „odozdo” (građanske inicijative) – pandemija COVID-19 bila je najbolji primjer kako spontana djelovanja, poput šivanja maski, obavljanja kupovine za starije osobe, organiziranja donacija za medicinsko osoblje ili stvaranja internetskih grupa podrške, pokazuju ogromnu snagu društvenog kapitala. Slično tome, tijekom izbjegličke krize nakon invazije na Ukrajinu, upravo su građani i lokalne udruge u mnogim zemljama činili prvu liniju pomoći.

c) Izgradnja društvenog kapitala – aktivnosti poput vođenja zajedničkih vrtova, organiziranja susjedskih proslava ili stvaranja lokalnih centara aktivnosti jačaju međuljudske veze i povjerenje. Te veze postaju prirodna mreža sigurnosti u kriznim vremenima.

Zadatak je gradskih vlasti da podupiru i olakšavaju takve inicijative odozdo, primjerice putem mikrograntova, stavljanjem javnih prostora na raspolaganje te stvaranjem platformi za komunikaciju između stanovnika i gradske uprave.

Mladi ljudi imaju ogromnu snagu u izgradnji otpornih gradova i mogu se uključiti u te aktivnosti na brojne načine. Kako bi bili korisni u tom procesu, mladi bi trebali početi s edukacijom. Važno je upoznati se s lokalnim prijetnjama, poput klimatskih promjena ili rizika od poplava, te dijeliti provjerene informacije na društvenim mrežama. Učenici i studenti mogu se uključiti i kroz volontiranje, primjerice u humanitarnim organizacijama, skloništima ili tijekom ekoloških akcija poput sadnje stabala i čišćenja parkova. Mladi također imaju odgovornost brinuti o svojoj zajednici – pomagati starijim susjedima pri kupnji ili korištenju tehnologije, organizirati lokalne prikupljačke akcije te graditi međuljudske veze koje su neprocjenjive u kriznim situacijama. Mladi trebaju biti glas svoje generacije, što se može ostvariti uključivanjem u savjete mladih pri gradovima, sudjelovanjem u javnim konzultacijama te sukreiranjem rješenja koja grad čine zelenijim i sigurnijim za sve stanovnike. Svaka inicijativa, bez obzira na to koliko mala bila, doprinosi otpornosti grada i izgradnji bolje budućnosti.

Dopunski materijali za teorijski dio (za produblјivanje znanja):

1. Projektna dokumentacija, uključujući:

Dio 1 – Metodologija za izradu i izvođenje kolegija: Participativni pristup razvoju grada

Dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice

Dio 3 – Smjernice i političke preporuke za lokalne/regionalne vlasti na temu: Kako surađivati s građanima

Prilog – Studije slučajastudies

2. Internetske stranice o temi izgradnje urbane otpornosti i uključivanja mladih u te aktivnosti:

weADAPT (Stockholm Environment Institute)
<https://weadapt.org/knowledge-base/cities-and-climate-change/factsheet-for-young-people-urban-development-and-city-resilience/>

UN-Habitat for Urban Resilience:

<https://urbanresiliencehub.org/>

C40 Cities Climate Action Network – Youth Engagement

<https://www.c40.org/what-we-do/building-a-movement/youth-engagement/>

Resilient Cities Network

<https://resilientcitiesnetwork.org/category/publications/>

3. Znanstveni članci:

Strzelecka, Elżbieta. "Concept of resilience and development of small towns and rural areas." Regional Barometer. Analyses and Forecasts 16.3 (2018): 121-130.

Stumpp, E. M. (2013). New in town? On resilience and "Resilient Cities". Cities, 32, 164-166.

Mehmood, A. (2016). Of resilient places: planning for urban resilience. European planning studies, 24(2), 407-419.

II. Sesija pitanja i odgovora (15 minuta)

Nastavnik vodi raspravu sa sudionicima kako bi se osiguralo da su razumjeli predstavljeni sadržaj te ih potiče da postavljaju pitanja i dijele svoja mišljenja i iskustva u vezi s primjerima uključivanja nevladinih organizacija u proces društvene participacije.

III. Vježba (60 minuta)

Generiranje ideja za izgradnju urbane otpornosti kroz uključivanje mladih

Uvod u vježbu (tekstualni materijal za nastavnika, 15 minuta)

Svaki dan krećete se gradom – idete u školu ili na fakultet, sastajete se s prijateljima, koristite javni prijevoz. Sigurno imate svoje mišljenje o tome što u gradu dobro funkcionira, a što bi trebalo promijeniti. Ali kako ta svakodnevna opažanja pretvoriti u stvarne, inovativne ideje? Jedan od najučinkovitijih alata za to je brainstorming. To nije samo rasprava, već kreativna grupna tehnika usmjerena na generiranje što većeg broja ideja u kratkom vremenu..

Prilikom pripreme uspješne brainstorming sesije potrebno je uzeti u obzir četiri temeljna načela koja osiguravaju siguran prostor za kreativnost. Ona su prikazana u nastavku:

- a) Bez kritike i osuđivanja: u fazi generiranja ideja svaka je sugestija vrijedna razmatranja. Svaka ideja, čak i ona naizgled najapsurdnija, dobrodošla je. Osuđivanje guši kreativnost i obeshrabruje druge da dijele svoje prijedloge.*
- b) Količina ispred kvalitete (barem na početku!): cilj je prikupiti što je moguće duži popis ideja. U ovoj fazi nije potrebno razmišljati o tome je li nešto realno ili izvedivo – analiza dolazi kasnije. Što je više ideja, to je veća šansa da se pronađe ona najbolja.*
- c) Razmišljanje izvan okvira: potaknite smjele, pretjerane pa čak i humoristične ideje. Ponekad upravo najluđa zamisao dovede do revolucionarnog rješenja.*
- d) Nadogradnja tuđih ideja: brainstorming zahtijeva pažljivo slušanje drugih. Ako vas nečija ideja inspirira – nadogradite je! Na taj se način gradi suradnja i dolazi do još boljih koncepata.*

Koraci za provođenje brainstorming sesije prikazani su u tablici u nastavku:

Tablica 1. Koraci u provođenju brainstorming sesije

Br	Naziv koraka	Opis
1	Priprema i cilj	Prije nego što pozovete grupu, precizno formulirajte problem kao otvoreno pitanje, npr. „Kako možemo revitalizirati naš studentski klub kako bismo privukli više ljudi?“ Pripremite prostor – veliku ploču ili prazni zid, samoljepljive papiriće i markere za sve sudionike. Pobrinite se da grupa sudionika bude raznolika.
2	Uvod i pravila	Započnite kratkom vježbom za opuštanje i predstavite svrhu sastanka te pravila: Nema kritike – sve su ideje dobre. Količina, a ne kvaliteta – generiramo što više koncepata. Lude ideje – razmišljamo izvan okvira. Kombiniraj i nadograđuj – nadovezuj se na tuđe ideje. Zadatak moderatora je osigurati da se ova pravila poštuju tijekom cijele brainstorming sesije.
3	Generiranje ideja	Određite vremensko ograničenje (npr. 15–25 minuta). Potaknite sudionike da napišu po jednu ideju na list papira i zalijepe je na ploču. Održavajte pozitivnu energiju i podsjetite sudionike na pravila ako se rasprava previše rasplamsa.
4	Sinteza i grupiranje	Nakon isteka vremena, zajedno naglas pročitajte sve ideje. Zamolite grupu da ih podijeli u tematske skupine (npr. „Dogadjanja“, „Oprema“, „Promocija“). Pomozite im da imenuju te kategorije. Ovo je ključan trenutak za otkrivanje obrazaca i glavnih potreba.
5	Prioriteti i akcija	Dajte sudionicima glasove (npr. tri naljepnice) koje mogu dodijeliti najvažnijim ili najrealnijim idejama. Nakon glasanja, raspravite o 1–3 najviše ocijenjena koncepta.

		Završite sesiju pitanjem: „Koji je naš prvi mali korak prema provedbi ove ideje i tko će ga poduzeti?” – pretvorite energiju sastanka u sjeme stvarne akcije.
--	--	---

Izvor: vlastita obrada

Rad u grupama – brainstorming za generiranje ideja o izgradnji urbane otpornosti kroz uključivanje mladih (45 minuta)

Zadaci voditelja:

1. Razgovarati sa sudionicima o scenariju brainstorminga kao aktivnosti za generiranje ideja o izgradnji urbane otpornosti kroz uključivanje mladih, koristeći materijale dostupne u projektnoj dokumentaciji (*dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice*).
2. Predstaviti sudionicima specifičnosti procesa brainstorminga:
 - definiranje teme brainstorming sesije,
 - odabir moderatora brainstorminga,
 - formiranje grupe sudionika brainstorminga.
3. Podijeliti sudionike u najmanje tri tima.
4. Tijekom rada timova pružati kontinuirane konzultacije o zadacima koje timovi provode.

Zadaci sudionika u pojedinim timovima:

1. Podjela uloga unutar timova (**moderator, sudionici**).
2. Provođenje brainstorming sesije.
3. Priprema za prezentaciju rezultata brainstorminga.
4. Sudjelovanje u raspravi o rezultatima brainstorming sesije.

Primjeri tema za brainstorming:

1. Zelena transformacija našeg kvarta: Kako možemo „ozeleniti” prostor oko naše škole/fakulteta kako bismo se zaštitili od toplinskih valova i obilnih kiša?
2. Međugeneracijski most: Kako možemo iskoristiti energiju i digitalne vještine mladih za podršku starijim osobama u našem susjedstvu tijekom krize?
3. Drugi život stvari: Kako možemo organizirati sustav na našem fakultetu ili u školi koji smanjuje otpad (hrane, odjeće, predmeta) i potiče lokalnu razmjenu??

IV. Prezentacija rezultata timova koji su provodili vježbu (30 minuta)

Svaki tim predstavlja i objašnjava kako je provedena njihova brainstorming sesija te koji su njezini rezultati. Zatim sudionici predstavljaju rezultate brainstorminga, odnosno ideje koje su generirale pojedine grupe, te raspravljaju o mogućnostima njihove provedbe (koraci 4 i 5 u Tablici 1), kao i o samom procesu brainstorminga. Nakon svake prezentacije, ostali sudionici i nastavnik mogu postavljati pitanja kako bi bolje razumjeli rezultate rada svakog tima. Nastavnik postavlja dodatna pitanja sudionicima radi provjere znanja stečenog tijekom nastave.

V. Vrednovanje timskog rada od strane nastavnika (15 minuta)

Nastavnik treba ocijeniti prezentacije sudionika prema sljedećim kriterijima:

- procjena procesa brainstorminga,
- kvaliteta i način prezentacije generiranih ideja vezanih uz urbanu otpornost,
- uključenost pojedinih članova tima.

Svaki tim dobiva usmenu povratnu informaciju od nastavnika.

VI. Sažetak (15 minuta)

Glavni zaključci iz nastave (tekstualni materijal za nastavnika)

Suvremeni gradovi su središta inovacija, ali istodobno i prostori iznimno izloženi krizama. Pandemija COVID-19, oružani sukobi i prirodne katastrofe ukazali su na potrebu izgradnje urbane otpornosti – sposobnosti cjelokupnog urbanog sustava (stanovnika, institucija, infrastrukture) da preživi, prilagodi se i razvija suočen s prijetnjama. Otpornost je više od pukog opstanka – to je dinamičan proces apsorpcije šokova, brze obnove i transformacije radi bolje pripreme za budućnost.

Prijetnje gradovima mogu se svrstati u dvije kategorije. Prvu čine iznenadni šokovi, nasilni događaji poput pandemija, oružanih sukoba, prirodnih katastrofa (poplave, toplinski valovi) ili tehnoloških kvarova (nestanci struje, kibernetički napadi). Drugu kategoriju čine kronične napetosti – dugotrajni procesi koji iznutra slabe grad, poput klimatskih promjena, društvenih nejednakosti, degradacije okoliša i gospodarske nestabilnosti. Ovi spori stresori čine gradove ranjivijima na iznenadne šokove.

Izgradnja otpornosti zahtijeva integrirano djelovanje u više područja: infrastrukturi i okolišu, gospodarstvu, upravljanju i planiranju te društvenoj koheziji. Temelj otpornosti čini aktivno sudjelovanje lokalne zajednice, koja nije pasivni primatelj pomoći, nego ključni akter. Njezina se snaga ogleda u lokalnom znanju, sposobnosti brze i susjedske reakcije te u inicijativama odozdo, što se jasno pokazalo tijekom pandemije i izbjegličke krize.

Mladi imaju osobito važnu ulogu jer se mogu uključiti kroz edukaciju o lokalnim rizicima, volontiranje, izravnu pomoć u susjedstvu (npr. pomoć starijima) te aktivno sudjelovanje u javnom životu, primjerice u savjetima mladih.

Brainstorming je praktičan alat za uključivanje mladih u proces generiranja ideja. Njegov je cilj osmisliti što više rješenja za određeni problem. Ključna načela su: bez kritike, fokus na količinu, a ne kvalitetu ideja (u prvoj fazi), otvorenost prema nekonvencionalnim konceptima te nadogradnja tuđih ideja. Proces se sastoji od koraka koji omogućuju da se kreativna energija pretvori u sjeme stvarnih promjena u gradu.

Tema:

Revitalizacija – obnova degradiranih i napuštenih urbanih područja kroz participativni pristup

Opći cilj tečaja:

Predstaviti sudionicima ulogu i značaj procesa revitalizacije u obnovi degradiranih, rubnih, krizom pogođenih i napuštenih područja, razviti vještine i stavove povezane s korištenjem prototipiranja u projektima revitalizacije koji se odnose na određene prostore i namijenjeni su određenim korisnicima, te produbiti znanje o društvenoj participaciji u revitalizaciji.

Sadržaj tečaja:

1. Uvod u temu degradiranih područja.
2. Značaj procesa revitalizacije za razvoj urbanih zajednica.
3. Prototipiranje projekata revitalizacije u odnosu na prostor i korisnike.
4. Produblivanje znanja o društvenoj participaciji u revitalizaciji

Ukupno trajanje tečaja:

180 minuta, uključujući: teorijski dio – 60 minuta i praktični dio – 120 minuta

Ishodi učenja ostvareni tijekom tečaja:

Područja učenja	Ishodi učenja	Način provjere ostvarenih ishoda učenja
Znanja	1. Student ima osnovna znanja o degradiranim područjima i procesu revitalizacije.	Rasprava tijekom nastave, uključujući nakon teorijskog dijela i u sklopu završnog sažetka.
	2. Student razumije važnost sudjelovanja zajednice u pripremi i provedbi projekata revitalizacije.	
	3. Student poznaje načela prototipiranja kao metode društvene participacije.	
Vještine i stavovi	1. Student je sposoban prepoznati primjere problema s kojima se može suočiti degradirano područje.	Vrednovanje prezentacija izrađenih u timovima u sklopu vježbi.
	2. Student je sposoban prepoznati koristi građanskog angažmana u procesu revitalizacije.	
	3. Student je sposoban razviti jednostavan prototip (npr. malu arhitektonsku strukturu) povezanu s procesom revitalizacije određenog područja.	

Plan nastave

I. Uvod u temu (45 minuta)

Pozdrav sudionicima:

Predstavljanje ciljeva i plana nastave.

Teorijski uvod u sat (tekstualni materijal za nastavnika)

Revitalizacija je višedimenzionalan proces obnove javnog prostora kao odgovor na njegovu postupnu društvenu, gospodarsku, prostornu i okolišnu degradaciju te na krizu koja iz toga proizlazi. Područja na kojima se najviše problema akumulira nazivaju se degradirana područja. Degradirano područje je mjesto u krizi koje je izgubilo svoj nekadašnji potencijal i energiju – ne samo zbog zapuštenih zgrada ili oštećenih prometnica, nego i zbog problema koji pogađaju stanovnike, poput nezaposlenosti, siromaštva i kriminala. Stanovnici se često osjećaju isključenima i bez perspektive, a suočavaju se i s dodatnim izazovima, poput zatvaranja poduzeća i gubitka radnih mjesta, nedostatka javnih prostora za rekreaciju i druženje te prometne izoliranosti. Degradirano područje najčešće je neprivlačno i nefunkcionalno, s oronulim zgradama (uključujući stambene objekte) i infrastrukturom koja zahtijeva hitne popravke (npr. opskrba vodom, grijanje). Često je riječ i o zagađenim prostorima, primjerice kao posljedici nekadašnjih industrijskih aktivnosti, uz nedostatak zelenila.

S druge strane, degradirana područja nisu samo „siromašne četvrti”, već često i mjesta s ogromnim neiskorištenim potencijalom – povijesne tvornice, stare stambene zgrade ili zapuštene zelene površine. Proces njihove obnove, koji nazivamo revitalizacijom, predstavlja priliku za stvaranje izvrsnih prostora za život, rad i slobodno vrijeme. Razumijevanje pojma degradacije prvi je korak prema svjesnom sudjelovanju u promjenama vlastitog okruženja na bolje.

Revitalizacija ima za cilj izvlačenje takvog područja iz krize. Aktivnosti su prvenstveno usmjerene na ljude i rješavanje društvenih problema, poput nezaposlenosti i nedostatka sigurnosti. Istodobno se prostor obnavlja – zgrade se obnavljaju, stvaraju se parkovi i dječja igrališta, a napuštene tvornice dobivaju nove funkcije (npr. stanove – lofte, kulturne centre).

Ključ uspjeha leži u suradnji između stanovnika, lokalnih vlasti i investitora. Zahvaljujući revitalizaciji, nekada zapuštena i nesigurna mjesta postaju privlačni i živi dijelovi grada u kojima ljudi žele živjeti, raditi i provoditi slobodno vrijeme. Cilj nije samo obnova zidova, već vraćanje života u prostor.

Dugoročno, revitalizacija bi trebala doprinijeti poboljšanju uvjeta za gospodarski razvoj (npr. otvaranje novih radnih mjesta), poboljšanju dostupnosti javne infrastrukture (npr. mreže javnog prijevoza, cesta i parkirališta) te unaprjeđenju okoliša (npr. smanjenju tzv. niskih emisija i uklanjanju ilegalnih odlagališta otpada).

Revitalizacija gradova i odmak od isključivo investicijskih projekata u korist zajedničkog djelovanja s građanima i za građane predstavljaju ključne aspekte suvremenog, sveobuhvatnog pristupa revitalizaciji. Intenzitet i priroda problema koji zahtijevaju intervenciju razlikuju se od grada do grada, kao i uzroci i posljedice kriza koje ih pogađaju.

U procesu revitalizacije osobitu važnost ima otvoren dijalog s lokalnom zajednicom i svim drugim dionicima, poput investitora. To zahtijeva stvaranje atmosfere povjerenja i suradnje, kako u fazi planiranja, tako i tijekom provedbe projekata. Ključno je prepoznati potrebe i očekivanja stanovnika u pogledu promjena, kao i probleme te načine njihova rješavanja, u koje bi trebala biti uključena cijela lokalna zajednica.

Glavni dionici procesa revitalizacije su:

- stanovnici degradiranog područja koje prolazi kroz revitalizaciju, kao i osobe koje na to područje dolaze radi obrazovanja, posla, rekreacije ili kupovine;
- vlasnici i korisnici nekretnina smještenih na području revitalizacije;
- subjekti koji provode gospodarske i društvene aktivnosti na tom području, uključujući poduzeća, nevladine organizacije i neformalne građanske inicijative;
- jedinice lokalne samouprave i njima povezani subjekti;
- javne institucije;
- svi ostali korisnici određenog prostora ili oni koji utječu na njegovo korištenje.

Dobro vođena revitalizacija osigurava sveobuhvatan i integriran pristup rješavanju lokalnih problema. To je kontinuiran proces koji obuhvaća projekte različitih razmjera i ciljeva, provodi širu viziju obnove prostora i jača prostorne poveznice s okolinom.

Danas revitalizacija nije samo obnova ili prenamjena zgrada, već prije svega rješavanje društvenih problema, suzbijanje siromaštva i nasilja, poboljšanje stambenih uvjeta, povećanje estetske i funkcionalne kvalitete javnih prostora te jačanje gospodarske atraktivnosti.

Jedan od ciljeva revitalizacije može biti i pomoć društveno ugroženim skupinama kako bi ojačale svoje sposobnosti za ponovno uključivanje na tržište rada i aktivnije sudjelovanje u društvenom životu.

Bez obzira na razlike u zakonodavstvu o revitalizaciji među europskim zemljama, lokalne vlasti obično imaju ključnu ulogu u prepoznavanju degradiranih područja i pripremi njihovih planova obnove. Najčešće je upravo lokalna samouprava odgovorna za definiranje ciljeva revitalizacije i pripremu projekata u suradnji sa svim dionicima. Ta odgovornost uključuje i široku društvenu participaciju, koja se može ostvariti putem različitih metoda – javnih sastanaka, istraživačkih šetnji, tematskih rasprava ili radionica za prototipiranje rješenja koja sami korisnici prostora predlažu.

Posebno je važno osigurati da su svi dionici zastupljeni u dijalogu o budućnosti degradiranog područja kroz njegovu revitalizaciju te da su metode participacije prilagođene njihovim mogućnostima i potrebama.

Glavni cilj javne participacije u revitalizaciji jest sudjelovanje u donošenju odluka, a ne samo razmjena informacija. Stanovnici i ostali korisnici prostora trebaju postati partneri vlastima i stručnjacima uključenima u proces revitalizacije, a ne samo pasivni primatelji gotovih projekata. Njihovo poznavanje svakodnevnog života na određenom prostoru – primjerice, gdje nedostaju klupe, koje je dječje igralište nesigurno ili gdje postoji prostor za ozelenjavanje – neprocjenjivo je za izradu kvalitetnog programa revitalizacije.

Društvena participacija odlikuje se raznolikošću i odvija se u svim fazama revitalizacije:

- *U fazi prepoznavanja degradiranog područja koje treba revitalizirati, stanovnici i ostali dionici trebaju pomoći u identifikaciji stvarnih problema i potreba. To se može postići, primjerice, kroz istraživačke šetnje, ankete, javne sastanke ili izradu „karata problema” i „karata želja” za određeno područje.*

- *U fazi planiranja projekata revitalizacije, lokalna zajednica treba sudjelovati u osmišljavanju različitih projekata koji doprinose ostvarenju ciljeva revitalizacije. To se može postići putem dizajnerskih radionica (tzv. charrette radionica), tijekom kojih stanovnici zajedno s arhitektima i službenicima skiciraju budući izgled ulica, trgova ili zgrada. Njihova mišljenja prikupljaju se i kroz formalne javne konzultacije.*

• U fazi provedbe programa revitalizacije, stanovnici i drugi dionici trebaju sudjelovati u realizaciji projekata – npr. u ozelenjavanju prostora, osnivanju susjedskih grupa koje zajednički brinu o obnovljenom području ili sudjelovanjem u povjerenstvu koje nadzire napredak radova.

Ključ učinkovite revitalizacije jest otvorenost i dostupnost participativnih aktivnosti svim zainteresiranima. Informacije moraju biti jasne i dostupne kroz različite kanale komunikacije (internet, plakati, letci). Sastanci se trebaju održavati u prikladno vrijeme i na lako dostupnim mjestima.

Zahvaljujući participaciji, proces revitalizacije postaje autentičan, odgovara stvarnim potrebama ljudi, gradi povjerenje u vlasti i jača susjedске veze.
Cilj nije samo obnova infrastrukture, nego zajedničko stvaranje boljeg mjesta za život..

Dopunski materijali za teorijski dio (za produblјivanje znanja):

1. Projektna dokumentacija, uključujući:

Dio 1 – Metodologija za izradu i izvođenje kolegija: Participativni pristup razvoju grada

Dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice

Dio 3 – Smjernice i političke preporuke za lokalne/regionalne vlasti na temu: Kako surađivati s građanima

Prilog – Studije slučaja

2. Internetske stranice koje predstavljaju teme vezane uz revitalizaciju i društvenu participaciju u revitalizaciji:

Project for Public Spaces (PPS)

<https://www.pps.org/>

International Association for Public Participation

<https://www.ia-p2.org/mpage/Home>

UN-Habitat | Public Space Programme

<https://unhabitat.org/topic/public-space>

World Bank | Urban Development

<https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment>

3. Znanstveni članci:

1. Onyszkiewicz, J., & Sadowski, K. (2022). Proposals for the revitalisation of prefabricated building facades in terms of the principles of sustainable development and social participation. *Journal of Building Engineering*, 46, 103713.

2. Dentinho, T. P., Kopczewska, K., De Francesco, G., Pascariu, G. C., Kourtit, K., Nijkamp, P., ... & Türk, U. (2023). Sustainable Development Goals. People and Places chose what they do not have. In *Resilience and Regional Development* (pp. 169-188). Edward Elgar Publishing.

3. Ergashev, I. (2021). Civil society and youth. *Science and Education*, 2(2), 282-284.

4. Castelnovo, W., Misuraca, G., & Savoldelli, A. (2016). Smart cities governance: The need for a holistic approach to assessing urban participatory policy making. *Social Science Computer Review*, 34(6), 724-739.

5. Crosby, N., Kelly, J. M., & Schaefer, P. (2015). Citizens panels: A new approach to citizen participation. In *The Age of Direct Citizen Participation* (pp. 266-278). Routledge.

6. Hurlbert, M., & Gupta, J. (2015). The split ladder of participation: A diagnostic, strategic, and evaluation tool to assess when participation is necessary. *Environmental Science & Policy*, 50, 100-113.

II. Sesija pitanja i odgovora (15 minuta)

Predavač vodi raspravu sa sudionicima kako bi se osiguralo da su razumjeli predstavljeni sadržaj te ih potiče da postavljaju pitanja i dijele vlastita mišljenja i iskustva u vezi s primjerima uključivanja nevladinih organizacija u proces društvene participacije.

III. Vježba (60 minuta) Prototipiranje

Uvod u vježbu (tekstualni materijal za nastavnika, 15 minuta)

Prototipiranje podrazumijeva izradu ranih, često nesavršenih verzija proizvoda, usluga ili rješenja koje omogućuju testiranje ideja u praksi. Cilj prototipiranja je brza provjera konceptata, prepoznavanje problema i prikupljanje povratnih informacija korisnika. Prototipovi mogu imati različite oblike – od papirnatih modela do digitalnih verzija ili radnih prototipova proizvoda. Prototipiranje omogućuje bolje razumijevanje potreba korisnika, testiranje funkcionalnosti i uvođenje poboljšanja u ranoj fazi dizajna. To je ključna faza u procesu oblikovanja, u kojoj se izrađuju pojednostavljene, testne verzije predloženih rješenja. U ovom slučaju nije riječ o savršenom konačnom proizvodu, već o brzom i jeftinom modelu koji služi za daljnju raspravu, poticanje razmišljanja i prikupljanje mišljenja.

Prototipiranje se koristi i u revitalizaciji. Umjesto čitanja stostraničnog izvještaja o obnovi trga, stanovnici mogu na maketi premještati modele klupa, drveća i rasvjete. Umjesto opisa složene gradske aplikacije, stanovnicima se može pokazati jednostavan interaktivni nacrt na pametnim telefonima za testiranje. Mogu se i izvesti scene koje simuliraju rad novog centra za usluge građana. Učenje na ovaj način je brzo i jeftino.

Glavno načelo prototipiranja glasi: „Fail fast, learn cheap” (brzo pogriješi, nauči jeftino). Bolje je otkriti nedostatke obećavajuće ideje već u fazi papirnateg nacрта, nego uložiti značajna sredstva u njezinu potpunu provedbu.

Prototip je alat za:

- *testiranje pretpostavki – provjeravanje trebaju li korisnici javnih prostora doista ono što se planira stvoriti i razumiju li kako to koristiti;*
- *prikupljanje povratnih informacija – prikazivanjem prototipa potencijalnim korisnicima i postavljanjem pitanja poput: „Što mislite o ovome? Što biste promijenili? Je li intuitivno?” ;*
- *vizualizaciju ideje – predstavljanje stanovnicima modela konkretnih prostornih rješenja planiranih u okviru revitalizacije, čime se pruža opipljiv primjer umjesto apstraktne ideje. To olakšava raspravu unutar tima i komunikaciju s potencijalnim investitorima.*

Prednosti primjene prototipiranja u revitalizaciji:

- *pojednostavljuje komunikaciju – vizualni, opipljivi prototip razumljiv je svima, bez obzira na obrazovanje ili stručno znanje;*
- *potiče izražavanje mišljenja – ljudima je lakše komentirati i predlagati promjene na jednostavnom modelu nego na gotovom, skupom projektu;*
- *uključuje različite skupine dionika – daje glas onima koji se možda ne osjećaju ugodno u formalnim raspravama, poput djece, starijih osoba ili osoba s invaliditetom;*
- *štedi vrijeme i novac – pogreške i propusti prepoznaju se u ranoj, jeftinoj fazi projekta, a ne nakon njegove provedbe..*

Prototipiranje tako pretvara pasivno sudjelovanje (čitanje i komentiranje) u aktivan i kreativan proces sukreiranja grada.

Proces prototipiranja treba biti dobro pripremljen, barem u sljedećim područjima:

- *Prostor radionice: velik, otvoren prostor s radnim stolovima za grupni rad, plakatima ili pločama za pisanje, markerima (različitih boja), samoljepljivim papirićima (različitih*

veličina i boja), mjeračem vremena, projektorom i platnom za prezentacije; po mogućnosti i lagana glazbena pozadina tijekom kreativnih faza;

- Materijali za prototipiranje: papir A4/A3, karton, škare, ljepilo, ljepljiva traka, žica za oblikovanje, plastelin ili glina (za 3D koncepte), LEGO kocke, reciklirani materijali (npr. prazne kutije, role papira, komadi tkanine, čepovi). Poželjno je potaknuti sudionike da ponesu vlastite crtaće materijale (bojice, flomastere, časopise i novine za kolaže;
- Priprema voditelja radionice: upoznavanje sa svim materijalima i ciljevima prototipiranja, odabir primjera degradiranog urbanog područja poznatog sudionicima kao predmet prototipiranja, priprema jasnih uputa za svaku aktivnost, organizacija radnih stanica s materijalima te izrada smjernica za davanje povratnih informacija.

Rad u grupama – prototipiranje rješenja u javnom prostoru koji prolazi kroz revitalizaciju (45 minuta)

Zadaci nastavnika:

1. Razgovarati sa sudionicima o primjeru javnog prostora koji bi trebao proći revitalizaciju u smislu male arhitekture.
2. Predstaviti sudionicima specifičnosti procesa prototipiranja:
 - prikaz karte područja (nastavnik odabire lokaciju koja je poznata ili može biti poznata sudionicima, npr. u istoj gradskoj četvrti kao fakultet ili škola, ili koristi primjer naveden u nastavku),
 - definiranje ciljeva procesa revitalizacije i ciljne skupine korisnika prostora,
 - predstavljanje materijala koji se mogu koristiti u procesu prototipiranja.
3. Podijeliti sudionike u najmanje dva tima.
4. Tijekom rada timova pružati kontinuirane konzultacije o zadacima koje timovi provode.

Zadaci članova pojedinih timova:

1. Rasprava o svrsi revitalizacije i ciljnoj skupini projekta revitalizacije analiziranog prostora.
2. Određivanje opsega projekta koji se odnosi na oblikovanje male arhitekture u analiziranom prostoru.
3. Podjela uloga unutar tima: predstavnici ciljne skupine i osobe koje pripremaju prototip rješenja u skladu s potrebama i prijedlozima te skupine.
4. Izrada prototipa male arhitekture u analiziranom prostoru.
5. Priprema za prezentaciju prototipa drugim grupama.

Pretpostavke vezane uz temu nastave.

Revitaliziramo napušteni park „Zaboravljeni kutak” u gradu „Novi Horizonti”, s ciljem da ga učinimo pristupačnijim i ugodnijim za korištenje javnosti..

Park „Zaboravljeni kutak” smješten je u gradu Novi Horizonti, tipičnom poljskom gradu postindustrijskog karaktera koji se suočava s problemom degradacije javnih prostora.

Park je nastao 1970-ih kao zeleno srce radničkog naselja zaposlenika obližnje tvornice. Nakon zatvaranja tvornice 1990-ih, park je izgubio svog glavnog skrbnika i sponzora. Danas, iako se još uvijek nalazi u gusto naseljenom području, park je zapušten, rijetko posjećen i percipiran kao nesiguran.

Infrastruktura: polomljene klupe, oštećene kante za otpatke, nedostatak rasvjete, ispucani nogostupi.

Funkcionalnost: nema prostora prilagođenih različitim dobnim skupinama (djeca, mladi, stariji), prostor je monoton i bez sadržaja.

Percepcija: stanovnici se boje boraviti u parku nakon mraka, jer ga povezuju s vandalizmom i zapuštenošću; učenici i studenti vide potencijal da se ovo mjesto pretvori u prostor za odmor, rekreaciju i druženje nakon nastave u obližnjoj školi ili fakultetu, ali ne znaju kako pristupiti njegovoj obnovi.

Potrebno je osmisliti i testirati prototipove elemenata male arhitekture koji će pomoći u transformaciji parka „Zaboravljeni kutak” u živ, siguran i višenamjenski javni prostor namijenjen prvenstveno mladima, ali i drugim korisnicima javnih prostora.

IV. Presentacija rezultata timova koji su provodili vježbu (30 minuta)

Svaki tim predstavlja i objašnjava kako je pripremio svoj prototip: koje su potrebe ciljne skupine uzete u obzir, na kojim se pretpostavkama temelje osmišljena rješenja, kako prototip izgleda i koja je njegova namjena. Nakon svake prezentacije, ostali sudionici i nastavnik mogu postavljati pitanja kako bi bolje razumjeli rezultate rada svakog tima. Nastavnik postavlja dodatna pitanja sudionicima radi provjere znanja stečenog tijekom nastave.

V. Vrednovanje timskog rada od strane nastavnika (15 minuta)

Nastavnik treba ocijeniti prezentacije i prototipove koje su pripremili sudionici prema sljedećim kriterijima:

- usklađenost prototipa s ciljevima vježbe,
- kreativnost i originalnost ideje prototipa u kontekstu definirane ciljne skupine,
- uključenost pojedinih članova tima.

Svaki tim dobiva usmenu povratnu informaciju od nastavnika.

VI. Sažetak (15 minuta)

Glavni zaključci iz nastave (tekstualni materijal za nastavnika)

Revitalizacija je složen i višedimenzionalan proces usmjeren na oživljavanje javnog prostora i njegovo izvlačenje iz stanja krize. To stanje, poznato kao degradacija, obuhvaća četiri ključna područja: društveno, gospodarsko, prostorno i okolišno. Degradirano područje nije samo mjesto s oronulim zgradama i lošim cestama – to je prije svega prostor koji je izgubio svoj potencijal, a njegovi stanovnici suočavaju se s nizom problema: nezaposlenošću, siromaštvom, kriminalom, osjećajem isključenosti i bezperspektivnosti. Situaciju dodatno pogoršavaju zatvaranje lokalnih poduzeća, nestanak radnih mjesta, prometna izoliranost i onečišćenje okoliša, često naslijede nekadašnje industrijske aktivnosti. Istodobno, takva mjesta često skrivaju ogroman neiskorišteni potencijal u vidu povijesnih tvornica, starih stambenih zgrada ili zapuštenih zelenih površina.

Suvremeni pristup revitalizaciji stavlja ljude i rješavanje društvenih problema na prvo mjesto. Obnova prostora – obnova zgrada, stvaranje parkova ili davanje novih funkcija napuštenim tvorničkim objektima – smatra se sredstvom za postizanje društvenih ciljeva, a ne svrhom samom po sebi. Ključ uspjeha je partnerstvo i otvoren dijalog s lokalnom zajednicom i svim dionicima – stanovnicima, vlasnicima nekretnina, lokalnim poduzetnicima, nevladinim organizacijama i jedinicama lokalne samouprave, koje najčešće imaju ulogu organizatora cijelog procesa. Cilj je prijeći s pasivnog informiranja na aktivno sudjelovanje u donošenju odluka o budućnosti određenog prostora.

Istinska javna participacija treba se odvijati u svakoj fazi revitalizacije. U fazi dijagnoze, stanovnici pomažu prepoznati stvarne probleme i potrebe, npr. kroz istraživačke šetnje ili ankete. U fazi planiranja sudjeluju u dizajnerskim radionicama (charrette), gdje zajedno sa stručnjacima skiciraju budući izgled svojeg kvarta. U fazi provedbe mogu se uključiti u konkretne projekte, poput zajedničkog ozelenjavanja područja, osnivanja susjedskih grupa koje se brinu o obnovljenom prostoru ili sudjelovanja u nadzornim odborima koji prate napredak radova.

Prototipiranje je učinkovit i inovativan alat koji podržava participaciju. Ono podrazumijeva izradu ranih, često nesavršenih i jeftinih verzija predloženih rješenja kako bi se mogla testirati u praksi. Umjesto čitanja opsežnog izvješća, stanovnici mogu na maketi premještati modele klupa i stabala. Umjesto zamišljanja kako će nova gradska aplikacija funkcionirati, mogu isprobati jednostavan interaktivni nacrt. Glavno načelo ove metode je: „pogriješi brzo, nauči jeftino”, što omogućuje testiranje pretpostavki, prikupljanje povratnih informacija i vizualizaciju ideja na svima razumljiv način.

Primjena prototipiranja u revitalizaciji ima brojne prednosti. Prije svega, ono pojednostavljuje komunikaciju – opipljiv model razumljiviji je od tehničkog nacrtu i ruši barijere između stručnjaka i građana. Nadalje, ljudima je jednostavnije komentirati i predlagati promjene na „radnom” modelu nego na gotovom projektu. Ova metoda također uključuje različite skupine korisnika, omogućujući sudjelovanje onima koji se često ne uključuju u formalne rasprave, poput djece, starijih osoba i osoba s invaliditetom. Osim toga, prototipiranje štedi vrijeme i novac jer se pogreške prepoznaju u ranoj fazi, prije nego što uzrokuju skupe posljedice u provedbi.

Tema:***Grad dostupan korisnicima javnih prostora s posebnim potrebama*****Opći cilj tečaja:**

Upoznati sudionike s pojmom pristupačnosti i osnovnim načelima univerzalnog i uključivog dizajna koja se trebaju primjenjivati pri oblikovanju javnih prostora u gradovima uz sudjelovanje korisnika tih prostora, kao i razviti vještine izrade karata empatije za persone, tj. osobe s posebnim potrebama koje će koristiti te prostore.

Sadržaj tečaja:

1. Uvod u temu pristupačnosti urbanih prostora za osobe s posebnim potrebama.
2. Ključna načela univerzalnog dizajna.
3. Uključivi dizajn kao način uključivanja lokalne zajednice u stvaranje uvjeta za korištenje javnog prostora od strane osoba s posebnim potrebama.
4. Načela izrade karte empatije za osobe s posebnim potrebama u procesu univerzalnog dizajna javnog prostora.

Ukupno trajanje tečaja:

180 minuta, uključujući: teorijski dio – 60 minuta i praktični dio – 120 minuta

Ishodi učenja ostvareni tijekom tečaja:

Područja učenja	Ishodi učenja	Način provjere ostvarenih ishoda učenja
Znanja	1. Student ima osnovna znanja o raznolikosti korisnika javnog prostora i razumije probleme povezane s pristupačnošću tog prostora za osobe s posebnim potrebama.	Rasprava tijekom nastave, uključujući nakon teorijskog dijela i u sklopu završnog sažetka.
	2. Student razumije ključna načela univerzalnog i uključivog dizajna, osobito u kontekstu uključivanja lokalne zajednice u taj proces.	
	3. Student poznaje osnovna načela izrade persona u svrhu oblikovanja javnih prostora.	
Vještine i stavovi	1. Student je sposoban prepoznati primjere rješenja koja osiguravaju pristupačnost javnih prostora za osobe s posebnim potrebama.	Vrednovanje prezentacija izrađenih u timovima u sklopu vježbi.
	2. Student je sposoban objasniti u kojoj se mjeri načela univerzalnog i uključivog dizajna mogu primijeniti pri oblikovanju javnih prostora za osobe s posebnim potrebama.	
	3. Student je sposoban izraditi primjer pojednostavljene persone s posebnim potrebama u kontekstu korištenja javnog prostora.	

Plan nastave

I. Uvod u temu (45 minuta)

Pozdrav sudionicima:

Predstavljanje ciljeva i plana nastave.

Teorijski uvod u sat (tekstualni materijal za nastavnika)

Javni prostori, poput parkova, trgova, ulica, javnih objekata i sl., trebaju biti oblikovani i uređeni tako da osiguraju najširu moguću dostupnost različitim korisnicima. To je zato što su javni prostori mjesta na kojima se susreću i zajedno funkcioniraju osobe vrlo različitih obilježja, sposobnosti i očekivanja. Razumijevanje i uzimanje u obzir te raznolikosti, uključujući i osobe s posebnim potrebama, temelj je oblikovanja pravednih, funkcionalnih i društveno kohezivnih gradova.

Dob je temeljna dimenzija raznolikosti. Djeca prostor doživljavaju kao mjesto za igru – potrebne su im sigurne zone koje potiču razvoj i aktivnost. Mladi traže prostore za druženje i neformalnu rekreaciju, često bez bliskog nadzora odraslih. Osobe radne dobi prostor uglavnom koriste za kretanje i komunikaciju, ali i traže mjesta za odmor i konzumaciju. Starije osobe, skupina koja demografski sve više raste, zahtijevaju sigurno i udobno okruženje s mnogo mjesta za sjedenje, bez arhitektonskih barijera i buke, te pogodno za održavanje društvenih veza.

Drugi ključni aspekt je tjelesna i osjetilna sposobnost. U ovu kategoriju ulaze osobe s posebnim potrebama, vrlo široka skupina koja obuhvaća ne samo osobe s trajnim tjelesnim ograničenjima (npr. korisnike invalidskih kolica, hodalice, štaka), već i slijepe i slabovidne osobe, za koje su od presudne važnosti taktilne oznake, glasovne poruke i kontrasti boja. U tu skupinu spadaju i gluhe i nagluhe osobe kojima su potrebne jasne vizualne informacije i indukcijske petlje. Posebne potrebe nisu uvijek trajne – u tu skupinu ulaze i osobe s privremenim ograničenjima, poput trudnica u poodmakloj trudnoći, roditelja s dječjim kolicima, osoba u oporavku nakon ozljede ili operacije, pa čak i turista s teškom prtljagom. Svaka od ovih osoba susreće se sa sličnim preprekama – visokim rubnjacima, stepenicama, nedostatkom dizala ili uskim prolazima.

Diversity also includes the spectrum of cognitive and mental abilities. People with intellectual disabilities or those on the autism spectrum may find public spaces overwhelming due to sensory overload – noise, bright lights and unpredictable stimuli. For them, it is crucial to create quiet zones, use clear, intuitive navigation and predictable, logically organised spatial solutions.

Raznolikost obuhvaća i spektar kognitivnih i mentalnih sposobnosti. Osobe s intelektualnim poteškoćama ili one u spektru autizma mogu javne prostore doživljavati kao preopterećujuće zbog pretjeranih osjetilnih podražaja – buke, jakog svjetla i nepredvidljivih situacija. Za njih je ključno stvaranje mirnih zona, korištenje jasne i intuitivne signalizacije te predvidivih, logično organiziranih prostornih rješenja.

Raznolikost može proizlaziti i iz socio-kulturnih okolnosti, što se odnosi, primjerice, na turiste koji ne poznaju jezik i kojima su univerzalni piktogrami jedini putokazi, ili migrante s različitim kulturnim obrascima provođenja slobodnog vremena.

Razumijevanje raznolikih potreba i perspektiva korisnika javnog prostora ključno je kako bi se one uzimale u obzir u procesu oblikovanja. Javni prostor koji je siguran i udoban za osobu u invalidskim kolicima, roditelja s malim djetetom, stariju osobu ili stranca postaje bolji za sve. Ulaganje u šire nogostupe, blage rubnjake, jasnu signalizaciju i prostore za odmor nije ni šna aktivnost za manjine, već univerzalni pristup poboljšanju kvalitete života u gradu za sve korisnike javnog prostora.

Javni prostor predstavlja temelj urbane infrastrukture koji služi različitim društvenim, kulturnim i rekreacijskim funkcijama. On je arena za društveni život, integraciju i razmjenu. Jedan od suvremenih izazova prostornog planiranja jest oblikovati javni prostor tako da zadovoljava potrebe svih korisnika, jer deklarirana otvorenost javnih prostora često je narušena stvarnim barijerama koje ograničavaju njihovu upotrebu za pojedine društvene skupine.

S obzirom na navedenu raznolikost javnog prostora, razumijevanje njegove pristupačnosti treba ići mnogo dalje od samog uklanjanja fizičkih prepreka za osobe s invaliditetom. Pristupačnost treba definirati kao preduvjet za puno i ravnopravno sudjelovanje svih građana u društvenom životu. To znači oblikovanje i provedbu okruženja bez arhitektonskih, informacijskih, komunikacijskih i digitalnih barijera, koje omogućuje samostalno, sigurno i ugodno korištenje javnih resursa.

Postizanje potpune pristupačnosti zahtijeva primjenu univerzalnog dizajna – stvaranje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti sve osobe u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe za prilagodbom ili posebnim rješenjima. Ovaj se koncept temelji na sedam temeljnih načela koja usmjeravaju proces dizajniranja, a prikazana su u nastavku:

Jednakost u korištenju – dizajn treba biti jednako koristan za osobe različitih sposobnosti; primjerice, glavni ulaz u zgradu treba biti bez stepenica kao standardno rješenje, umjesto da postoji zasebna rampa za korisnike invalidskih kolica.

Fleksibilnost – dizajn treba uzeti u obzir širok raspon individualnih korisničkih preferencija; u urbanom prostoru to mogu biti, primjerice, klupe koje nude više mogućnosti korištenja (s naslonom, s rukonaslonima itd.).

Jednostavnost i intuitivnost – dizajn treba omogućiti lako razumijevanje načina korištenja prostora, neovisno o iskustvu, znanju ili jeziku korisnika; vrijedi stvarati konzistentne i logične sustave vizualne signalizacije temeljene na univerzalnim piktogramima.

Jasne informacije – ključno je da se sve bitne informacije pravilno prenose svim korisnicima, neovisno o okolišnim uvjetima i osjetilnim sposobnostima primatelja; primjer su glasovne i vizualne poruke u javnom prijevozu te taktilni planovi prostora.

Tolerancija pogreške – dizajn treba svesti na minimum rizik i negativne posljedice nenamjernih radnji; primjer je uporaba protukliznih i ravnih površina u javnim prostorima.

Smanjenje fizičkog napora – dizajn treba omogućiti učinkovito i udobno korištenje javnih prostora uz minimalan napor; to uključuje automatska vrata, dizala i pravilno oblikovane rampe.

Dimenzije i prostor za pristup – treba osigurati odgovarajuće dimenzije i raspored prostora za pristup, dohvat i korištenje, neovisno o tjelesnoj građi ili pokretljivosti korisnika; primjer su široki prolazi i ulazi u zone kontrole pristupa.

Načela univerzalnog dizajna dio su šireg koncepta uključivog dizajna, koji prepoznaje raznolikost ljudskih potreba kao temeljnu vrijednost i polazište za oblikovanje. Njegovo osnovno načelo jest dizajnirati s budućim korisnicima na umu, a ne samo za njih, bez njihova uključivanja.

Uključivanje korisnika u ranim fazama dizajna ključno je ne samo za prepoznavanje mogućih problema i optimizaciju rješenja, već i za izgradnju društvenog kapitala i jačanje osjećaja suodgovornosti i zajedništva u korištenju zajedničkog prostora.

Kako bi to bilo moguće, u procesu oblikovanja javnog prostora potrebno je primjenjivati napredne metode društvene participacije, koje nadilaze okvir formalnih javnih konzultacija. Cilj je uspostaviti ravnopravan dijalog i partnerstvo između dionika – dizajnera, predstavnika javne uprave i lokalne zajednice.

Uključivi dizajn treba se provoditi aktivnim participativnim metodama, uključujući Charrette radionice, istraživačke šetnje, prototipiranje i izradu persona.

Dopunski materijali za teorijski dio (za produbljivanje znanja):

Projektna dokumentacija, uključujući:

Dio 1 – Metodologija za izradu i izvođenje kolegija: Participativni pristup razvoju gradova

Dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice

Dio 3 – Smjernice i političke preporuke za lokalne/regionalne vlasti na temu: Kako surađivati s građanima

Prilog – Studije slučaja

2. Internetske stranice o univerzalnog i uključivom dizajnu:

Centre for Excellence in Universal Design (CEUD)

<https://universaldesign.ie/>

The Institute for Human Centered Design (IHCD)

<https://humancentereddesign.org/>

Inclusive Design Research Centre (IDRC)

<https://idrc.ocadu.ca/>

Microsoft Design | Inclusive Design

<https://inclusive.microsoft.design/>

CAST

<https://www.cast.org/>

3. Znanstveni članci:

Zhang, L., Carter Jr, R. A., Greene, J. A., & Bernacki, M. L. (2024). Unraveling challenges with the implementation of universal design for learning: A systematic literature review. *Educational Psychology Review*, 36(1), 35.

Patrick, V. M., & Hollenbeck, C. R. (2021). Designing for all: Consumer response to inclusive design. *Journal of consumer psychology*, 31(2), 360-381.

II. Sesija pitanja i odgovora (15 minuta)

Predavač vodi raspravu sa sudionicima kako bi se osiguralo da su razumjeli predstavljeni sadržaj te ih potiče da postavljaju pitanja i dijele vlastita mišljenja i iskustva u vezi s primjerima raznolikosti među korisnicima javnih prostora, univerzalnog i uključivog dizajna te primjerima aktivnog sudjelovanja građana u takvim aktivnostima.

III. Vježba (60 minuta)

Pravila za izradu karte empatije za osobu s posebnim potrebama u univerzalnom dizajnu javnih prostora

Uvod u vježbu (tekstualni materijal za nastavnika, 15 minuta)

Proces univerzalnog dizajna koristi fiktivni lik nazvan „persona”. Ovaj lik predstavlja određeni segment korisnika javnog prostora. Persona je arhetip kojem se daje ljudsko lice i koji pomaže razumjeti, a prije svega uživjeti se u perspektivu ljudi za koje se stvara određeno rješenje, npr. projekt uređenja javnog prostora. Ključna zadaća persona u univerzalnom dizajnu jest istaknuti specifične potrebe, prepreke, frustracije i ciljeve koji proizlaze iz različitih fizičkih, osjetilnih i kognitivnih sposobnosti ljudi.

Dobra persona ne temelji se na pretpostavkama dizajnera, nego na pouzdanim podacima prikupljenima tijekom intervjua s korisnicima, promatranja, istraživačkih šetnji ili suradnje s organizacijama koje zastupaju osobe s posebnim potrebama. Time se izbjegava održavanje štetnih stereotipa (npr. da su sve starije osobe nemoćne i ne koriste tehnologiju).

Persona bi trebala predstavljati spektar potreba, jer utjelovljuje sve korisnike. U praksi se stoga često izrađuje nekoliko različitih persona koje zajedno odražavaju širok raspon ljudskih iskustava. To mogu biti, primjerice:

- *mladi roditelj s dječjim kolicima koji se mora nositi s nedostatkom dizala i rampi,*
- *osoba u spektru autizma kojoj buka i vizualni kaos u javnim prostorima predstavljaju poteškoću,*
- *starija osoba s ograničenom pokretljivošću i slabijim vidom kojoj su potrebna mjesta za odmor i jasne informacije,*
- *turist koji ne govori lokalni jezik i oslanja se isključivo na univerzalne piktograme,*
- *osoba u invalidskim kolicima, za koju su ključne širina prolaza i izostanak pragova*

Persona se fokusira na specifičan kontekst korištenja, a njezin opis uvijek uključuje scenarij konkretnog zadatka koji persona pokušava obaviti u oblikovanom prostoru, npr.: kako Ivan, slijepi student, dolazi od autobusne stanice do ulaza na fakultet; kako Ana, majka dvoje male djece, obavlja kupovinu na lokalnoj tržnici. Analiza takvih scenarija otkriva stvarne izazove i prepreke.

Važno je zapamtiti da davanjem personi imena, fotografije, kratke biografije te opisivanjem njezinih ciljeva i frustracija, ona prestaje biti anonimni korisnik javnog prostora i postaje netko čije probleme tim želi riješiti u stvarnom životu. To je snažan alat koji rasprave spušta s razine apstraktnih ideja na razinu konkretnih ljudskih potreba. Umjesto pitanja „Je li ovo rješenje u skladu sa standardom?” , tim počinje postavljati pitanje „Hoće li ovo rješenje pomoći gospođi Mariji da sigurno dođe do liječnika?”

Kako bi se stvorila doista uključiva i funkcionalna rješenja, potrebno je simbolično preuzeti ulogu krajnjeg korisnika. U tome može pomoći karta empatije. To je vizualni, suradnički alat koji omogućuje projektom timu da sažme i stekne dublje razumijevanje iskustava, motivacija i frustracija određene persone. U kontekstu oblikovanja prostora za osobe s posebnim potrebama, ona postaje most između tehničkog znanja dizajnera i stvarnog, ljudskog iskustva koje se često zanemaruje. Njezin je cilj odmaknuti se od stereotipa i usredotočiti na stvarne probleme, što vodi prema promišljenijim i preciznijim dizajnerskim odlukama.

Temelj karte empatije je persona za koju karta vizualizira iskustva pri korištenju javnog prostora na određeni način. Karta se izrađuje popunjavanjem šest ključnih segmenata, odgovaranjem na temeljna pitanja.

ŠTO PERSONA MISLI?

Ovaj segment odnosi se na tihe misli i uvjerenja persone koje ne izražava naglas. To su njezine unutarnje procjene, strahovi i nade.

Pomoćna pitanja: Što joj je doista važno? O čemu sanja? Čega se boji?

ŠTO PERSONA OSJEĆA?

Ovo područje usmjereno je na emocionalno stanje persone. Emocije su pokretačka snaga njezina ponašanja.

Pomoćna pitanja: Što je frustrira ili ljuti? Što je veseli? Što je brine?

ŠTO PERSONA GOVORI?

Citati ili parafraze onoga što bi persona mogla reći u određenoj situaciji.

Pomoćna pitanja: Što govori drugima? O čemu postavlja pitanja? Na što se žali?

ŠTO PERSONA RADI?

Opis konkretnih radnji i vidljivih ponašanja persone.

Pomoćna pitanja: Kako se kreće? Kako reagira na prepreke? Koje su njezine navike?

ŠTO JE PERSONI TEŠKO?

Opis najvećih frustracija, prepreka i rizika s kojima se persona suočava.

Pomoćna pitanja: Na kakve prepreke nailazi? Koji je njezin najveći izazov? Čega se boji?

ŠTO PERSONA ŽELI?

Opis potreba, želja i kriterija uspjeha persone u odnosu na korištenje određenog javnog prostora.

Pomoćna pitanja: Što bi za nju značio uspjeh? Koja bi rješenja olakšala njezin život? Što joj je potrebno da ostvari svoj cilj?

Creating an empathy map for the persona allows you to identify specific points in the space that require intervention. Instead of abstract "designing for seniors", you can focus on solving real problems, e.g. designing "rest stops" with benches, providing barrier-free pedestrian crossings, implementing an audio information system at bus stops. This tool transforms empathy from passive compassion into an active, creative process of creating a better, more humane space for everyone.

Rad u grupama – izrada persone za poznati javni prostor i izrada karte empatije za tu osobu (45 minuta)

Zadaci nastavnika:

1. Razgovarati sa sudionicima o izradi persona kao aktivnosti u sklopu univerzalnog dizajna, koristeći materijale dostupne u projektnoj dokumentaciji (*dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice*).
2. Predstaviti sudionicima javni prostor za koji će se izrađivati persone:
 - opis javnog prostora za koji će se izrađivati persone (po mogućnosti konkretan prostor poznat grupi),
 - definiranje, zajedno s grupom, vrsta persona koje se mogu izraditi za taj javni prostor,
 - odabir persona koje će biti predmet vježbe (najmanje dvije).

3. Podijeliti sudionike u najmanje dva tima.
4. Tijekom rada timova pružati kontinuirane konzultacije o zadacima koje timovi provode.

Zadaci sudionika u svakom timu:

1. Podjela uloga unutar tima (tajnik tima, sudionici).
2. Kreiranje persone i izrada karte empatije za tu osobu.
3. Priprema prezentacije rezultata vježbe.
4. Sudjelovanje u raspravi o izrađenim osobama i raznolikosti njihova korištenja javnog prostora, na temelju karata empatije, te rasprava o tome kako se uključivi dizajn može primijeniti na te persone.

IV. Prezentacija rezultata timova koji su provodili vježbu (30 minuta)

Svaki tim predstavlja i opisuje osobu koju je izradio te prikazuje karte empatije za tu osobu. Nakon prezentacije, ostali sudionici i nastavnik mogu postavljati pitanja kako bi bolje razumjeli razlike između izrađenih osoba i povezali ih s načelima univerzalnog dizajna. Nastavnik postavlja dodatna pitanja sudionicima radi provjere znanja stečenog tijekom nastave.

V. Vrednovanje timskog rada od strane nastavnika (15 minuta)

Nastavnik treba ocijeniti prezentacije sudionika prema sljedećim kriterijima:

- točnost opisa izrađenih osoba,
- točnost karata empatije u odnosu na izrađene persone,
- uključenost pojedinih članova tima.

Svaki tim dobiva usmenu povratnu informaciju od nastavnika.

VI. Sažetak (15 minuta)

Glavni zaključci iz nastave (tekstualni materijal za nastavnika)

Oblikovanje javnih prostora, poput parkova, trgova i ulica, zahtijeva temeljito razumijevanje i uzimanje u obzir velike raznolikosti njihovih korisnika. Upravo se u javnim prostorima susreću ljudi različitih obilježja, sposobnosti i očekivanja, a stvaranje funkcionalnih i održivih gradova ovisi o sposobnosti odgovora na te različite potrebe.

Raznolikost korisnika očituje se u mnogim dimenzijama. Dob određuje različite načine doživljavanja i korištenja prostora, koji često mora istodobno obuhvaćati, primjerice, igrališta za djecu, mjesta za druženje mladih te sigurne, udobne i pristupačne zone za starije osobe.

Osobe s posebnim potrebama, poput onih s trajnim ograničenjima pokretljivosti, oštećenjem vida ili sluha, ali i one s privremenim ograničenjima – roditelji s kolicima ili turisti s prtljagom – također trebaju imati jednake mogućnosti korištenja javnog prostora. Prepreke poput stepenica ili visokih rubnjaka jednako utječu na sve njih.

Široki spektar kognitivne raznolikosti korisnika javnog prostora također treba uzeti u obzir – stvaranjem mirnih zona za osobe kojima buka i prekomjerni podražaji predstavljaju problem te intuitivnom signalizacijom za one kojima je prostor senzorno zahtjevan.

Kako bi se odgovorilo na ove izazove, potrebno je odmaknuti se od shvaćanja pristupačnosti isključivo kao uklanjanja fizičkih prepreka. Pristupačnost je preduvjet za ravnopravno sudjelovanje u društvenom životu, a ostvaruje se primjenom univerzalnog dizajna. Njegov je cilj stvaranje rješenja za sve ljude, bez potrebe za naknadnim prilagodbama. Temelji se na sedam načela:

- *Jednakost u korištenju (npr. ulazi bez pragova umjesto rampi).*
- *Fleksibilnost (npr. klupe s naslonima).*
- *Jednostavnost i intuitivnost (npr. univerzalni piktogrami).*
- *Jasne informacije (npr. glasovne poruke).*
- *Tolerancija pogreške (npr. protuklizne površine).*
- *Smanjenje napora (npr. dizala, automatska vrata).*
- *Odgovarajuće dimenzije i prostor.*

Ova se načela provode kroz uključivi dizajn, koji podrazumijeva aktivno sudjelovanje budućih korisnika u kreativnom procesu. Primjenjuju se napredne metode društvene participacije (npr. Charrette radionice, istraživačke šetnje) kako bi se prešlo s formalnih konzultacija na stvarno partnerstvo.

Ključni alat u ovom procesu je persona, fiktivni arhetip korisnika (npr. starija osoba s problemima pokretljivosti, roditelj s dječjim kolicima). U pravilu se za određeni prostor izrađuje više različitih persona kako bi se obuhvatio širok raspon potreba i izbjegli stereotipi. Svaka se persona analizira u konkretnom scenariju (npr. „kako slijepi student dolazi na fakultet? ”), što pomaže u prepoznavanju stvarnih prepreka.

Za dublje razumijevanje persone koristi se karta empatije. Ovaj alat vizualizira njezina iskustva analizom šest područja: što persona misli, osjeća, govori, radi, s kakvim se poteškoćama suočava i koji su joj ciljevi. Takva analiza omogućuje prelazak s apstraktnih zahtjeva na rješavanje konkretnih ljudskih problema.

Ulaganje u univerzalna rješenja nije nišna aktivnost za manjinu, već strategija koja poboljšava kvalitetu života u gradu za sve, čineći zajednički prostor sigurnijim, udobnijim i istinski uključivim..

Tema:***Međugeneracijska suradnja u participativnim aktivnostima*****Opći cilj nastave**

Predstaviti sudionicima bit i vrijednost međugeneracijske suradnje u participativnim aktivnostima, prvenstveno u područjima kao što su razbijanje stereotipa, održavanje ravnoteže između znanja i iskustva te načela međugeneracijske komunikacije, kao i razvijanje vještina pripovijedanja (storytellinga) kao metode izgradnje dijaloga između različitih generacija u participativnim procesima.

Sadržaj nastave

1. Uvod u temu raznolikosti, uključujući razlike između različitih generacija korisnika javnog prostora.
2. Predstavljanje ključnih izazova međugeneracijske suradnje, kao što su razbijanje stereotipa, održavanje ravnoteže između znanja i iskustva te načela međugeneracijske komunikacije.
3. Načela izgradnje dijaloga između različitih generacija u participativnim procesima.
4. Primjena storytellinga u participativnim aktivnostima koje uključuju predstavnike različitih generacija.

Ukupno trajanje tečaja:

180 minuta, uključujući: teorijski dio - 60 minuta i praktični dio - 120 minuta.

Ishodi učenja ostvareni tijekom tečaja:

Područja učenja	Ishodi učenja	Način provjere ostvarenih ishoda učenja
Znanja	1. Student ima osnovna znanja o generacijskoj raznolikosti i razumije probleme povezane s razlikama u percepciji među generacijama, npr. u pitanjima korištenja javnog prostora.	Rasprava tijekom nastave, uključujući nakon teorijskog dijela i u sklopu završnog sažetka.
	2. Student razumije izazove međugeneracijske suradnje, tj. razbijanje stereotipa, održavanje ravnoteže između znanja i iskustva te načela međugeneracijske komunikacije.	
	3. Student poznaje osnovna načela storytellinga kao metode društvene participacije.	
Vještine i stavovi	1. Student je sposoban prepoznati primjere problema koji proizlaze iz razlika u percepciji javnog prostora između različitih generacija.	Vrednovanje prezentacija izrađenih u timovima u sklopu vježbi.
	2. Student je sposoban objasniti kako se izazovi povezani s međugeneracijskom suradnjom mogu povezati s procesima društvene participacije.	
	3. Student je sposoban osmisliti primjer participativne aktivnosti provedene u međugeneracijskoj suradnji koja koristi metodu pripovijedanja (storytelling) u oblikovanju javnog prostora.	

Plan nastave

I. Uvod u temu (45 minuta)

Pozdrav sudionicima

Predstavljanje ciljeva i plana nastave.

Teorijski uvod u sat (tekstualni materijal za nastavnika):

Generacijska raznolikost nije problem koji treba riješiti, već resurs koji treba iskoristiti. Svjesno oblikovanje javnih prostora koji ne samo da zadovoljavaju potrebe različitih dobnih skupina, već ih i aktivno potiču na međusobnu interakciju, predstavlja ulaganje u društveni kapital i otpornost gradova. Stvaranje prostora koji su prijateljski i funkcionalni za korisnike javnog prostora svih generacija cilj je koji se može ostvariti kroz dijalog, međusobno poštovanje i empatiju. Upravo u toj svakodnevnoj međugeneracijskoj razmjeni leži stvarna snaga dobro oblikovanog javnog prostora.

Javni prostor je poput zrcala koje odražava društvo, obilježeno specifičnim dinamikama, sukobima i, prije svega, generacijskom raznolikošću, tj. suživotom više generacija u istom prostoru i vremenu, pri čemu svaka od njih donosi vlastita iskustva, vrijednosti i očekivanja. Parkovi, trgovi i ulice postaju arena u kojoj se te različite perspektive susreću, stvarajući istodobno potencijal za izgradnju jačih veza i rizik od produbljivanja međugeneracijskih podjela. Razumijevanje tih razlika i njihovo svjesno usmjeravanje jedan je od ključnih izazova razvoja suvremenih gradova.

Četiri generacije čije osobine ilustriraju međugeneracijsku dinamiku i različite stavove prema javnom prostoru su:

- 1. Baby Boom generacija (rođeni približno 1946.–1964.) – generacija oblikovana iskustvom poslijeratne obnove i razdoblja stabilnosti, koja u javnom prostoru najviše cijeni red, sigurnost i funkcionalnost. Za njih su parkovi mjesta za mirne šetnje i susrete na klupama, trgovi imaju reprezentativnu funkciju, a ulice trebaju biti čiste i dobro organizirane. Javni prostor koriste na rutinski način, povezan s tradicionalnim oblicima rekreacije. Cijene zelenilo, ali u uređenom obliku, poput travnjaka i cvjetnih gredica. Suvremene, avangardne instalacije ili neformalni prostori aktivnosti mogu doživljavati kao kaos i rasipanje javnog novca. U lokalne se procese često uključuju na formalan način, primjerice sudjelovanjem na sastancima mjesnih odbora.*
- 2. Generacija X (otprilike 1965.–1980.) – ljudi koji su odrasli na razmeđu analognog i digitalnog svijeta. Pragmatični su i često usmjereni na obitelj. Za njih je javni prostor koristan prostor: dobro opremljeno dječje igralište, biciklistička staza za trčanje ili park za obiteljsko druženje. Za razliku od Baby Boom generacije, otvoreniji su prema neformalnim oblicima korištenja prostora, ali i dalje cijene jasnu podjelu zona i funkcija. Njihov je odnos prema prostoru praktičan, a ne ideološki – prostor treba zadovoljavati konkretne potrebe povezane s rekreacijom i obiteljskim životom.*
- 3. Generacija Y (otprilike 1981.–1996.) – prva generacija digitalne revolucije, koja više cijeni iskustva nego posjedovanje. Za ovu generaciju javni je prostor pozornica društvenog života i kulisa za stvaranje uspomena koje se dijele na internetu. Očekuju da javni prostor bude fleksibilan, multifunkcionalan i vizualno privlačan za objave na društvenim mrežama. Privlače ih privremeni događaji poput festivala, kina na otvorenom ili tržnica na otvorenom. Klupa nije samo mjesto za sjedenje, već i radno mjesto – zato pristup Wi-Fi mreži i utičnicama postaje prednost. Očekuju da prostor bude estetski privlačan, jedinstven i povezan s načinom života koji spaja rad, opuštanje i društvenu interakciju.*

4. *Generacija Z (otprilike 1997.–2012.) – generacija potpuno uronjena u digitalnu stvarnost, za koju je granica između online i offline svijeta fluidna (phygital). Javni prostor za njih je mjesto susreta, ali i platforma za izražavanje sebe, svojih vrijednosti i aktivizma. Očekuju autentičnost, uključenost i održivost. Umjesto savršeno pokošenog travnjaka, više cijene divlje livade koje potiču biološku raznolikost. Obratiti će pažnju na to je li prostor pristupačan osobama s invaliditetom i siguran za manjine. Osjetljivi su na društvena i ekološka pitanja, a javni prostor za njih postaje alat za izražavanje stavova, primjerice kroz happeninge ili murale.*

Sukob tako različitih pogleda stvara napetost. Stariji se mogu žaliti na buku mladih, dok mladi mogu osjećati ograničenja zbog potrebe za redom koju nameću starije generacije.

Ključ pretvaranja tih sukoba u kreativnu energiju jest svjesno izgrađivanje suradnje i dijaloga koji se temelje na tri stupa.

1. *Razbijanje stereotipa*

Najveća prepreka su međusobne, pojednostavljene percepcije, poput uvjerenja da su mladi zahtjevni i ne mogu zamisliti život bez pametnih telefona, a stariji zaostali i skloni prigovaranju. Učinkovit način razbijanja ovih stereotipa jest stvaranje prilika za zajedničko, svrhovito djelovanje. Međugeneracijski zajednički vrtovi, gdje stariji dijele svoje znanje o vrtlarstvu, a mlađi svoju energiju i nove ideje, ili radionice na kojima unuci podučavaju bake i djedove korištenju pametnih telefona, stvaraju stvarne odnose i pokazuju vrijednost svake skupine.

2. *Ravnoteža znanja i iskustva*

Međugeneracijska suradnja znači sinergiju, a ne natjecanje. Stariji ljudi donose neprocjenjivo životno iskustvo i povijesno pamćenje mjesta – znaju kako je ulica izgledala prije 30 godina i koje je funkcije imala. Mlađe generacije donose novo znanje, svijest o trendovima, digitalnu pismenost i svjež pogled. Participativni procesi (npr. kod oblikovanja novog trga) moraju biti strukturirani tako da se oboje perspektive poštuju jednako. Model „obrnutog mentorstva”, u kojem mlađa osoba ima stručnost u jednom području, a starija u drugom, potiče partnerstvo umjesto hijerarhije.

3. *Načela učinkovite međugeneracijske komunikacije*

Razlike u jeziku i stilovima komunikacije često su izvor nesporazuma. Kako bi se to spriječilo, potrebno je promicati nekoliko načela, poput:

- *aktivnog slušanja (usredotočenosti na razumijevanje sugovornika, a ne na pripremu vlastitog odgovora),*
- *empatije i izbjegavanja generalizacija (umjesto općih sudova, bolje je govoriti iz osobnog iskustva),*
- *radoznalosti umjesto prosuđivanja (postavljanje pitanja otvara dijalog, dok negiranje tuđeg mišljenja zatvara komunikaciju),*
- *zajedničkog cilja (stalno podsjećanje na ono što povezuje, umjesto na ono što dijeli).*

Navedene pretpostavke pokazuju da izgradnja međugeneracijskog dijaloga u participativnim procesima mora biti temeljena na partnerstvu i uzajamnom poštovanju. Umjesto hijerarhije, treba težiti sinergiji, u kojoj je životno iskustvo starijih jednako vrijedno kao i inovativne perspektive i digitalno znanje mladih.

Komunikacija mora biti zasnovana na aktivnom slušanju i empatiji, uz svjesno izbjegavanje generalizacija i štetnih stereotipa te izražavanje iz vlastite perspektive.

Temelj svega jest usmjerenost na zajednički cilj koji ujedinjuje unatoč razlikama. U međugeneracijskom dijalogu unutar participativnih procesa važnu ulogu ima nepristrani moderator, koji osigurava da se svaki glas, bez obzira na dob, čuje i uzme u obzir, omogućujući tako da se potencijalni sukobi pretvore u prilike za dijalog i međusobno učenje.

Uloga nepristranog moderatora koji osigurava da se svaki glas, bez obzira na dob, čuje i uzme u obzir, čime se potencijalni sukob pretvara u kreativnu suradnju.

Dopunski materijali za teorijski dio (za produbljivanje znanja)

1. Projektna dokumentacija, uključujući:

Dio 1 – Metodologija za izradu i izvođenje kolegija: Participativni pristup razvoju gradova

Dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice

Dio 3 – Smjernice i političke preporuke za lokalne/regionalne vlasti na temu: Kako surađivati s građanima

Prilog – Studije slučaja

2. Internetske stranice o međugeneracijskoj suradnji: Generations United

<https://www.gu.org/>

The Eisner Foundation

<https://eisnerfoundation.org/>

Generations Working Together

<https://generationsworkingtogether.org/>

AGE Platform Europe – Intergenerational Solidarity

<https://www.age-platform.eu/good-practices/intergenerational-solidarity/>

3. Znanstveni članci:

Skibiński, A., Sipa, M., & Gorzeń-Mitka, I. (2016). An intergenerational cooperation in the organisation-view from the age perspective. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 235, 412-419.

Lowenstein, A. (2010). Determinants of the complex interchange among generations: Collaboration and conflict. In *Intergenerational Solidarity: Strengthening economic and social ties* (pp. 53-80). New York: Palgrave Macmillan US.

II. Sesija pitanja i odgovora (15 minuta)

Predavač vodi raspravu sa sudionicima kako bi se osiguralo da su razumjeli predstavljeni sadržaj te ih potiče da postavljaju pitanja i dijele vlastita mišljenja i iskustva u vezi s primjerima međugeneracijske suradnje u participativnim aktivnostima.

III. Vježba (60 minuta)

Storytelling kao alat za međugeneracijsku suradnju u participativnim aktivnostima

Uvod u vježbu (tekstualni materijal za nastavnika, 15 minuta)

Storytelling je metoda komunikacije koja uključuje predstavljanje informacija, ideja ili vrijednosti u zanimljivom, narativnom obliku, umjesto putem suhih činjenica i brojki. Priče izravno utječu na naše emocije, grade veze i olakšavaju pamćenje. Dobra priča može ideje prenijeti izravno u srca i umove publike, zaobilazeći barijere analitičkog skepticizma.

Storytelling u participativnim procesima pretvara formalne sastanke u autentičan dijalog. Sudionici prestaju biti anonimni predstavnici svojih dobnih skupina i postaju osobe s imenima, emocijama i pričama – a upravo je to najtrajniji temelj za izgradnju zajednice i prostora u kojem se svatko osjeća kao kod kuće.

U središtu učinkovitog storytellinga nalazi se nekoliko ključnih elemenata koji priču čine privlačnijom i razumljivijom publici:

Protagonist – svaka dobra priča ima glavnog junaka s kojim se publika može poistovjetiti. Junak ima cilj, snove i suočava se s izazovima. U društvenom kontekstu protagonist može biti stanovnik, određena skupina ili čak cijela zajednica.

Sukob i prepreka – to su pokretačke sile pripovijesti. Sukob je problem s kojim se junak bori – to može biti arhitektonska barijera, nerazumijevanje, birokracija ili zaboravljena povijest mjesta. Upravo borba protiv prepreke privlači pozornost publike.

Struktura – svaka priča ima logičan redoslijed: početak (predstavljanje junaka i njegova svijeta), razradu (pojava sukoba i pokušaji njegova rješavanja) i kraj (rješenje i poruka koju prenosi). Ova struktura daje priči smisao i organizira emocije.

Poruka i emocije – ključni element priče, koji služi za prenošenje informacija i pobuđivanje emocija poput radosti, tuge, ljutnje ili nade. Emocije čine priču osobnim iskustvom publike, a poruka postaje njezina vlastita istina.

Storytelling je učinkovit alat za međugeneracijsku suradnju u participativnim aktivnostima, osobito onima koje se odnose na oblikovanje javnog prostora, gdje se susreću različite generacije s različitim iskustvima, potrebama i stilovima komunikacije. Formalne rasprave i tehnički jezik često produbljuju te razlike, dok storytelling postaje most koji omogućuje dijalog na dubljoj, ljudskoj razini. Umjesto rasprava o broju klupa ili vrsti popločenja, sudionici počinju dijeliti što im ti elementi znače.

Storytelling se može koristiti na više načina u participativnim, međugeneracijskim aktivnostima, kao što su:

1. Radionice mapiranja sjećanja – izvrsna metoda za započinjanje rasprave o određenom prostoru (npr. parku ili trgu). Na velikoj karti ili planu područja predstavnici različitih generacija obilježavaju mjesta i pripovijedaju osobne priče vezane uz njih.

Sudjelovanjem u radionicama sudionici počinju doživljavati prostor ne kao skup objekata, već kao živu mrežu iskustava različitih generacija. Osobna priča starije osobe daje mjestu povijesnu i sentimentalnu vrijednost, dok priča tinejdžera pokazuje suvremeni potencijal prostora. Tako se gradi međusobno poštovanje i razumijevanje različitih načina korištenja istog mjesta.

2. Živa knjižnica lokalnih iskustava – metoda u kojoj stariji stanovnici postaju „žive knjige”, a mladi ih „posuđuju” na nekoliko minuta razgovora. Tema su priče vezane uz život u određenoj četvrti.

Sudjelovanje u takvoj aktivnosti stvara siguran prostor za izravan međugeneracijski dijalog. Mlađa generacija stječe jedinstveno znanje o povijesti i identitetu mjesta, dok se starija generacija osjeća saslušanom i cijenjenom. To je snažan alat za razbijanje stereotipa i izgradnju međuljudskih veza.

3. Međugeneracijski digitalni storytelling – tehnika koja spaja tradicionalno pripovijedanje i suvremenu tehnologiju, idealno koristeći vještine obje strane. Mladi ljudi snimaju priče starijih osoba u audio ili video formatu, koje se mogu obogatiti starim fotografijama ili glazbom. Rezultat može biti serija kratkih filmova objavljenih na internetu ili prikazanih na lokalnom festivalu.

Ovakve aktivnosti, temeljene na stvarnoj suradnji i obrnutom mentorstvu, iznimno su društveno učinkovite. Mladi uče starije korištenju tehnologije, a stariji dijele svoje životno iskustvo s mladima. Zajedničko stvaranje konkretnog djela (filma, podcasta) donosi veliko zadovoljstvo i gradi osjećaj zajedništva.

Rad u grupama – korištenje storytellinga kao alata za međugeneracijsku suradnju u participativnim aktivnostima (45 minuta)

Zadaci nastavnika:

1. Razgovarati sa sudionicima o mogućnostima primjene storytellinga u međugeneracijskim participativnim aktivnostima (dio 2 – Alati za uključivanje građana i osnaživanje zajednice).
2. Predstaviti sudionicima specifičnosti storytellinga u oblikovanju javnih prostora koji uključuju publiku različitih dobnih skupina.
3. Podijeliti sudionike u najmanje tri tima.

4. Tijekom rada timova pružati kontinuirane konzultacije o zadacima koje timovi provode.

Zadaci sudionika u svakom timu:

1. Podjela uloga unutar tima (moderator, sudionici).
2. Razrada jednog primjera primjene storytellinga kao alata za međugeneracijsku suradnju u participativnim aktivnostima u jednom od sljedećih oblika:
 - radionice mapiranja sjećanja,
 - živa knjižnica lokalnih iskustava,
 - međugeneracijsko digitalno pripovijedanje.
3. Priprema za prezentaciju izrađenih primjera.
4. Sudjelovanje u raspravi o predstavljenim primjerima..

IV. Prezentacija rezultata timova koji su provodili vježbu (30 minuta)

Svaki tim predstavlja priču koju je pripremio, objašnjava njezin kontekst i generacije koje su uključene, te pojašnjava na koji je način storytelling u ovom slučaju korišten kao alat za međugeneracijsku suradnju u participativnim aktivnostima.

Nakon svake prezentacije, ostali sudionici i nastavnik mogu postavljati pitanja kako bi bolje razumjeli rezultate rada svakog tima.

Nastavnik postavlja dodatna pitanja sudionicima radi provjere znanja stečenog tijekom nastave.

V. Vrednovanje timskog rada od strane nastavnika (15 minuta)

Nastavnik treba ocijeniti prezentacije sudionika prema sljedećim kriterijima:

- relevantnost pripremljene priče u odnosu na probleme međugeneracijske suradnje u oblikovanju javnog prostora,
- primjena **storytellinga** kao alata za međugeneracijsku suradnju u participativnim aktivnostima,
- uključenost pojedinih članova tima.

Svaki tim dobiva **usmenu povratnu informaciju** od nastavnika.

VI. Sažetak (15 minuta)

Glavni zaključci iz nastave (*tekstualni materijal za nastavnika*)

Oblikovanje javnih prostora, poput parkova i trgova, mora uzeti u obzir generacijsku raznolikost. Svaka generacija ima jedinstvena iskustva i očekivanja, što dovodi do različitih načina korištenja zajedničkog prostora, ali i predstavlja potencijalni izvor sukoba.

Dok Baby Boom generacija (otprilike 1946. – 1964.) cijeni red, sigurnost i tradicionalne oblike rekreacije, očekujući uređeno zelenilo i funkcionalnost, Generacija X (otprilike 1965. – 1980.) su obiteljski orijentirani pragmatičari za koje prostor mora biti jasno definiran i prije svega koristan. Generacija Y (Milenijalci) (otprilike 1981. – 1996.) su tragači za iskustvima za koje je prostor pozornica društvenog života, često dokumentiranog putem interneta. Oni očekuju fleksibilnost, estetiku i pristup tehnologiji (Wi-Fi).

Generacija Z (otprilike 1997. – 2012.) sastoji se od ljudi uronjenih u digitalnu stvarnost, koji prostor doživljavaju kao platformu za samoizražavanje i aktivizam. Oni traže autentičnost, uključivost i održivost (npr. divlje livade umjesto travnjaka).

Kako bi se sukobi pretvorili u kreativnu energiju, ključan je dijalog temeljen na trima stupovima:

- razbijanje stereotipa: umjesto oslanjanja na pojednostavljene predodžbe, potrebno je stvarati prilike za zajedničke aktivnosti (npr. zajednički vrtovi) koje grade stvarne odnose,
- uravnoteženje znanja i iskustva: potrebno je jednako cijeniti povijesno pamćenje i životno iskustvo starijih osoba te digitalno znanje i nove perspektive mladih,
- učinkovita komunikacija: dijalog zahtijeva aktivno slušanje, empatiju i izbjegavanje generalizacija, uz naglasak na izražavanje iz vlastite perspektive, sve s ciljem postizanja zajedničkog cilja.

Korisni alat za izgradnju međugeneracijskog dijaloga je *storytelling* – metoda komunikacije putem pripovijedanja. Ona pretvara formalne rasprave u autentične susrete, gdje sudionici dijele osobna iskustva povezana s određenim mjestom. Umjesto rasprave o činjenicama, počinju razumjeti što prostor znači drugima.

Praktične metode korištenja *storytellinga* uključuju:

- mapiranje sjećanja, gdje sudionici označavaju osobne priče na karti, čime se gradi poštovanje prema različitim načinima korištenja istog mjesta,
- živu knjižnicu, u kojoj stariji postaju „žive knjige” i dijele svoja iskustva, rušeći barijere i gradeći međusobne veze,
- digitalne priče, koje uključuju zajedničko stvaranje filmova ili podcasta, spajajući tehnološke vještine mladih i iskustvo starijih, čime se stvara osjećaj zajedništva..

**HEIs as Innovative Triggers of Sustainable Development
in European Cities in Post Covid-19 era**

**Co-funded by
the European Union**

PRIMJER DOBRE PRAKSE: RIJEKA, HRVATSKA

Pripremila: Razvojna agencija Porin, Rijeka, Hrvatska, 2024.

1. Tema studije slučaja

Studija slučaja usredotočena je na inovativne participativne procese Rijeke u urbanom upravljanju i razvoju, s naglaskom na tri ključne inicijative:

- „Uključi se” / „Get involved” – Razvijanje aktivnog sudjelovanja građana u zajednici bilo je jedan od ključnih elemenata programa Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture.
- Vijeće građana (Citizen Council) – Platforma koja omogućuje građanima aktivno sudjelovanje u procesima donošenja odluka vezanih uz urbane teme i gradsko upravljanje. Platforma je proizašla iz inicijative Get Involved tijekom priprema Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture.
- Urbana regeneracija Export Drva – Projekt usmjeren na revitalizaciju prostora Export Drva, postindustrijskog područja, kroz participativne radionice provedene u okviru europskog projekta ReValue.
- Urbani laboratorij (projekt CEKOM) – Suradnički centar osnovan u sklopu projekta CEKOM, s ciljem poticanja inovacija i sukreiranja rješenja između građana, stručnjaka i institucija radi odgovora na urbane izazove i razvoja održivih rješenja.

Ove inicijative odražavaju posvećenost Rijeke uključivanju građana u procese urbanog planiranja, stvarajući inkluzivniji i održiviji grad.

2. Izazov koji se obrađuje u studiji slučaja

Glavni izazov koji se rješava kroz ove inicijative jest integracija građanskog sudjelovanja u urbano planiranje i razvoj. Povijesno gledano, urbani razvoj u mnogim gradovima odvijao se odozgo prema dolje, često zanemarujući potrebe i perspektive stanovnika koji u tim prostorima žive i rade. Rijeka se suočila s izazovom transformacije svojih postindustrijskih područja, poput Export Drva, na način koji poštuje povijesnu baštinu grada, ali istodobno odgovara suvremenim urbanim potrebama.

Izazov je također uključivao prevladavanje javnog skepticizma i nezainteresiranosti, gdje građani često osjećaju da njihov glas nema težinu u procesima odlučivanja. Osim toga, studija slučaja bavi se i premošćivanjem jaza između stručnog znanja i lokalne mudrosti, kako bi se osiguralo da urbani razvoj i druge aktivnosti koje se provode kroz participativne procese budu tehnički utemeljene i društveno relevantne.

Središnji izazov bio je kako učinkovito integrirati građansko sudjelovanje u različite aspekte urbanog planiranja i upravljanja. Svaka inicijativa rješava različit aspekt ovog zajedničkog izazova:

- „Uključi se” / „Get involved” – Razvijanje aktivnog sudjelovanja građana u zajednici bilo je jedan od ključnih elemenata programa Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture. U tom su kontekstu programi pod nazivom 27 susjedstava te participativni programi (Civilne inicijative,

Zeleni val, Građanski sabor) predstavljali ključnu komponentu projekta Rijeka 2020, jer su imali za cilj aktivno uključivanje građana, kao i program Volontiranja u kulturi. Kultura volontiranja u području kulture prepoznata je kao područje koje je potrebno ojačati u Rijeci. Odgovor na taj izazov uključivao je aktivnosti za privlačenje volontera i podizanje svijesti o važnosti volonterskog angažmana u kulturnom sektoru.

- Vijeće građana – Odgovara na potrebu za kontinuiranim uključivanjem građana u gradsko upravljanje, osiguravajući da građani imaju formalni mehanizam utjecaja na procese donošenja odluka.
- ReValue radionice – Usmjerene su na izravno uključivanje građana u procese urbane regeneracije, posebno u transformaciju povijesno i kulturno značajnih prostora, poput Export Drva.
- Urbani laboratorij – Odgovara na izazov stvaranja prostora za zajedničko osmišljavanje i testiranje novih urbanih rješenja uz aktivno sudjelovanje građana, osiguravajući da inovacije budu usklađene s potrebama zajednice.

3. Glavne faze u sukreiranju rješenja i uključeni akteri

Svaka inicijativa slijedila je vlastiti proces sukreiranja rješenja, uz uključivanje različitih dionika

“Uključi se”/“Get involved”

Slika 1. Volonteri projekta Rijeka 2020

• Ciljevi

o o Dizajnirati i implementirati sustav volontiranja: Razviti sveobuhvatan sustav volontiranja za podršku kulturnim aktivnostima u Rijeci, osobito u kontekstu projekta RIJEKA 2020.

- o Sensibilizirati kulturne organizacije: Podizati svijest među kulturnim organizacijama o koristima i važnosti uključivanja volontera u kulturne inicijative.
- o Integrirati nove volontere: Omogućiti uključivanje novih volontera u kulturne projekte, osiguravajući njihovo učinkovito usklađivanje s odgovarajućim aktivnostima i ulogama.
- o Razvijati postojeće volontere: Pružati kontinuirane programe razvoja i obuke za već aktivne volontere, s ciljem unaprjeđenja njihovih vještina i angažmana u kulturnim projektima.

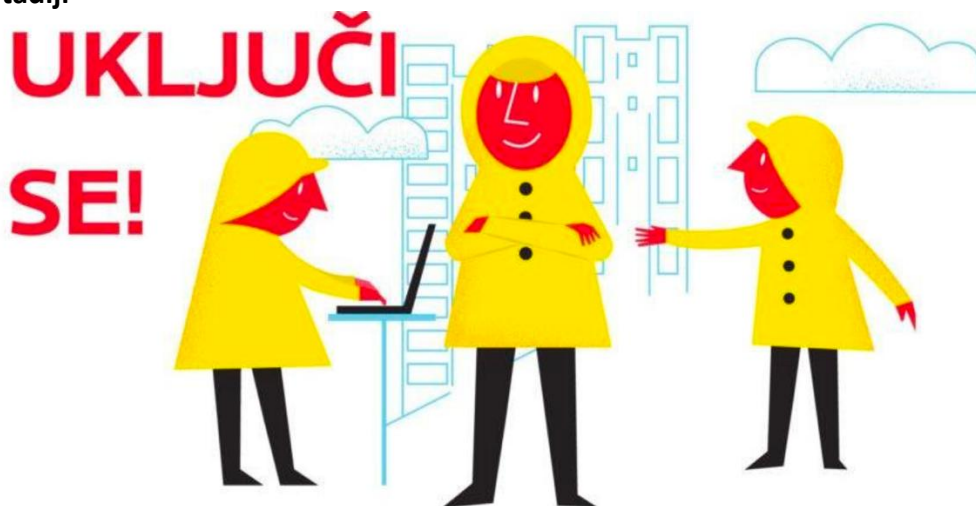
• Uključeni dionici

Slika 2. Volonteri Rijeka 2020 projekta

- o Volonterski centar SMART: Imao je ključnu ulogu u osmišljavanju i provedbi sustava volontiranja, pružajući stručnost i koordinaciju volonterskih aktivnosti.
- o Hrvatski kulturni dom na Sušaku: Sudjelovao je u provedbi volonterskog programa, osobito u organizaciji i domaćinstvu kulturnih događanja koja su uključivala volontere.
- o Tvrtka RIJEKA 2020: Aktivno je sudjelovala u podizanju svijesti i obuci kulturnih organizacija i njihovih zaposlenika, osiguravajući usklađenost s širim ciljevima projekta RIJEKA 2020.
- o Kulturne organizacije iz Rijeke: Sudjelovale su u edukacijama i radionicama za podizanje svijesti, pripremajući se za učinkovito uključivanje volontera u svoje aktivnosti.
- o Volonteri: I novi i postojeći volonteri bili su središnji dio inicijative, sudjelujući u programima razvoja i doprinosili su provedbi kulturnih projekata.

• Stadiji

Slika 3. "Uključi se" poster

o Planiranje i dizajn: Početne konzultacije između Volonterskog centra SMART, Hrvatskog kulturnog doma na Sušaku i tvrtke RIJEKA 2020 radi osmišljavanja sustava volontiranja, izrada detaljnih planova za volonterske uloge, obuke i procese integracije.

o Sensibilizacija i podizanje svijesti: Održano je 11 edukativnih radionica i treninga u razdoblju 2018. i 2019. godine, namijenjenih kulturnim organizacijama i zaposlenicima RIJEKA 2020, s naglaskom na koristi volonterskog angažmana i strategije učinkovitog uključivanja volontera u kulturne projekte.

o Regrutacija i integracija volontera: Pokrenute su kampanje i aktivnosti za privlačenje novih volontera za kulturne projekte, razvijeni i provedeni procesi integracije novih volontera u tekuće aktivnosti, čime je osiguran glatki prijelaz u njihove uloge.

o Razvoj volontera: Provedeni su ciljani programi razvoja za aktivne volontere, s ciljem unaprjeđenja njihovih vještina i dubljeg uključivanja u kulturne inicijative, uz kontinuiranu podršku i sustav povratnih informacija kako bi se volonteri osjećali cijenjeno i učinkovito u svojim ulogama.

Slika 4 Rijeka 2020 Vijeće građana

o Provedba i praćenje: Kontinuirana provedba sustava volontiranja u kulturnim projektima uz stalno praćenje i prilagodbu na temelju povratnih informacija volontera i kulturnih organizacija. Redovito se provodila evaluacija učinkovitosti volonterskog programa kako bi se osiguralo da on ispunjava ciljeve postavljene na početku inicijative.

Vijeće građana:

o Cilj: Stvoriti formalnu strukturu kroz koju građani mogu izravno surađivati s gradskim vlastima u pitanjima urbanog upravljanja.

o Uključeni akteri: Građani Rijeke, gradske vlasti, članovi Gradskog vijeća i lokalni predstavnici zajednice.

o Faze: Osnivanje vijeća, redoviti javni sastanci te uključivanje prijedloga građana u odluke gradske uprave.

ReValue radionice za regeneraciju prostora Export Drvo:

o Cilj: Uključiti građane u proces obnove prostora Export Drva, kako bi projekt odražavao potrebe zajednice i očuvao kulturnu baštinu područja.

o Uključeni akteri: Lokalni građani, ReValue projektni tim, urbanisti, stručnjaci za kulturnu baštinu i Gradsko vijeće Rijeke.

o Faze: Početne javne konzultacije, participativne radionice, procesi zajedničkog oblikovanja te finalizacija plana regeneracije

Urbani laboratorij (projekt CEKOM):

o Cilj: Uspostaviti suradničko okruženje u kojem se mogu razvijati inovativna urbana rješenja uz doprinos građana i stručnjaka.

o Uključeni akteri: Projektni tim CEKOM-a, građani, lokalna poduzeća, akademske institucije i stručnjaci za urbani razvoj.

o Faze: Uspostava laboratorija, uključivanje dionika, provedba pilot-projekata te dorada rješenja na temelju povratnih informacija

4. Provedena rješenja

Provedena rješenja predstavljala su **sveobuhvatan, višedionički participativni okvir** koji je integrirao **građanske prijedloge i mišljenja** u procese **urbane obnove i upravljanja gradom**

Ovaj okvir obuhvaćao je sljedeće inicijative:

- **“Uključi se”/“Get involved”**: Kampanja Get Involved provedena 2018. i 2019. godine poticala je građane Rijeke na aktivno uključivanje u projekt Rijeka 2020, predlaganje ideja na natječajima Civilne inicijative i Zeleni val, članstvo u Građanskoj skupštini te sudjelovanje u volonterskim aktivnostima. Aktivnosti kampanje uključivale su obilaske kvartova i promociju građanske participacije, omogućujući izravnu komunikaciju s građanima i informiranje o mogućnostima uključivanja.

Dodatno, u sklopu kampanje izrađen je informativni letak koji je dostavljen na 65.000 adresa u gradu Rijeci zajedno s mjesečnim računima za komunalne usluge.

Tijekom 2018. godine zaprimljeno je 80 prijedloga projekata na natječaje, dok je 94 prijave pristiglo za sudjelovanje u Građanskoj skupštini. Kao rezultat toga, odobrena su 22 projekta za 2019. godinu. U drugom natječaju, za 2020. godinu, zaprimljene su 61 prijava za Građansku skupštinu i 61 prijedlog projekta, od kojih je 12 odabrano za provedbu.

Struktura Građanske skupštine odražavala je demografsku strukturu stanovništva Rijeke prema dobi i spolu. Članovi Skupštine (njih 60) odabrani su ždrijebom, a kasnije su ocjenjivali prijavljene projekte u sklopu natječaja Civilne inicijative i Zeleni val. Prije ocjenjivanja projekata, svi članovi prošli su edukaciju o metodologiji, vrijednostima projekata i ulozi

participativnog odlučivanja, kao i o važnosti jačanja lokalne zajednice. Ova inicijativa bila je polazišna točka za osnivanje Vijeća građana.

- **Vijeće građana (Citizens' Council):** Grad Rijeka je također uspostavio neformalno tijelo pod nazivom Vijeće građana, koje se sastoji od nasumično odabranih građana. Zadaća ovog vijeća je davanje preporuka o tome kako unaprijediti sustav lokalne samouprave i povećati sudjelovanje građana. Vijeće predstavlja mikrokozmos raznolikog gradskog stanovništva, s članovima različite dobne skupine, spola i mjesta stanovanja. Ovo tijelo blisko surađuje s Gradskim vijećem kako bi se glas običnih građana čuo i uvažio u procesima donošenja odluka.

Slika 5 Vijeće građana grada Rijeke, 2023.

- **Participativno budžetiranje:** Grad Rijeka je uveo model participativnog proračuna koji građanima omogućuje izravno sudjelovanje u procesu planiranja proračuna. To uključuje predlaganje manjih komunalnih zahvata, sudjelovanje u Programu lokalnog partnerstva te uključivanje u edukativne internetske igre o proračunu. Ovi mehanizmi građanima daju mogućnost izravnog utjecaja na način raspodjele i trošenja gradskog proračuna.

- **Transparentnost i otvoreni podaci:** Rijeka je prepoznata kao najtransparentniji i digitalno najnapredniji grad u Hrvatskoj. Gradska uprava naglašava otvorenu komunikaciju s građanima i participativno upravljanje. Alati poput Portala otvorenih podataka omogućuju suradnju između akademske zajednice, poduzetnika i lokalne vlasti. Uz to, inicijative poput rubrike „Reci glasno” na službenom portalu Grada Rijeke omogućuju građanima da aktivno doprinesu poboljšanju kvalitete života u svom gradu.

- **Urbana regeneracija prostora Export Drvo:** Prostor koji je nekoć bio neiskorištena industrijska zona pretvoren je u živ kulturni i društveni prostor. Oblikovanje i razvoj prostora izravno su se temeljili na idejama i povratnim informacijama prikupljenima tijekom participativnih radionica provedenih u sklopu projekta ReValue. Projekt regeneracije usmjeren je na očuvanje

industrijske baštine lokacije uz istodobno uvođenje novih kulturnih i društvenih funkcija koje odgovaraju suvremenim potrebama.

- Urbani laboratorij (projekt CEKOM): Urbani laboratorij djelovao je kao testno okruženje za nove urbane politike i prakse, s posebnim naglaskom na participativno upravljanje. Omogućio je stalno unapređivanje urbanih rješenja na temelju povratnih informacija građana i stručnjaka u stvarnom vremenu. Laboratorij je također poslužio kao model za druge gradove koji žele primijeniti slične participativne okvire.

5. Kratkoročni i dugoročni rezultati intervencije

Kratkoročni rezultati:

- **“Uključi se”/“Get involved”**: Kratkoročno, kampanja je učinkovito povećala angažman građana u projektu Rijeka 2020. Tijekom 2018. godine zaprimljeno je 80 prijedloga projekata i 94 prijave za sudjelovanje u Građanskoj skupštini. Do 2019. godine ovaj je angažman doveo do odobrenja 22 projekta. Sljedeće godine, 2020., kampanja je nastavila poticati sudjelovanje, zaprimivši 61 prijavu za Građansku skupštinu i 61 prijedlog projekta, od kojih je 12 odabrano za provedbu. Kampanja se također usredotočila na edukaciju i procese evaluacije, pri čemu su članovi Građanske skupštine prošli temeljitu obuku o participativnom odlučivanju. Ta je edukacija bila ključna kako bi članovi mogli učinkovito vrednovati prijavljene projekte, osiguravajući raznolik i informiran doprinos zajednice.

Osim toga, aktivnosti informiranja i približavanja građanima, poput obilazaka kvartova i distribucije informativnih letaka na 65.000 adresa, značajno su povećale svijest o mogućnostima uključivanja, što je dovelo do većeg sudjelovanja građana.

Ukupno je 5.440 građana sudjelovalo u 118 događanja organiziranih u sklopu kampanje, čime je ostvaren snažan početni odnos između zajednice i projekta Rijeka 2020.

- Vijeće građana: Doprinijelo je povećanju transparentnosti u upravljanju gradom i jačanju povjerenja građana u procese gradske uprave.
- ReValue radionice: Uspješno su prikupile raznolike prijedloge i mišljenja zajednice za projekt Export Drvo, što je rezultiralo rješenjem koje uživa široku javnu podršku.
- Urbani laboratorij: Početni pilot-projekti pokazali su potencijal laboratorija kao prostora za inovacije, privlačeći interes različitih dionika

Dugoročni rezultati:

- **“Uključi se”/“Get involved”**: Na dugi rok, kampanja je odigrala ključnu ulogu u jačanju civilnih inicijativa u Rijeci. Omogućila je neformalnim građanskim skupinama prijavu za financijsku potporu, čime je sudjelovanje prošireno izvan okvira formalno registriranih udruga te je uspostavljen novi presedan za buduće participativne projekte. Ova promjena imala je trajan utjecaj na pristup grada građanskom angažmanu i mehanizmima financiranja.

Kulturni i društveni učinci kampanje bili su duboki. Projekti financirani putem natječaja Civilne inicijative i Zeleni val značajno su doprinijeli kulturnom i društvenom razvoju grada. Stvorili su vrijedne prostore za obrazovanje, zabavu i kreativnost te potaknuli građane da aktivno

oblikuju svoje životno okruženje. To je ostavilo trajan utjecaj na kvalitetu i dinamiku svakodnevnog života u različitim gradskim četvrtima.

Nadalje, kampanja je postavila temelje za dugoročni građanski angažman. Participativni model uspostavljen kroz Građansku skupštinu i šire inicijative kampanje potaknuo je trajnu javnu participaciju i utjecaj građana u lokalnom upravljanju i zajedničkim projektima. Dugoročni učinci uključuju osnivanje Vijeća građana, što odražava uspjeh kampanje u integriranju građanskog angažmana u praksu upravljanja gradom.

Osim toga, inicijative Zelenog vala dovele su do trajnih ekoloških i urbanih poboljšanja. Stvaranje urbanih oaza i promicanje ekološke svijesti doprinijeli su dugoročnim ciljevima održivosti Rijeke, poboljšali javne prostore i potaknuli razvoj zelenijeg grada.

- **Vijeće građana:** Razvijena je trajnija kultura građanskog sudjelovanja u upravljanju gradom, pri čemu vijeće nastavlja utjecati na ključne odluke gradske uprave.
- **ReValue radionice:** Obnovljeni prostor Export Drva postao je model urbanog razvoja vođenog zajednicom, koji spaja kulturnu baštinu s suvremenom funkcionalnošću.

Slika 6. Export Drvo

- **Urbani laboratorij:** Laboratorij se afirmirao kao ključna sastavnica strategije urbanog razvoja Rijeke, kontinuirano stvarajući inovativna rješenja koja unapređuju održivost i kvalitetu života u gradu.

6. Opis dobre prakse koja se može multiplicirati na temelju ovog slučaja

- **Vijeće građana:** Ovaj model mogu primijeniti i druge općine kako bi se osiguralo da glas građana ostane središnji dio urbanog upravljanja, čime se potiču transparentnost i uključivost u procesima donošenja odluka.
- **ReValue radionice:** Participativni pristup korišten u regeneraciji prostora Export Drva može poslužiti kao predložak za druge gradove koji provode projekte urbane obnove, osobito one s kulturnim ili povijesnim značajem.

ReValue radionice primjenjuju metodu radionice „Impact Model Workshop” – gamificirani pristup koji koristi alate koji sudionicima pomažu mapirati resurse, potrebe i ograničenja, kao i mogućnosti za različita područja promjena.

Budući da se pokazala kao iznimno koristan alat, tim SmartRi zatražio je da ReValue podijeli ovu praksu s projektom heiSciti. Datoteke s materijalima i procesom za „impact model domino igru” podijeljene su s heiSciti timom putem mrežnog diska:

🔗 <https://drive.google.com/drive/folders/1tzT4oC5zyT384vu6YoiZzk8AzvoluggC?usp=sharing>.

- **Urbani laboratorij (projekt CEKOM):** Koncept urbanog laboratorija mogu preuzeti i drugi gradovi kako bi stvorili prostore u kojima se nova urbana rješenja mogu zajednički osmišljavati, testirati i usavršavati u suradnji s građanima, čime se osigurava da su inovacije utemeljene na stvarnim potrebama zajednice.

Slika 7 CEKOM Multifunkcionalni uređaj – dio Urbanog Laboratorija

HEIs as Innovative Triggers of Sustainable Development in European Cities in Post Covid-19 era

STUDIJA SLUČAJA

Naslov: Inkluzivne prakse Sveučilišta u Danangu koje podržavaju studente iz Laosa i Kambodže u razvoju pograničnih gradova – uključujući kampus UD-a u Kon Tum (UD-CK) i Sveučilište za znanost i obrazovanje (UD-UED)

Autori: Tim Sveučilišta u Danangu: gđa Ho Long Ngoc i gđa Le Thi Hong Oanh

Sadržaj

1. Naslov
2. Tema i pozadina slučaja
3. Izazov obrađen u slučaju
4. Glavni akteri i dionici uključeni u slučaj
3. Participativne metode i alati korišteni u procesu sukreiranja rješenja
4. Kratkoročni i dugoročni rezultati intervencije
5. Naučene lekcije i preporuke za ponovnu primjenu (repliciranje)
6. Popis literature (reference)

**INKLUZIVNE PRAKSE SVEUČILIŠTA U DANANGU KOJE
PODRŽAVAJU STUDENTE IZ LAOSA I KAMBODŽE U RAZVOJU
POGRANIČNIH GRADOVA**

**– uključujući kampus Sveučilišta u Danangu u Kon Tumu (UD-CK) i
Sveučilište za znanost i obrazovanje (UD-UED)**

1. Tema i pozadina slučaja

Sveučilište u Danangu (UD), vodeće regionalno sveučilište u središnjem Vijetnamu i na području Središnjih visoravni, ima ključnu ulogu u inovacijama i razvoju. Sa svojih 13 članica i povezanih institucija – među kojima su kampus Sveučilišta u Danangu u Kon Tumu (UD-CK) i Sveučilište za znanost i obrazovanje (UD-UED) – UD nudi raznolike obrazovne programe i istraživačke aktivnosti.

Sveučilište je izgradilo snažne međunarodne veze s više od 250 partnera širom svijeta te aktivno sudjeluje u međunarodnim projektima poput Erasmus+, PHER, DIGITAL MOVE i HEIsCITI. UD se ponosi time što je prvi ne-europski član saveza europskih sveučilišta Ulysseus te aktivno doprinosi mrežama kao što su AUF, AUN i UMAP.

U okviru svoje inkluzivne misije, UD pruža podršku studentima iz Laosa, osobito onima iz socioekonomski ugroženih sredina i etničkih manjina, kroz ciljane programe obrazovanja i osposobljavanja. U razdoblju od 2016. do 2021. godine, UD je obrazovao više od 3.000 studenata iz Laosa. Tijekom akademske godine 2021.–2022., na Sveučilištu je studiralo 115 laoskih studenata na različitim razinama obrazovanja, pri čemu su UD-CK i UD-UED imali središnju ulogu u tom procesu. Samo UD-CK čini više od 31% upisanih laoskih studenata, dok UD-UED broji više od 20%.

S strateškom vizijom postati nacionalno sveučilište i regionalno središte za istraživanje i internacionalizaciju, UD nastavlja priorizirati globalna partnerstva i inkluzivno obrazovanje kao temelje održivog razvoja.

2. Izazov obrađen u slučaju

Sveučilište u Danangu (UD) provelo je dvije studije slučaja kroz dva studijska posjeta – na Sveučilištu za znanost i obrazovanje (UD-UED) i kampusu Sveučilišta u Kon Tumu (UD-CK).

Područje Središnjih visoravni Vijetnama, južnog Laosa i sjeveroistočne Kambodže karakteriziraju socijalno-ekonomski izazovi, ograničen pristup visokom obrazovanju i nedovoljno razvijeni ljudski potencijali. Etnička raznolikost i geografska udaljenost dodatno otežavaju inkluzivno obrazovanje i prekograničnu integraciju. Postala je očita potreba za institucijom koja je lokalno ukorijenjena, ali međunarodno povezana, te koja može potaknuti održivi razvoj i regionalnu suradnju.

Studijski posjeti UD-UED-u i UD-CK-u bavili su se trajnim izazovom osiguravanja jednakog pristupa kvalitetnom visokom obrazovanju za

međunarodne studente iz socijalno i ekonomski ugroženih područja, posebice studente iz Laosa i Kambodže.

Studenti iz provincija poput Bolykhamxay, Sekong, Champasak, Salavane, Savannakhet, Attapeu (Laos) te Battambang i Stung Treng (Kambodža) suočavaju se s brojnim preprekama, uključujući jezične razlike, financijska ograničenja i poteškoće u kulturnoj integraciji.

Izazov je bio ojačati prekograničnu suradnju između vijetnamskih sveučilišta i laoskih provincija kako bi se osiguralo inkluzivno, održivo i kvalitetno obrazovanje za ove studente.

3. Glavni akteri i dionici uključeni u slučaj

- Sveučilište u Danangu (UD): Predstavnici predsjedništva (predstavljen od strane prorektora prof. Le Quang Sona), Odjel za znanost i međunarodnu suradnju (gđa Ho Long Ngoc, gđa Le Thi Hong Oanh) – u ulozi predavača i organizatora
- Sveučilište za znanost i obrazovanje – UD (UD-UED): predstavljeno od strane:

o dr. Phan Duc Tuana, prorektora

o dr. Nguyena Van Sanga, zamjenika voditelja Odjela za znanost i međunarodnu suradnju

- Kampus Sveučilišta u Danangu u Kon Tumu (UD-CK): predstavljen od strane mag. Nguyena To Nhua, zamjenika direktora i moderatora programa obuke.
- Studenti iz Laosa i Kambodže te njihove obitelji: gotovo 35 studenata iz šest laoskih i dviju kambodžanskih provincija koji trenutno studiraju na UD-UED-u i UD-CK-u.
- Narodni komitet grada Da Nanga: institucija koja podržava inicijativu kroz stipendije za studente iz Laosa i poticanje regionalne obrazovne suradnje;
- Odjel za vanjske poslove grada Da Nanga i Udruga prijateljstva grada Da Nanga;
- Odjeli za obrazovanje i sport te odjeli za vanjske poslove u južnim laoskim provincijama.

4. Participativne metode i alati korišteni u procesu sukreiranja rješenja

- Razvoj usmjeren na zajednicu: UD-CK je osnovan uz kontinuirane konzultacije s lokalnim dionicima i etničkim zajednicama, osiguravajući da programi odgovaraju lokalnim potrebama.
- Prekogranična suradnja: Redovita koordinacija s laoskim i kambodžanskim provincijama radi odabira studenata, pružanja podrške i prikupljanja povratnih informacija.
- Programi stipendiranja prilagođeni studentima iz socijalno ugroženih sredina s financijskim ograničenjima, omogućujući im pristup visokom obrazovanju.
- Usklađivanje kurikuluma s regionalnim socio-ekonomskim potrebama, uključujući poljoprivredne, pravne, pedagoške i tehnološke programe.
- Prakse i primijenjena istraživanja kroz partnerstva s lokalnim poljoprivrednim gospodarstvima, industrijom i državnim institucijama.
- Programi kulturne integracije radi olakšavanja prilagodbe međunarodnih studenata.
- Radionice i otvorene rasprave: Studijski posjet uključivao je interaktivne sesije, uključujući prezentacije i diskusije između predstavnika sveučilišta, projektnog tima i studenata.

- Razmjena iskustava: Govornici s UD-UED i UD-CK podijelili su najbolje prakse, osobna iskustva i institucionalne strategije koje su se pokazale učinkovitima u podršci međunarodnim studentima.

- Međusektorsko sudjelovanje: Predstavnicima međunarodnih odjela i akademskog vodstva surađivali su sa studentima kako bi bolje razumjeli njihove potrebe i očekivanja.

- Uključivanje studenata: Laoski i kambodžanski studenti nisu bili samo sudionici, nego i aktivni doprinositelji događaju, dijeleći vlastita iskustva i izazove, čime su obogatili pristup rješavanju problema.

5. Kratkoročni i dugoročni rezultati intervencije

Kratkoročni rezultat:

- Ojačano međusobno razumijevanje i povjerenje između UD-a i provincija u Laosu i Kambodži.

- Identificirane konkretne prepreke (npr. jezične, financijske) koje utječu na međunarodne studente.

- Ojačane stipendijske politike i strategije podrške UD-UED-a za studente u nepovoljnom položaju.

- Stvorena mrežna platforma među dionicima za buduću suradnju.

- Poboljšani pristup obrazovanju za etničke manjine i studente iz ranjivih skupina.

- Potaknuto međukulturno razumijevanje kroz aktivno sudjelovanje studenata.

Dugoročni rezultati:

- Stalno poboljšanje kvalitete međunarodnog obrazovanja za studente iz Laosa i Kambodže.
- Proširenje inkluzivnih praksi upisa i raznolikosti akademske ponude.
- Uspostava UD-UED i UD-CK kao modela za inkluzivno prekogranično visoko obrazovanje u Vijetnamu.
- Povećana uloga UD sustava u obuci kadrova za regionalni razvoj u jugoistočnoj Aziji.
- Ojačane trilateralne veze između Vijetnama, Laosa i Kambodže kroz obrazovnu diplomaciju.
- Doprinos razvoju ljudskog kapitala u pograničnim provincijama.
- Pozicioniranje UD-CK kao regionalnog centra za razvoj talenata i primijenjena istraživanja.
- Poboljšani lokalni kapaciteti za održivi razvoj i inovacije.

6. Naučene lekcije i preporuke za replikaciju Lessons

Naučene lekcije:

- Lokalno ukorijenjene institucije mogu biti učinkovite platforme za međunarodnu suradnju.
- Inkluzivne politike i financijska podrška ključne su za privlačenje i zadržavanje studenata u nepovoljnom položaju.
- Akademska ponuda mora biti usklađena s lokalnim ekonomskim prednostima (npr. poljoprivreda, turizam, pogranična trgovina).
- Uključivanje studenata u razvoj zajednice poboljšava obrazovne rezultate i lokalni učinak.
- Prekogranična suradnja zahtijeva institucionalnu predanost i političku podršku (npr. stipendije lokalnih vlasti).
- Izravna komunikacija sa studentima omogućuje identificiranje stvarnih prepreka i oblikovanje efikasne podrške.
- Uspješni modeli međunarodnog obrazovanja moraju rješavati ne samo akademske, već i socio-kulturne i ekonomske izazove.

Preporuke:

- Replike modela UD-CK u drugim nedovoljno razvijenim pograničnim regijama radi jačanja regionalne integracije.
- Poticati bilateralne i multilateralne stipendijske programe usmjerene na pograničnu suradnju.
- Poticati pristup višestrukih dionika u razvoju sveučilišta, uključujući zajednicu, vladu i industriju.
- Ulagati u interkulturalnu obuku akademskog osoblja i studenata radi poticanja skladnog obrazovnog okruženja.
- Institucije trebaju razviti strateški okvir za inkluzivno međunarodno obrazovanje, posebno usmjereno na studente iz susjednih zemalja sa zajedničkom poviješću i regionalnim vezama.
- Suradnja s lokalnim vlastima (npr. narodnim odborima) ključna je za mobilizaciju financiranja i političke podrške.
- Sveučilišta trebaju redovito organizirati participativne događaje (npr. studijske posjete, radionice) radi promicanja međusobnog razumijevanja i razmjene dobrih praksi preko granica.
- Institucije koje repliciraju model moraju osigurati adekvatnu jezičnu podršku, financijsku pomoć i studentske usluge za cjelovito iskustvo međunarodnih studenata./.